

KØBENHAVNS MUSEUM MUSEUM OF COPENHAGEN / ARCHAEOLOGICAL
RAPPORT

Droningens Tværgade *et al.*

KBM 3904, Frederiksstaden 2010

Københavns Sogn, Sokkelund Herred, Københavns Amt, Stednr. 020306 (KUAS J.nr.
2009-7.24.02/KBM-0035)

Claus Rohden Olesen, arkæolog, mag.art.

Københavns Museum
Vesterbrogade 59
1620 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
Fax: +45 33 25 07 72
E-mail: sekr@bymuseum.dk
www.copenhagen.dk

© Københavns Museum 2011

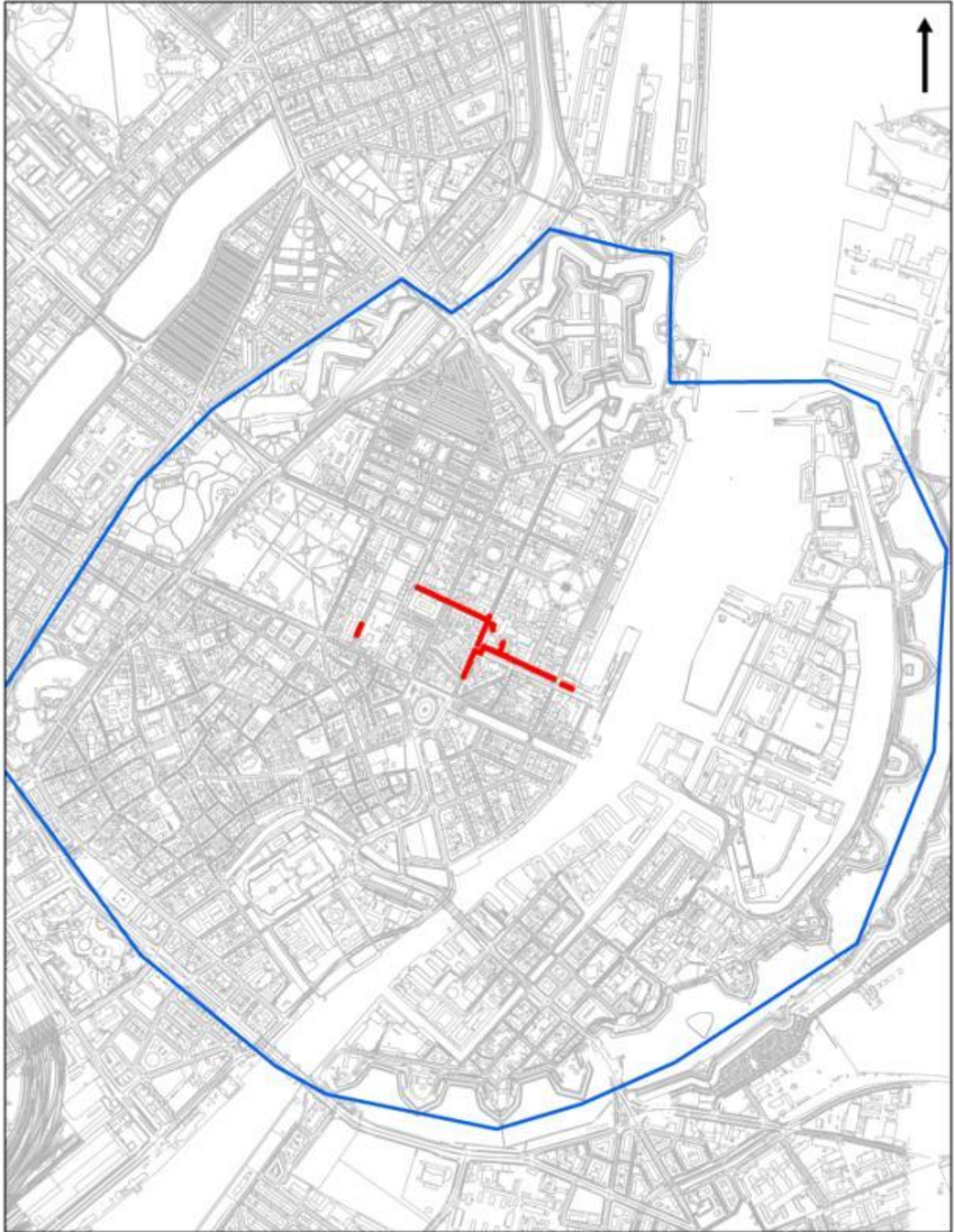
Indhold

1	Resumé.....	9
1.1	Abstrakt.....	9
1.2	Abstract (English version)	9
2	Undersøgelsens forhistorie	12
3	Administrative data.....	14
3.1	Bygherre	14
3.2	Entreprenør.....	14
3.3	Ansvar og rettigheder.....	14
3.4	Financiering	14
4	Øvrige data.....	15
5	Kulturhistorisk baggrund og topografi.....	16
5.1	Kulturhistorisk baggrund	16
5.1.1	Oldtiden.....	16
5.1.2	Landevejene.....	17
5.1.3	Haverne.....	18
5.1.4	Sankt Annæ Hospitalskapel	20
5.1.5	Sankt Annæ Bro	20
5.1.6	Krabbelykke.....	20
5.1.7	Svovlhuset.....	21
5.1.8	Den Nye teglgård	21
5.1.9	Iver Povlsens værftshus	22
5.1.10	Islandsk Kompagnis reberbane	22
5.1.11	<i>Hafnia Metropolis Christianæ</i>	23
5.1.11.1	Gadenet	23
5.1.12	Nyboder	23
5.1.13	Sankt Annæ Skanse	24
5.1.14	Frederiks Kastel.....	25
5.1.15	Citadellet Frederikshavn	25
5.1.16	Toldboden.....	25
5.1.17	Sankt Annæ By.....	26
5.1.17.1	Gadenet	26
5.1.17.2	Bebyggelsens karakter	26
5.1.17.3	Bevarede bygninger.....	27
5.1.18	Amaliegadekvarteret.....	28
5.1.19	Sophie Amalienborg	30
5.2	Topografi.....	30
5.2.1	Terræn og bonitet.....	31
5.2.2	Geologi.....	31
5.2.3	Kystlinie	31
6	Arkæologisk baggrund	33
6.1	Tidligere undersøgelser	33

7	Kulturhistorisk potentiale	37
7.1	Introduktion	37
7.2	Bebyggelse	37
7.3	Infrastruktur.....	37
7.4	Havnefronten	37
8	Metode	39
8.1	Udgravnings- og dokumentationsmetode	39
8.1.1	Udgravningsmetode	39
8.1.2	Dokumentationsmetode	39
8.1.3	Arkivering	41
8.2	Fundindsamling og registreringsparameter.....	41
8.2.1	Indsamling.....	41
8.2.2	Registrering	42
8.2.3	Fund kasseret efter registrering.....	43
8.2.4	Konservering og klargøring til magasinerings	45
8.3	Prøveindsamling	45
8.3.1	Indsamling.....	45
8.3.2	Registrering	45
9	Resultater.....	48
9.1	Fund og bevaringsforhold	48
9.2	Fundmaterialet (af Rikke Kristensen).....	50
9.2.1	Generelle iagttagelser i fundmaterialet.....	50
9.2.1.1	Datering	51
9.2.1.2	Perlemorsgenstande fra 1700-tallet.....	62
9.2.1.3	Spor efter lertøjsproduktion	65
9.2.1.4	Keramik.....	65
9.2.1.5	Kridtpiber	75
9.2.1.6	Glas	76
9.2.1.7	Bygningsmateriale.....	78
9.2.1.8	Læder- og tekstilfund	80
9.2.1.9	Slagge	84
9.2.1.10	Personlige ejendele	85
9.2.1.11	Husholdningsgenstande.....	85
9.2.1.12	Redskaber	86
9.3	Naturvidenskabelige analyseresultater	87
9.3.1	Jordprøver.....	87
9.3.2	Dendrokronologi.....	87
10	Kulturhistorisk fortolkning	88
10.1	Vandforsyningsnetværk	88
10.1.1	Vandforsyningsledning 1	90
10.1.2	Vandforsyningsledning 2	93
10.1.3	Vandforsyningsledning 3	94
10.1.4	Vandforsyningsledning 4	98

10.1.5	Vandforsyningsledning 5	100
10.1.6	Vandforsyningsledning 6	102
10.1.7	Vandforsyningsledning 7	104
10.1.8	Vandforsyningsledning 8	111
10.1.9	Vandforsyningsledning 9	113
10.1.10	Vandforsyningsledning 10	115
10.1.11	Vandforsyningsledning 11	117
10.1.12	Vandforsyningsledning 12	119
10.1.13	Vandforsyningsledning 13	120
10.2	Sankt Annæ Grav	122
10.3	Etableringen af Sankt Annæ Plads	124
10.3.1	Opfyldningen af Sankt Annæ Grav	124
10.3.2	Bolværk	128
10.3.3	Historiske Sankt Annæ Plads	131
10.4	Norgesgade	133
10.4.1	Vejkasse	133
10.5	Teglbyggeri	135
10.5.1	Sophie Amalienborgs Bro?	135
10.6	Aktivitetsspor	139
10.6.1	Tømmerkonstruktioner.....	139
10.6.2	Kulturlag	140
11	Resultater	141
12	Potentiale vurdering.....	143
12.1	Bevaringsforhold	143
12.2	Kulturhistorie	143
12.3	Fundmaterialet (af Rikke Kristensen).....	144
13	Referencer.....	145
13.1	Litteratur.....	145
13.2	Rapporter.....	147
13.3	Arkivalier	148
13.3.1	Rigsarkivet	148
13.4	Strategiske dokumenter	148
13.5	Internet referencer	149
13.6	Forkortelser.....	149
14	Appendix	151
14.1	Profiltegninger.....	151
14.1.1	T1	151
14.1.2	T16	152
14.1.3	T18	153
14.1.4	T19 & 20	154
14.1.5	T21	155

14.1.6	T28	156
14.1.7	T103	157
14.1.8	T105	158
14.1.9	T108	159
14.1.10	T111	160
14.1.11	T117	161
14.1.12	T120	162
14.2	Fotoliste	162
14.3	IntraSiS registreringsparametre	181
14.3.1	Stratigrafiske objekter – undergruppeniveau	181
14.3.1.1	Kulturlag.....	181
14.3.1.2	Nedgravning	184
14.3.1.3	Stenkonstruktion.....	184
14.3.1.4	Tømmerkonstruktion.....	185
14.3.2	Fundobjekter – undergruppeniveau	185
14.3.2.1	Byggematerialer	185
14.3.2.2	Glas	185
14.3.2.3	Husholdningsgenstande.....	186
14.3.2.4	Keramik.....	187
14.3.2.5	Redskaber	194
14.3.2.6	Kridtpiber	194
14.3.2.7	Læder	194
14.3.2.8	Personlige genstande.....	195
14.3.2.9	Slagge	195
14.3.2.10	Tekstil.....	195
14.4	Konsulentrapporter	195

Figur 1. København med udgravningsfelterne indtegnet. Blå linie repræsenterer Københavns udstrækning efter Ny-Københavns grundlæggelse i midten af 1600-tallet. Rød linie repræsenterer udgravningstracéerne.

Figur 2. Nærområdet med udgravningsfelterne indtegnet.

1 Resumé

1.1 Abstrakt

I forbindelse med Københavns Energis (KE) ønske om at etablere fjernvarme og kølekanal i området omkring Dronningens Tværgade, Adelgade, Bredgade og Sankt Annæ Plads vurderede Københavns Museum, at det var relevant at foretage en arkæologisk undersøgelse af det berørte område.

Det arkæologiske feltarbejde udførtes som en tilsynssag, der omfattede 4 ca. 1,7-2,7m brede og 1,5-2,5m dybde traceér med en samlet længde af ca. 911m.

Området var karakteriseret af varierende bevaringsforhold, og fundmaterialet viser, at kulturhistorien i området dækker et bredt spænd fra ca. 1450-1850. Samtlige strukturer og konstruktioner, dvs. fortrinsvis vandforsyningsledninger og anden infrastruktur, er dog dateret til nyere tid med hovedvægten på 1700-tallet, hvor Frederiksstaden blev grundlagt.

1.2 Abstract (English version)

As København Energi (KE) was required to establish a new cooling duct and a district canal in the area around Dronningens Tværgade, Adelgade, Bredgade and Sankt Annæ Plads, Museum of Copenhagen found it urgent to perform an evaluation excavation in order to assess the cultural history in the area.

The archaeological field work was performed as watching briefs. A total number of four trenches, 1.7-2.7m wide, 1.5m-2.5m deep and with a total length of approximately 911m, were examined.

The area was characterized by mixed preservation conditions, and multiple artefacts dated to c.1450-1850 were found. However, most of the actual structures, i.e. waterpipes and infrastructural constructions, seem to date back to the 18th century – the era of the founding of Frederiksstaden.

Perioder: Renæssancen til 1700-tallet.

Anlæg: Vandrør, bolværker, landindvinding, byggemodning, Vejbelægning.

Nøgleord: Frederiksstadens grundlæggelse, Sankt Annæ Plads, vandforsyning, infrastruktur.

Figur 3. Adelgadetraceét.

Figur 4. Dronningens Tværgade, nordlige Bredgade traceé samt Odd Fellow Palæets gård.

Figur 5. Sankt Annæ Plads og sydlige del af Bredgade traceérne.

2 Undersøgelsens forhistorie

Københavns Museum modtog i efteråret 2009 henvendelse fra Københavns Energi Varme ved Projektingenør Mark Fajnborg, idet de havde til hensigt at etablere fjernvarme- og kølekanal fra Borgergades kryds med Dronningens Tværgade via Bredgade og Sankt Annæ Plads til Kvæsthusbroen. Museets Antikvariske afdeling tog kontakt til bygherre ved Projektingenør Mark Fajnborg for at varetage museets interesser i området.

Henvendelsen fulgtes op af en arkivalisk kontrol i Københavns Museums arkiv samt Nationalmuseets database over arkæologiske fund i Danmark (DKCOnline, nuv. Fund og Fortidsminder). Dette arbejde afslørede, at anlægsarbejdet vil komme til at foregå indenfor et af Kulturarvsstyrelsens (nuv. Kulturstyrelsen) udpegede kulturarvsarealer samt et område, hvor der forventes en høj frekvens af arkæologiske fund.

I de berørte områder ville der således med al sandsynlighed kunne påtræffes dele af tidligere generationer af bebyggelse.¹ Desuden måtte det anses for ovenud sandsynligt, at de affaldslag, som området delvist er opført på, vil blive berørt,² og det antoges endvidere, at andre strukturer ville blive berørt, heriblandt ældre bolværkskonstruktioner i området tættest ved havnen.³

Københavns Museum indsendte herpå et budget for tilsyn ved større arkæologisk forundersøgelse af ca. 3 måneders varighed til

¹ 020306-384. Sankt Annæ Plads 7 (KBM3488). Fund af fundamenter fra områdets 1700-tals bebyggelse samt de opfyldslag fra 16-1700-tallet kvarterne er opført på.

020306-406. Bredgade 2 - Sankt Annæ Plads 22-24 (KBM3667). Fund af fundamenter fra 1700-tallet samt knogler fra den nærliggende Garnisons kirkegård.

020306-95. Amaliegade 4b. Nationalmuseet (1585/87). Fund af brolægning og kakler fra 1600-tallet.

020306-275. Borgergade. Nationalmuseet F.54/711. Registrering af forskellige bygningsrester fra nyere tid.

KBM3257. Dronningens Tværgade 12. Fund af uforstyrrede kulturlag samt brolægninger.

² 020306-333. Sankt Annæ Plads 28. KBM3500. Fund af trævandedninger samt opfyldslag fra midten af 1500-tallet til midten af 1600-tallet.

Uden j.nr. 1970. Ved pilotering af bygning i Dronningens Tværgade fund af renæssancekakler.

Uden j.nr. 1968. Under Bredgade 32-34 blev opfyldningen af kanalen omkring Sofie Amalienborgs Have undersøgt. Derfra mange genstande.

Uden j.nr. 1969. Under Bredgade 51. blev opfyldningen af kanalen omkring Sofie Amalienborgs Have undersøgt. Derfra mange genstande.

Uden j.nr. 1971-72. Under Berntoffs Palæ fund af mange genstande.

³ 020306-303. Kvæsthusbroen. KBM3100. Fund af bolværkskonstruktioner fra 1600-tallet og frem.

KBM3099. Kvæsthusbroen. Trækonstruktioner fra 16-1900-tallet.

Uden j.nr. 1953. Fund af trækonstruktioner på tværs af Sankt Annæ Plads.

KBM3258. Dronningens Tværgade/Kronprinsessegade. Registreret trævandrør.

Kulturarvsstyrelsen 10. december 2009. Dette godkendes af Kulturarvsstyrelsen 17. december 2009, hvorefter museet modtog bygherres skriftlige godkendelse af budgettet 5. januar. Undersøgelsen påbegyndtes 6. januar 2010.

3 Administrative data

3.1 Bygherre

Bygherre er Købehavns Energi A/S Varme, Ørestads Boulevard 35, 2300 København S. Kontakten mellem bygherre og Københavns Museum blev varetaget af projektingeniør Mark Fajnborg.

3.2 Entreprenør

Entreprenørarbejdet i forbindelse undersøgelsesarbejdet var opdelt mellem to aktører: Aarsleff-Kamco Jv I/S, Industriholmen 2, 2650 Hvidovre med samt NCC Construction Danmark A/S, Tuborg Havnevej 15, 2900 Hellerup.

Aarsleff-Kamco forestod anlægsarbejdet i Dronningen Tværgade, Borgergade, Adelgade, Bredgade, Odd Fellow Palæets gård (Bredgade 28) samt rundt om Einar Utzon-Franks (1888-1955) Christian X (1912-1947) statue i Sankt Annæ Plads' vestende. Den resterende del af anlægsarbejdet, dvs. Sankt Annæ Plads, blev udført af NCC Construction Danmark A/S.

3.3 Ansvar og rettigheder

Københavns Museum var ansvarshavende ved undersøgerne og er ligeledes ansvarlig for opbevaringen af originaldokumentation og fundmateriale. Endvidere ejer Københavns Museum rettighederne til dette materiale (cf. Kulturstyrelsens retningslinier)

3.4 Finansiering

I henhold til aftale finansierede bygherre, Købehavns Energi A/S Varme, Ørestads Boulevard 35, 2300 København Ø, undersøgelserne.

4 Øvrige data

Af hensyn til bygherres prioritering opdeltes udgravningen i to sideløbende processer.

Det arkæologiske undersøgelsesarbejde blev udført i tidsrummet januar-juni 2010.

Indledende sagsbehandling ved Niels Grumløse. Udgravningsansvarlig var leder for Antikvarisk afdeling Joakim Thomasson, medens daglig leder var cand.mag. Karen Bork-Pedersen. Herudover var M.A. Amanda Sumerfield, cand.mag. Camilla Haarby Hansen, cand.mag. Jens Winther Johansen, B.A. Mie Pedersen samt stud. Zenon Topcagic tilknyttet i forskelligt omfang.

Endvidere blev fundregistreringen, herunder udarbejdelsen af fundrapporten foretaget af cand.mag. Rikke Kristensen, medens arbejdet med at sammenfatte undersøgelsesresultaterne og udfærdige rapporten blev varetaget af arkæolog, mag.art. Claus Rohden Olesen.

5 Kulturhistorisk baggrund og topografi

5.1 Kulturhistorisk baggrund

5.1.1 Oldtiden

Oldtiden er noget overset, idet byens opståen og topografiske udvikling var de dominerende temer hos de bærende kræfter i den kulturhistoriske forsknings i pionertid.

Hans Nielsen Rosenkjær (1851-1907) udførte dog en række omfattende undersøgelser i slutningen af 1800-tallet, der bl.a. førte til erkendelse af at jægersamfund ældre end Ertebølletid (5400f.kr.-3900f.kr.) var present indenfor det forhistoriske danske landskab. Rosenkjærs resultater skabte dog ikke grobund for mere omfattende studier af oldtiden i Københavnsområdet, og først med museumsinspektør fra Nationalmuseet Hans Kjær (1873-1932) artikel *Under asfalt og Brosten* behandles de på daværende tidspunkt kendte oldtidsfund fra Københavnseggen.⁴

Siden udførte også Holger Utke Ramsing (1868-1946) talrige observationer og registreringer, men historisk påviselige fortidsminder var det altoverskyggende omdrejningspunkt for hans arbejde. Ikke desto mindre gennemgår han byens historie kronologisk i sit trebindsværk *Københavns Historie og Topografi* fra 1940, og berører ved i den sammenhæng også den førhistoriske udvikling, som den manifesterede sig i materielkulturen, e.g. flint og rensdyrtaks vidnesbyrd om jægersamfundenes tilstedeværelse i området etc.⁵

Professor Axel E. Christensen (1906-1981) berører ligedes de ældste fund i København i Harald Jørgensens (1907-2009) *København fra Boplads til Storby* fra 1948.⁶ Han beskæftiger sig kortfattet med dels med de spredte redskabsfund fra forskellige steder indenfor det gamle voldområde, og dels bopladssporene fra Frihavnen og Nytorv.⁷

Ramsings resultatfremlæggelse var autoritativ gennem mange år. Således er det først med Nationalmuseets arkæologiske undersøgelser af Frihavnen i 1985, at Rosenkjærs registreringsarbejde lod sig supplere. Det var et arbejde, som førte til påvisningen af to bopladser, dateret til

⁴ Kjær 1928.

⁵ Ramsing 1940.

⁶ Jørgensen 1948 p. 9.

⁷ Stensager (u.å.) p. 1.

Kongemosealder (6400f.kr.-5400f.kr.).⁸ Disse undersøgelser fulgtes op af enkelte mindre undersøgelser i 1991-1992, og endelig i 2004 blev der udført enkelte prøveundersøgelser på lokaliteten for den nuværende Amager Strandpark.

Foruden Frihavnsfundene, fundet nord for Amalienborg, så er fund fra forhistorisk tid repræsenteret i umiddelbar nærhed af Dronningens Tværgade-Bredgade-Sankt Annæ Plads området, idet Nationalmuseet i 1960 påtraf bopladsspor indlejret i sandlag 2,5m under det daværende gadeniveau. En præcis datering forligger ikke, men der er tale om fund fra jægerstenalderen.⁹

Fund tilskrevet de følgende perioder af oldtiden, bronzealder, jernalder samt vikingetid er ifølge *Fund og fortidsminder* ikke presente i nærheden af den aktuelle undersøgelseslokalitet. Derfor er det end ikke muligt at skitse, på et alment plan, hvorledes eventuelle kulturelle aktiviteter har præget området i de pågældende perioder.¹⁰

5.1.2 Landevejene

De landeveje, der førte ind til Københavns Østerport i middelalderen og renæssancen, vides der reelt ikke noget om, idet pålideligt kortmateriale først er tilgængelig fra 1700-tallet. Imidlertid er der kendskab til flere af disse vejes destinationer. Således udgik fra Østerport, der lå for enden af Østergade (Strøget), en vej som gik gennem samtlige landsbyer på sin vej mod nord til til endestationen Helsingør.

En sidste rest af denne landevej, den nu nedlagte Helsingørgade, som forbandt Borgergade og Adelgade, blev undersøgt af Københavns Museum i 2005.¹¹ Ved den lejlighed på det påvist, at dens historie kunne føres tilbage til den sidste del af 1200-tallet. Denne rest af det oprindelige vejforløb formåede, da den ikke passede ind i det øvrige gadeforløb, at overleve i kraft af sin ubebyggede karakter, indeklemmt på en kommunal grund i Borgergade 9.

⁸ Sb.nr.: 020306-236; 401362-2.

⁹ Sb.nr.: 020306-60.

¹⁰ <http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Sog/>

¹¹ KBM 3114.

Figur 6. "Hafnia vulgo Kopenhagen". Braun & Hogenberg c. 1588. Øverste kort formidler et indtryk af karakteren af de landeveje, der førte ind til København i 1500-tallets anden halvdel, dvs. på samme tid som Store og Lille Strandstræde opstod. Braun & Hogenberg c. 1588.

Store og Lille Strandstræde er andre eksempler på vejforløb ud af Københavns middelalderlige Østerport. Gaderne, der blev forenet i området omkring Sankt Annæ Plads, passede Sankt Annæ Bro (før 1590-st. 1700-tallet) og Toldboden (e. 1628) på sin vej ud i det sjællandske landskab. En datering baseret på henholdsvis omtale i skriftlige kilder eller via arkæologisk kildemateriale foreligger imidlertid ikke. Opførelsen af Sankt Annæ Kapel omkring år 1500 bør dog ses som en indikator på vejens tilstedeværelse på dette tidspunkt.

5.1.3 Haverne

I høj- og senmiddelalderen var området nord for Østerport præget af borgernes havehold med havehuse, mindre beboelseshuse, diverse udlejningsboder, blegedamme samt en stenhuggerplads beliggende umiddelbart udenfor Østerport.¹²

¹² Fabricius 2007 p. 170.

Figur 7. De flamse moestium (Den flamske køkkenhave). Tegning af Henri De Braekeleer 1840-1888). Denne lidt sene havescene giver et indtryk af karakteren af haveholdet i området nord for Østerport i renæssancen.

Overordnet set må især haveholdet dog have lagt beslag på en væsentlig del af arealet. Således anfører jordebogen fra 1496, at af de fyrre haver, der lå udenfor voldene, lå otte udenfor enten Nørre- eller Østerport. Tallet kan imidlertid sagtens have været højere, idet alene byens grunde er listet i jordebogen.

Såvel kirkelige som private grunde var tilstede i området. Kilder fra eksempelvis 1570 og 1575 kan ses som bekræftende eksempler.¹³

På baggrund af listerne i jordebogen fra 1581 er det muligt at danne sig et mere dækkende billede af haveholdet på dette tidspunkt. Således er 183 grunde anført fordelt i området mellem Nørre- og Østerport. Disse grunde udgøres af såvel haver, boder og uudnyttede grunde. Interessant i den henseende er det, at der blandt lejerne ses adskillige sociale klasser repræsenteret, heriblandt kongelige embedsmænd samt folk tilknyttet søfarten, så som rebslagere, sejlmagere og tømrere m.fl.

¹³ Fabricius 2007 p. 162.

5.1.4 Sankt Annæ Hospitalskapel

Sankt Annæ Hospitalskapel, er første bygning beliggende udenfor Østerport, som optræder i de skriftlige kilder. Der forekommer dog nogen usikkerhed vedrørende kapellets opførelsetidspunkt, men at det påtænkes opført omtales i 1516.¹⁴ En kilde fra 1523, hvori det berettes: "...ind fore sancte Anne capell her fore Kiøpnehaffn..." omtaler det.¹⁵

Kapelbygningen er ikke direkte påtruffet arkæologisk, men til trods herfor kan den omtrentlige beliggenhed bestemmes. Således lokaliseredes der kistelagte jordfæstegrave i området omkring Kronprinsessegade-Sankt Pauls Gade og Olfert Fischers Gade i henholdsvis 1870 og 1955. I relation til 1870 undersøgelserne blev der ligledes omtalt fund af stenfundamenter, som potentielt set kunne stamme fra klostret eller dets hospitalsbygninger.¹⁶

Ifølge Jens Lauritsøn Wolf (1583-1660), der hørte om kapellet fra ældre folk i sin barndom, lå kapellet i området mellem Nyboder og skibsbroen, sankt Annæ Bro, en opfattelse der stemmer overens med de arkæologiske observationer.¹⁷

5.1.5 Sankt Annæ Bro

Broen, der kun er kendt fra skriftlige kilder, omtales første gang i 1590.¹⁸ I år 1600 omtales en stendæmning strækkende sig fra stranden og ud i vandet.¹⁹ På projektkort til Ny-København og befæstning fra 1629 er broen imidlertid indtegnet.²⁰

Vejforbindelsen mellem Sankt Annæ Bro og Østerport er imidlertid bevaret i form af Store Strandstræde (s.d.).

5.1.6 Krabbelykke

Navnet Krabbelykke, der formentlig henviser til en anløbsbro, er ligeledes ikke påtruffet arkæologisk. Skriftlige kilder antyder imidlertid, at den var beliggende ved stranden i forbindelse med eller umiddelbart nord for orlogsværftet på Bremerholm.

¹⁴ Rørdam 1859-1863 p. 347.

¹⁵ KD IV p. 395.

¹⁶ Christophersen 1985 p. 123.

¹⁷ Wolf 1654 pp. 139-162.

¹⁸ KD II p. 444.

¹⁹ Rørdam 1859-1863 p. 357.

²⁰ Christophersen 1985 p. 124.

Kilden om Krabbelykke opfattes værende fra før 1590, men kan muligvis have yderligere et par årtier på bagen. Krabbelykke omtales sidste gang i 1615.²¹

5.1.7 Svovlhuset

I den sidste del af 1500-tallet opførtes der i området omkring Fredericiagade og Store Kongensgade et svovlhus med det formål at rense svovlen indsamlet på Island.

I jordebogen fra 1620 anføres en Hermand Wust at have retten til anvendelsen af pladsen og derfor betalte jordskyld af den. I 1625 nævnes svovlhuset igen, omend denne gang sekundært.²²

Figur 8. Peder Hansen Resen (1625-1688). Stik fra J. P. Traps (1810-1885) *Berømte Mænd og Kvinder* fra 1868.

5.1.8 Den Nye teglgård

Det antages at den nye teglgård, som omtales sammen med den gamle teglgård i 1580, var beliggende mellem Kongens Have og Nyboder. Bygningen ses desuden på prospektet over København fra 1596 samt Peder Hansen Resens (1625-1688) *Atlas Danicus* fra 1677. På sidstnævnte kort er det indført med nummeret 17.

²¹ Fabricius 2007 p. 158-159.

²² Fabricius 2007 p. 169.

Figur 9. Resens Kort over København i Atlas Danicus fra 1677.

5.1.9 Iver Povlsens værftshus

I 1614 omtales det, at rådmand Iver Povlsen fik bevilling på at indrette en beværtning i et hus han havde opført i området udenfor Østerport. Det anføres endvidere, at han fik tilladelse til at sælge skinke, vin samt dansk og tysk øl m.m.

Iver Povlsens værtshus, der var beliggende i en af de små stræder mellem de mange haver i området, var formentlig ikke det eneste udspekteringssted i området.²³

5.1.10 Islandsk Kompagnis reberbane

I 1621 modtog Islandsk Kompagni bevilling på at opføre en lukket reberbane. Den blev opført omtrent langs Amaliegade fra nordsiden af Sankt Annæ Plads og til et stykke nord for Amalienborg.

²³ Fabricius 2007 p. 169.

Figur 10. Erik Dahlbergs spionkort over København.
Efter <http://marebalticum.natmus.dk/Genstande/306.jpg>.

Reberbanen optræder på et spionkort udfærdiget af den svenske ingeniør Erik Dahlberg (1625-1703) i 1658 i forbindelse med svenskerne belejring af København. Her ses den beliggende tæt ved stranden.

5.1.11 *Hafnia Metropolis Christianæ*

Christian IV (konge 1588-1648) iværksatte et ambitiøst byudviklingsprojekt for hele området nord for Gl. Østerport i 1620'erne. Sine bestræbelser på at udvikle byen til en moderne storby hentede han inspiration i Amsterdam, da på daværende tidspunkt var en af nordeuropa vigtigste og driftigste storbyer.

5.1.11.1 Gadenet

Den nye bydel, som aldrig nåede at blive navngivet skulle opdeles i grundstykker med plads til rige købmandsgårde og samtidig tage hensyn til tidens fortifikatoriske behov. Så udfra en oktagonal plads, skulle dette gadenet stråle ud til bastionerne samt forbinde den nye bydel til hovedgaderne i den ældre middelalderlige bykerne.²⁴

5.1.12 Nyboder

I 1631 tog Christian IV initiativ til at opføre de første 20 huse på de grunde, kongen tidligere havde købt uden for København. Navnet på den nye bydel kaldes først "*dy Boer til Søefolckied*" - senere "*Bådsmandshusene*". Det blev til ca. 200 boliger på hver ca. 40 m² bestående af en stue på 19 m², et kammer, en forstue og køkken fælles med naboledigheden. Lejlighederne var spejlvendte to og to og vendte ryggen mod hinanden, hvilket gav problemer med varme og kulde, fordi

²⁴ Fabricius 2007 p. 148.

nogle fik sol, andre ikke. Trods den beskedne størrelse ragede de op over datidens arbejderboliger. Byggeriet, som stod færdigt omkring 1639, var planlagt i samarbejde med Hans van Steenwinckel den yngre (1587-1639) og Leonhard Blasius (?-1644). Oprindeligt fremstod de i nationale farver, dvs. hvide og røde.

Da Christian IV påbegyndte opførelsen af de første 20 huse i 1631, var stjerneformen stadig udgangspunkt for den nye bydel, hvorfor skrå gadeforløb strækker sig på tværs af karéerne. De eneste steder reminiscens den stjerneformede byplan ellers er bevaret er i Gammelvagt og i Borgergade.

Flåden voksede i 1700-tallet, og det valgtes at opføre flere boder. Således er de gule huse i to stokværk først opført i 1700-tallet. I 1700-tallet og siden også i 1800-tallet blev mange af Christian IV's oprindelige boder revet ned for at skabe plads til mere tidssvarende boliger, så der idag kun er en af de oprindelige boder tilbage i Sankt Paul Gade.²⁵

Figur 11. Kort over København, dateret til 11. februar 1659.

5.1.13 Sankt Annæ Skanse

Det nuværende Kastellet var oprindeligt et forsvarsværk kaldet Sankt Annæ Skanse grundlagt Christian IV 28 oktober 1624. Fra begyndelsen af blev det udformet som citadel.

²⁵ Andersen 1981.

5.1.14 Frederiks Kastel

Ca. 1650 blev Sankt Annæ Skanse afløst af Frederiks Kastel, der reelt skal ses som en forstærkning af Christian IV's byggeri.

5.1.15 Citadellet Frederikshavn

Efter svenskerne belejring af Købehavn 1658-1660, blev den nederlandske fæstningsingeniør Henrik Ruse (1624-1679) indkaldt for at om- og udbygge Frederiks Kastel.

Det nye forstærkede fæstningsanlæg fik navnet *Citadellet Frederikshavn*, men er idag kendt under navnet *Kastellet*. I modsætning til resten af Københavns voldsystem var Kastellet ikke kun rettet mod fjenden, men kunne også rettes mod byen.²⁶

Figur 12. Citadellet Frederikshavn (nuv. Kastellet).

5.1.16 Toldboden

I 1628 blev Toldboden flyttet fra området ved Knippelsbro til sin nuværende placering. Der vides næsten intet om den oprindelige bygning, men den optræder på Allards prospekt over København fra 1620'erne.

²⁶ Dirckinck-Holmfeld 1993.

1600-tals bygningen blev erstattet i 1735 af den bygning, som stod helt frem til 1890.

5.1.17 Sankt Annæ By

I 1647 besluttede Christian IV at nedlægge Østervold og derved også den gamle middelalderlige Østerport for i stedet udvide byens areal og etablere en ny Østervold og port, som stod færdig i 1656. Samme år påbegyndtes udstykning af grunde i dette område i stor skala. I begyndelsen betegnedes bydelen som Sankt Annæ By, men skiftede hurtigt navn til Ny-København.

5.1.17.1 Gadenet

Det projekterede stjerneformede gadenet blev imidlertid opgivet til fordel for et mere traditionelt byplansprojekt med gader, som skar vinkelret på hinanden. Dette forslag, der var udarbejdet af oberstløjtnant Axcel Urup (1601-1671), blev imidlertid revideret af Henrik Ruse, der tiltrådte som ansvarlig for fæstningearbejderne omkring København. Ruses forslag, som indebar sløjfningen af enkelte projekterede gade og kanaler, blev i store træk realiseret og lagde grunden for den bebyggelsesmæssige karakterer, kvarteret fremtræder med idag.

Enkelte af gaderne og husene i området lader sig datere til før 1660. Imidlertid vil det være problematisk at anvende disse dateringer, idet de i reglen alene anføres stammende fra 1600-tallet, 1600-tallets slutning eller før 1731.

Da området overgik fra udenbys til indenbys jordbog i 1676 bliver det muligt at følge bebyggelsens udvikling. Således ses det, at størstedelen af husene i 1600-tallet var enfamiliehuse, opført i et eller to stokværk over en kælder. Endvidere kan det iagttages, at de større købmandgårde og palæer lå ud til hovedstrøgene, medens de mindre bygninger, herunder også våningerne, lå i sidegaderne.²⁷

5.1.17.2 Bebyggelsens karakter

I 1676, da den nye bydel overgik fra udenbys- til indenbys matrikulering, og derved fik navnet Sankt Annæ Kvarter, blev der også åbnet for at få indblik i bebyggelsens karakter. Det fremgår således, at mesendels af bebyggelsen var enfamiliehuse i et til to stokværk over kælder i 1600-tallet. Endvidere kan det iagttages, at de større gårde, som senere erstattes af palæarkitektur overvejende lå ud til hovedstrøgene, hvorimod de mindre gader havde en mere blandet karakter med indslag af både boder, småhuse, købmandgårde og våninger m.m.

²⁷ Hartmann *et al.* 1988 pp. 135-144.

5.1.17.3 Bevarede bygninger

Den ældste bebyggelse i området stammer fra begyndelsen af 1600-tallet, men ingen bygninger fra denne periode er bevarede. Flere bygninger fra senere i 1600-tallet er enten bevaret i dag eller har stået så længe, at vi dag har kendskab til bygningerne arkitektur og karakter.

Figur 13. Den Colliske Gård (tidl. Bredgade 4).

Farvelagt tegning af Heinrich Hansen (1821-1890) 1850.

Et af disse er Kanneworffs hus (Bredgade 2) på hjørnet af Bredgade og Kgs. Nytorv. De to nederste stokværk i denne bygning stammer fra en 1600-tals købmandgård. På adressen Bredgade 4 lå indtil 1853 den collinske gård, en bindingsværksbygning i tre stokværk.

Af andre bygninger kan nævnes Helsingørgade 10-14 samt Admiralsgården. Sidstnævnte, der oprindeligt lå i Admiralgade, men blev

flyttet ud til Store Kongensgade 21-25 i 1647, hvor den stod frem til 1899, blev opmålt af Nationalmuseet inden nedrivningen.

Figur 14. Admiralgården. Foto: Henrik Aage Langeland-Mathiesen (1868-1933) 1899.

5.1.18 Amaliegadekvarteret

De fortsat bevarede bygninger fra 1600-tallet er et vidnesbyrd om, at bydelen overlevede de store brande i 1700-tallet (1728 og 1795). Den mest afgørende begivenhed, set i forhold til udviklingen henimod det udtryk der karakteriserer bydelen idag, var Frederik V's (konge 1746-1766) beslutning om at opføre Frederiksstaden.

I den brede offentlighed kendes Ny-København idag som bydelen Frederiksstaden eller Amaliegadekvarteret. Saglig set omfatter Frederiksstaden dog kun området mellem Bredgade, Esplanaden, haven og den nordlige ende af Sankt Annæ Plads med Amalienborg som centrum.

Anlæggelsen af den såkaldte Frederiksstad påbegyndtes i 1749 i andledning af den oldenborgske slægts 300 års jubilæum (Kristian I's (konge 1448-1481) tronbestigelse i 1448).

Projektet omtales første gang 21. august 1749, hvor overskretær for Danske Kancelli Johan Ludvig Holstein (1694-1663) i en skrivelse til

Admiralitäts- og General-Kommissariatskollegiet anførte, at kongen overvejede at lade Amalienborgområdet bebygge, og derfor ønskede en betænkning herom fra admiral Ulrik Frederik Suhm (1686-1758). Allerede få dage efter returnerede Suhm skrivelsen med et projekt for arealernes udnyttelse forfærdiget af handelsmanden Andreas Bjørn (1703-1750). I denne betænkning tilrådede Suhm, at de eksisterende handelsdrivende og mindre bebyggelse, herunder tømrer, brændevindsbrændere, bagere etc. blev fjernet, samt at købmænd ikke fik lov til at slå sig ned i den nye bydel. Ifølge skrivelsen for at sikre at en gentagelse af katastrofen i 1728 ikke gentog sig i dette nye kvarter.

Figur 15. Udsnit af kort over Sankt Annæ Kvarter. Fremstillet af Christian Gedde (1729-1798) i 1757.

Hovedansvarlig for bydelens anlæggelse blev Adam Gottlob Moltke (1710-1792), medens chefarkitekt og byplanlægger var Nicolai Eigtved (1701-1754). I Eigtveds vision var blandt andet anvendelsen af et skakbrættemønster, som allerede kendtes fra det ældre Ny-København (se Sankt Annæ Kvarter). Endvidere valgte Eigtved at give Frederisstaden en mere sammenhængende og monumental karakter med en oktogonal plads med fire Palæer som centrum samt Frederikskirken (Marmorkirken). Længdeaksen i kvarteret blev Amaliegade, medes Frederiksgade fremstod som tværaksen.

Ligesom handelsmænd (Andreas Bjørn) havde spillet en rolle ved ideens fødsel, kom de også til at bosætte sig i bydelen. Hovedparten af de huse, der rejstes her, blev opført for formuende handelsmand og håndværkere; især de tømmerhandlere, der havde haft deres tømmerpladser ved havnen. Interesserede kunne gratis få byggegrund i Frederisstaden, og

de blev fritaget for told på indførte byggematerialer og for indkvarteringskat. Til gengæld skulle byggeriet stå færdigt inden for fem år og nøje følge bestemmelser fastsat af Eigtved. Disse lempelige vilkår satte skub i aktiviteten. Arkitekturen var den i perioden fremherskende fransk inspirerede rokokostil.²⁸

5.1.19 Sophie Amalienborg

Frederik III's (konge 1648-1670) dronning Sophie Amalie (1628-1685) lod opføre et slot i tidsrummet 1669-1673 på grunden for det senere Amalienborg. Det var opført efter italiensk arkitektonisk forbillede i tre etager og med et fremspringende midterparti med fladt tag. Slottet var beliggende i Dronningens Lysthave udenfor den gamle Østerport.

Figur 16. Sophie Amalienborg. Oliemaleri af Johan Jacob Bruun (1715-1789) fra 1740. Maleriet er udført efter et ældre forlæg, idet slottet nedbrændte 50 år før maleriets færdiggørelse.

Slottet nedbrændte under opførelsen af en opera 19. april 1689. Ruinen blev nedbrudt i 1697, og byggematerialerne blev genanvendt i Garnisonskirken og Operahuset i Bredgade.²⁹

5.2 Topografi

²⁸ Jespersen *et al.* 2010 pp. 235-240.

²⁹ Faber 1989 pp. 169-171.

5.2.1 Terræn og bonitet

Den morænegrund, København blev grundlagt på, var oprindelig bølgende fra havoverfladen og til ca. 30m højde. Nordsjælland fremstår relativt bakket og skovbevokset, overvejende med løvtræ. Endvidere er området præget af de mange dødisser.³⁰

Området var formentlig et eng- eller vådområde forud for dets ibrugtagen. I forbindelse med anlæggelsen af Ny-København og senere Frederiksstad blev det imidlertid byggemodnet med opfyldninger i form af gaderenovation og naturlige aflejringer.³¹

5.2.2 Geologi

Geotekniske undersøgelser i Kgs. Nytorvområdet påviste stratigrafi til en dybde af 56m. Fra bunden og til op til 13m under terræn udgøres sedimenterne af Danien kalk og Bryozoa kridt (ca. 65,5-61,7mill. år), medens de øvre aflejringer udgøres af ler og grovkornet sand. Af postglaciale aflejringer ses fortrinsvis marint silt, hvori sand også er indlejret. Silt og sandlagene er overlejret af gytje og omdannet tørv. Det kunne ikke påvises med sikkerhed, hvorvidt silt og sandlagene er marine aflejringer tilskrevet Littorina fasen for ca. 8000-9000 år siden eller skal ses som senglaciale smeltevandsaflejringer.³²

5.2.3 Kystlinie

Littorina Havet, der eksisterede for ca. 9000-8000 år siden, omfattende fire transgressions (oversvømmelser) og regressions (tilbagetrænings) cykler, som genererede fire forholdsvis stationære kystlinier dateret til henholdsvis sen atlantisk (ca. 7000-3900 f.kr.) og tidlig suboreal tid (ca. 3900-500 f.kr.). Havets maksimalhøjde i senatlantisk tid, ca. 4300 f.kr. vurderes at have ligget i kote 3,2-4,1, dvs. i et højere niveau end havoverfladen idag. Paleo-kystlinien lå omtrent, hvor Kronprinssegade ligger idag.³³

I tiden der fulgte efter Littorina Havet, trak vandet sig gradvist tilbage til den kystlinie, vi kender idag. I følge beregninger tyder meget på, at kystlinien omkring år 1000 befandt sig i kote 2,0-2,5, dvs. over nuværende det havniveau, og følgende i linie fra umiddelbart øst for Det Kongelige Teater, nordøst for Charlottenborg og gennem Amalienborgområdet.³⁴

³⁰ Kjersgaard 1980 p. 14.

³¹ KD VI p. 408.

³² Jeppesen 1982; Jacobsen 1982, 2010; Zander & El-Sharnouby 2011.

³³ Christensen 1963 pp. 2-3.

³⁴ Fabricius 1999 p. 223.

Den skitserede fremstilling af en forholdsvis fast kystlinie i Københavnsområdet, inden byens opståen er imidlertid ikke helt uproblematisk, idet det lavt liggende marsk/forstrandsterræn København er bygget på ofte blev oversvømmet. Herved skabtes der en mere variabel kystlinie end redegørelsen umiddelbart giver indtryk af.³⁵

³⁵ Christensen 1963 p. 3 *et seq.*; Steineke 2012.

6 Arkæologisk baggrund

6.1 Tidligere undersøgelser

Et meget betydeligt antal arkæologiske observationer er foretaget i det berørte undersøgelsesområde.

En grundig gennemgang af Københavns Museums Arkæologiske Arkiv viste, at der foreligger en ret anseelig mængde tidlige indberetninger af arkæologisk art. Dette ofte ret sparsomt beskrevne materiale, er fortrinsvis indsamlet af Rosenkjær og Ramsing, og har til trods for dets pudsige karakter i mange henseender fortsat stor anvendelighed, dog bør tolkninger af kulturhistorien foretaget i relation til observationer i lagserier betragtes med stor skepsis.

De ældre undersøgelseres største styrke knytter sig til identifikationen af historisk kendte, jordfaste anlæg. Den metodiske famlen, der så tydeligt skinner igennem i de ældre kulturlagsfortolkninger, er ikke nær så udtalt i denne henseende. Et forhold som skyldes, at det arkivalske materiale i høj grad har kunnet levere den fornødne støtte til tolkningsarbejdet.

Da industrialiseringen ledte til radikale forandringer af de historiske bykerner er megen viden om materialiseringen af Københavns ældre historie gået tabt. Så i den henseende repræsenterer disse ældre observationer i mange tilfælde den eneste eksisterende viden om mange større bygningsværker fra middelalderen. Men som vores kendskab til fæstningstårnet Kringelen under det nuværende Magasin du Nord på Kgs. Nytorv illustrerer, er disse oplysninger langt fra lige pålidelige. I dette tilfælde blev tårnets fundament tilsyneladende påvist af den militært uddannede topografiske forfatter Ludvig Frederik Both (1823-1887) i 1873.³⁶ Both er en særdeles problematisk person, idet han ikke havde de nødvendige kulturhistoriske forkundskaber, og derfor havde en fuldstændig ukritisk kildebehandling, og i flere tilfælde fabrikerede både middelalderlige diplomer og andre kilder.³⁷

I tillæg hertil relaterer en væsentlig andel af de ældre observationer, som foreligger i arkæologisk arkiv materiale sig til en række indleveringer af forskellige genstande. Materialesammensætningen taget i betragtning forekommer det ganske sandsynligt, at de pågældende effekter oprindeligt var knyttet til Ny-København. Imidlertid er proveniensspørgsmålet altid aktuelt i relation til indleveret materiale, idet fundomstændighederne ofte er uklare, e.g. hvordan endte en 300 år gammel kniv i et buskas etc. En

³⁶ KD I p. 234; Both 1873 p. 7; Ramsing 1940 p. 10.

³⁷ Ludvig Frederik Both i *Den Store danske Encyklopædi*.

forholdsvis stor andel af de ældre observationer vedrører fund af diverse artefakter, oftest dateret til 1700-1800-tallet, samt påvisning af ubrudte lagfølger i forbindelse med anlægsarbejde.³⁸

Sagsnr.:	År	Lokalitet	Beskrivelse
u.j.nr.	1902	Dronningens Tværgade	Indberetning, geologiske observationer
u.j.nr.	1904	Bredgade 27	Indberetning, geologiske observationer
u.j.nr.	1910-1940	Bredgade 37	Indberetning v. Ramsing, geologiske observationer
u.j.nr.	1910-1940	Dronningens Tværgade 3	Indberetning v. Ramsing, geologiske observationer
u.j.nr.	1910-1940	Store Kongensgade (u.nr.)	Indberetning v. Ramsing, geologiske observationer
u.j.nr.	1919	Store Kongensgade 24	Indberetning v. Ramsing, fund af genstand (udateret)
u.j.nr.	1919	Store Kongensgade 49-53	Indberetning v. Ramsing, geologiske observationer
u.j.nr.	1919	Sankt Annæ Plads	Ramsing observerer ubrudte lagserier
u.j.nr.	1934	Dronningens Tværgade 41	Indberetning v. Ramsing, geologiske observationer
u.j.nr.	1934	Store Kongensgade-Dronningens Tværgade	Indberetning v. Ramsing, geologiske observationer
u.j.nr.	1956	Dronningens Tværgade 40	Fundamentsrester
u.j.nr.	1969-70	Bredgade 40 "Balitica"	Fund af genstande (1700-tallet)
u.j.nr.	1969	Bredgade 51	Fund af adskillige genstande (sl. 1600 <i>et seq.</i>)
u.j.nr.	1985	Bredgade 54	Uforstyrrede lagserier, vandforsyning
u. j.nr.	1970	Dronningens Tværgade	Fund af renæssancekakler (udateret)
u. j.nr.	1971-72	Bredgade 42/U. Bernstoffs Palæ	Fund af adskillige genstande (1700-tallet)
F.54/711	?	Borgergade	Div. bygningsrester (16-700-tallet)
u.j.nr.	1983	Bredgade (generelt)	Opfyld (nyere tid)
KBM 329	1987	Amaliegade 4B	Brolægning og kakler (1600-tallet)
KBM 349	2000	Store Kongensgade 72	
KBM 416	u.å.	Sankt Annæ Plads 5	
KBM 422	1971	Borgergade	
KBM 483	1967	Bredgade 34	Opfyld af kanalen omkring Sofie Amalienborg. Fund af genstande
KBM 484	1967	Bredgade 32	Opfyld af kanalen omkring Sofie Amalienborg. Fund af genstande
KBM 2478	2001	Amaliegade	
KBM 2831	2003	Sankt Annæ Plads 15	Bygningsrester, vandforsyning og ubrudte lagserier (1700-tallet)
KBM 2920	2004	Bredgade 26	Trækonstruktioner (1600 <i>et seq.</i>)
KBM 2973	2004	Kvæsthusbroen	Bolværk (1700-tallet)

³⁸ Ramsing noter u.å.

KBM 3099		Kvæsthusbroen	Bolværk (1700-tallet)
KBM 3257	2005	Dronningens Tværgade 12	Lagserier og brolægninger
KBM 3099	2006	Kvæsthusbroen, forsinkelsesbassin	Bolværk (1600 <i>et seq.</i>)
KBM 3100	2005	Kvæsthusbroen, Skuespilshuset	Bolværk (1600 <i>et seq.</i>)
KBM 3114	2006	Helsingørgade	Vej (middelalder), fundamentsrester (1600-tallet)
KBM 3258		Dronningens Tværgade/Kronprinsessegade	Vandforsyning
KBM 3260	2005	Sankt Annæ Plads 9	
KBM 3261	2005	Sankt Annæ Plads 30	
KBM 3330	?	Amaliehaven, Tolbodgade 34	Bolværk
KBM 3377	u.å.	Bredgade (u. nr.)	Fund af genstand
KBM 3458	2006	Sankt Annæ Plads m. fl.	
KBM 3465	1974/ 2006	Store Kongensgade (u. nr.)	Fund af adskillige genstande (16-1700-tallet)
KBM 3488	2006	Sankt Annæ Plads 7	Fundamenter (16-1700-tallet)
KBM 3497	2007	Store Kongensgade 72	Vandforsyning (16-1700-tallet)
KBM 3500	2007	Sankt Annæ Plads 28	Vandforsyning og ubrudte lagserier (1500 <i>et seq.</i>)
KBM 3560	2007	Dronningens Tværgade 26-30	
KBM 3667	2007	Bredgade 20-24	Stenfundamenter samt knogler fra Garnisonskirkegården (1700-tallet)
KBM 3703	2008	Amaliegade m.fl.	
KBM 3725	2008	Dronningens Tværgade m.fl.	Fundament, vandforsyning og opfyld (16-1700-tallet)
KBM 3749	2008	Amaliegade	Fundament
KBM 3806	2009	Store Kongensgade 90A	Fundament, brolægning og opfyld (1700-tallet)
KBM 3810	2009	Dronningens Tværgade + parkering	Stenfundament, trækonstruktion (1681 <i>et seq.</i>)
KBM 3826	2004	Amaliegade & Amalienborg	Ingen kulturhistorie identificeret
KBM 3861	2009	Amaliegade 9	
KBM 3864	2009	Bredgade 22	Synes ikke at være udført
KBM 3890	2009	Bredgade 53	
KBM 3833	2012	Marmorkirken	Opfyld, brønde og infrastruktur (1700-tallet <i>et seq.</i>)

Figure 12. Tidligere arkæologiske observationer og undersøgelser i området omkring Dronningens Tværgade, Sankt Annæ Plads, Kvæsthusbroen samt den sydlige del af Store Kongensgade, Bredgade og Amaliegade.

Både sideløbende med amatørernes indsats og i årene herefter (frem til midten af 1980'erne) varetog Nationalmuseet en stribe arkæologiske undersøgelser i København. Indsatsen var imidlertid systematisk eller dækkende, idet museet enten agerede på eget initiativ eller vurderede relevansen af undersøgelser ved konkrete henvendelser. Denne noget ustruktureret tilgang til arkæologiske undersøgelser hænger dels sammen med, at København reelt ikke var underlagt Nationalmuseet som et

ansvarsområde og dels, at den museale lovgivning var skruet andelede sammen end idag.

Ca. 1985 ændrer billedet sig, idet Københavns Museum (daværende Bymuseet) på dette tidspunkt får sin første arkæologiske stilling med Københavns og Frederiksberg Kommune som arkæologisk ansvarsområde. De moderne, egentlige arkæologiske undersøgelser har fortrinsvis været i forbindelse med kabel og kloakarbejde, ofte alene identificeret i anlægskanterne. I visse tilfælde rummer iagttagelserne dog spor af mere substantielle strukturer så som fundaments- og bolværksrester m.m.

Stykket af de mange fragmentariske observationer vedrørende de generelle etableringsprocesser (byggemodning) sammen kan et overordnet billede af områdets tidlige udvikling formentlig tegnes. Ældst i området er de store mængder opfyldsmateriale, som med nogen regelmæssighed lader sig iagttage i området. Der er fortrinsvis tale om akkumuleringer dateret til 16-1700-tallet, dog kan kulturlag henført til yngre perioder optræde i området. I relation til disse byggemodningslag er en kongelig befaling fra 1664 særdeles værdifuld, idet den specificerer at byens husholds- og dyreholdaffald skulle deponeres i det område, som i perioden 1669-1763 blev omdannet til slottet Sophie Amalienborg med tilhørende parkanlæg (cf. forrige kapitel).³⁹ At de øvrige dele af den nuværende Frederiksstad også var præget af tilsvarende byggemodningsprocesser i lange perioder er da åbenbart, da terrænniveauet kun befandt sig lidt over kote 0.⁴⁰

Etableringen af de mange bolværker skal ses i forbindelse med byggemodningsprocesserne, idet de bidrog til at sikre de akkumulerede jordmasser i de områder, hvor land møder vand. Dendrokronologiske dateringer af flere af disse bolværkskonstruktioner er søgt udført, men prøverne lod sig ikke datere i disse tilfælde.⁴¹

³⁹ KD IV p. 404.

⁴⁰ E.g. KBM 3500.

⁴¹ KBM 3099; KBM 3100.

7 Kulturhistorisk potentiale

7.1 Introduktion

I det forgående er hovedlinierne i Ny-Københavns fremvoksning skitseret, og det blev tydeligtgjort, at der er tale om en del af byen, hvis karakter har ændret sig markant i århundredernes løb. Så fra oprindeligt at udgøre et ruralt område beliggende nord for København, præget af dyrehold og udelukkende gennemskåret af de nordgående vejforløb, har det i markant grad ændret karakter, og den bebyggelse vi kender idag er gradvist vokset frem.

Endvidere viste den arkivalske kontrol af de berørte områder, at bevaringsgraden tilsiger, at arkæologiske undersøgelser med stor sandsynlighed vil komme til at berøre dele af disse tidligere generationer af bebyggelse på de berørte gader.

Der var således ingen tvivl om, at undersøgelsen på Dronningens Tværgade, Bredgade og Sankt Annæ Plads m.fl. ville komme til at foregå i et område med et stort arkæologisk potentiale. Tracéets betragtelige dimensioner kombineret med de trafikale problemer i området, ledte imidlertid til en formodning om, at arbejdsforholdene vil blive forholdsvis komplekse.

7.2 Bebyggelse

Rester af ældre bygninger kan forekomme i tracéerne, dog vil der her formentlig hovedsagelig være tale om rester af de forholdsvis få bygninger fra tiden før ca. 1750. Dette begrundes med, at det nuværende gadenet er etableret i tiden omkring grundlæggelsen af Frederiksstaden i midten af 1700-tallet, og i det store hele har været uforandret siden da.

7.3 Infrastruktur

Til denne bebyggelse skal ligeledes infrastrukturelle anlæg, så som brolægninger etc. samt vandtekniske anlæg, herunder brønde og trævandvær, ligledes henregnes. Desuden må det anses for ovetvejende sandsynligt, at de affaldslag, som området delvist er opført på, vil blive berørt (cf. forrige kapitel).

7.4 Havnefronten

Ny-København har i tidens løb været udgangspunkt for en ret omfattende inddæmningsproces, som har strakt sig over flere hundrede år. Mange af

bygningerne øst for Amaliegade er således rejst på gammel havbund. I hvilken grad de var funderet på pæle er ikke undersøgt nærmere, men en interessant problemstilling, som fortjener opmærksomhed. Tættest ved den nuværende havnefront er ældre bolværkskonstruktioner påtruffet ved adskillige lejligheder.⁴²

⁴² E.g. u.jr. 1953; KBM 3099; KBM 3100.

8 Metode

8.1 Udgravnings- og dokumentationsmetode

Nedenstående kapitel beskriver de applicerede undersøgelsesstrategier og teknikker, herunder indsamlings- og dokumentationsprincipperne. Endvidere berøres problemstillinger relateret til de metodiske overvejelser i forbindelse med undersøgelsens konkrete udførelse.

8.1.1 Udgravningsmetode

Den arkæologiske undersøgelse blev varetaget som et *tilsyn*, hvilket definerer udgravningsmetoden. Arbejdet blev således udført som en permanent overvågningsopgave, dvs. 2-3 arkæologer fulgte den enkelte gravemaskine indgående, medens den arbejdede sig mod de ca. 3m brede tracéers bundniveau 1,7-2,5m under gadeterræn i.

Med andre ord udgjordes udgravningen af to sideløbende arbejdsprocesser; en startende i den østlige ende af Sankt Annæ Plads og en begyndende i den vestlige ende af Dronningens Tværgade. Skønt gravearbejdet hovedsagelig blev varetaget af gravemaskinen medførte lokaliseringen af potentielle kulturhistoriske levn til en grundigere undersøgelse oftest med brug af henholdsvis skovl og graveske, med henblik på at foretage en sikre identifikation af kontekstens art.

Som et led i denne proces blev større opfyldslag i reglen bortgravet, medens alene egentlige strukturer blev frilagte og dokumenteret i plan.

Det afgravede jord håndterede entreprenøren, som siden redeponerede det i tracéerne efter udgravningens ophør.

8.1.2 Dokumentationsmetode

Dokumentationsmetoden tager udgangspunkt i den opfattelse, at den mindste identificerbare arkæologiske kontekst skal dokumenteres, dvs. beskrives, opmåles og fotodokumenteres. Ideelt set vil de individuelle kontekster blive dokumenteret i den takt de udgraves, dvs. startende med de yngste (øverst) og sluttende med de ældste (nederst). Denne fremgangsmåde betegnes som den stratigrafiske metode.

Forudsætningerne for et arkæologisk tilsyn medfører, at dokumentationsprocessen ofte divergerer fra disse principper, da alene egentlige strukturer registreres samt fordi lagfølgen ikke respekteres. Denne mere hårdhændede metode medfører, at ikkestrukturelle

kontekster ofte udelukkende dokumenteres i profilerne i anlægskanterne. Endvidere medfører tracéernes dybde, kombineret med manglende sikring, at lokaliseret kontekster i bunden heraf i visse tilfælde alene kunne fotodokumenteres, da grøfterne var i fare for at kollapse.

Kontekstregistreringen blev udført efter konventionelle principper i de tre skitserede *dimensioner* (beskrivelse, opmåling og fotodokumentation). Denne fremgangsmåde med dokumentation på flere planer tager udgangspunkt den opfattelse, at dokumentationen skal foreligge i henholdsvis en objektiv som i subjektiv (fortolkende) form.

Fotodokumentationen, der er den mest objektive dokumentationsform til rådighed, blev udført med et mindre kompaktkamera af typen Olympus U 790 SW. Motiverne blev indført i en fotobog og nummereret fortløbende fra 1 til 765. Endvidere blev fotoretningen angivet, og en mindre identificerende tekst anført.

Beklageligvis levede kameraets kvalitet ikke op til gængse normer for arkæologisk fotodokumentation, hvorfor mange billeder enten var undereksponerede eller slørede. Hertil kommer, at udgravningens fysiske vilkår umuliggjorde fotodokumentation af de enkelte kontekster ud fra de principper som almindeligvis opfattes som gældende. Umiddelbart skønnes det således, at over 50% af de tilvejebragte fotos bære være at betragte som uanvendelige. Dette er særdeles problematisk, men de fornødne initiatier til at rette op herpå allerede iværksatte.

Opmålingsplanet adskiller sig grundlæggende fra fotoet ved at videreformidle undersøgerens fortolkede opfattelse af de kulturelle levns materialisering i målfast form. Opmålingsplanen, eller plantegningen, som den også betegnes, er derfor bedre egnet til den videre kulturhistoriske fortolkning, idet den i langte højere grad tillader rummelig indplacering.

Opmålingsarbejdet er udført på traditionel vis, dvs. ved applicering af målebånd og tommestok. Den valgte skala var hovedsagelig 1:100, dog er enkelte udført i skala 1:20. De er indmålt i forhold til markante, permanente, fysiske pejlemærker, e.g. huse i gaderne etc., hvorefter de er fortløbende nummeret fra 1-29 samt 100-120. De enkelte kontekstnumre (A-numre) er påført opmålingsplanerne. I forbindelse med efterbearbejdningen er samtlige plantegninger blevet georefereret, digitaliseret og indført i IntraSiS.

Undersøgerens iagttagelser vedrørende de materielle levn er endvidere beskrevet i en gravebog, og nummereret fortløbende med A-numre. Beskrivelsen er opdelt, således, at der dels forligger en nøgtern beskrivelse af det påtrufne med angivelse af de relevante hoveddimensioner, og dels foreligger en kulturhistorisk identifikation af kontekstens art. Endelig gives også, i de tilfælde, hvor det er muligt, en

fortolkning af, hvordan den enkelte kontekst relaterer sig til andre kontekster. I forbindelse med efterbearbejdningen er disse beskrivelser indført i IntraSiS.

I forbindelse med efterbearbejdningen er samtlige kontekster endvidere blevet grupperet og sub-grupperet i henhold til retningslinier udarbejdet i museets regi i 2011.⁴³

8.1.3 Arkivering

Al relevant dokumentation vedrørende Droningens Tværgade *et al.* (KBM 3904) opbevares på Københavns Museum. Hermed menes samtlige papirer, så som korrespondance, bilag, gravebøger, opmålingsmateriale samt digital dokumentation, incl. fotos, IntraSiS-databasen, e-mail korrespondance etc. er arkiveret på museets terminalserver.

8.2 Fundindsamling og registreringsparameter

8.2.1 Indsamling

Fundindsamlingen i feltet er foretaget i overensstemmelse med Københavns Museums indsamlingspolitik, som den er angivet i *Finds Handbook*.

Arkæologen sorterer fundene efter materialetype, e.g. metal, jern, træ, keramik, tegl, tekstil etc., lægger dem i poser. Med senere identifikation for øje påføres både posen og et manillamærke KBM-nummer, kontekstnummer og der efterlades plads til senere anførelse af Fund-ID. Sidstnævnte påføres i forbindelse med registreringen i IntraSiS.

Forud for registreringen er foretaget en prioritering af fundene, således at et udvalg af de hjemtagne fund er frasorteret og efterfølgende kasseret. Udvælgelsen er foretaget af fundkoordinator Rikke Søndergaard Kristensen.

Udvælgelsesstrategien er som følgende: Løsfund er som udgangspunkt frasorteret. Kun enkelte løsfund med særlig relevans eller egen værdi, vil blive registrerede.

Lagrelaterede fund vil som udgangspunkt registreres, dog vil der, hvis fundmængden inden for den enkelte kontekst er større, foretages en frasortering blandt mindre informative mængdefund og fund som grundet bevaringstilstand vurderes informationsløse.

⁴³ Thomasson 2011.

Ved denne gravning er fund indenfor følgende fundtyper frasorteret før registrering:

- kridtpibestilkfragmenter uden stemping eller anden dekoration.⁴⁴
- alle løsfund.

8.2.2 Registrering

Fundene er registreret i IntraSIS databasen K2010:05. Alle fund er relateret til et stratigrafisk objekt (S). Til fundene er oprindeligt knyttet et A-nummer. I fundrapporten refereres udelukkende til intrasisnumrene.

Registreringen af fundene er foretaget på to registreringsniveauer, et *class* niveau, som er mindstekravet for registreringen og således anvendes ved alle fundtyper, og et *subclass* niveau, som er et specialregistreringsniveau for fundtyper med specifikke registreringskrav og med særlige typologier tilknyttede. Subclass niveauet anvendes således kun ved nogle fundtyper såsom bygningsmaterialer, keramik, kridtpiber, mønter, flint, glas, husholdningsgenstande, lædergenstande, personlige genstande, slagge (herunder produktionsaffald), samt redskaber.

Ved hvert FO-nummer (IntraSIS fund-id) er der på class niveauet noteret under følgende felter: *Navnefelt*, *materiale*, *genstandens tilstand*, *antal*, *vægt*, *mål*, *subclass*, og *betegnelse* (angiver den oprindelige form/type som fundet stammer fra)

Navnefeltet angiver søgeord vedrørende datering og fundtype.

Under antal skrives antallet af alle skår/fragmenter uanset om flere disse tilhører samme genstand.

Mål noteres kun ved specialfund og i fald genstanden er hel eller næsten helt bevaret, eller hvis det på anden vis vurderes relevant.

Fundregistreringen er foretaget ud fra følgende principper:

- skår/fragmenter, som tilhører samme genstand, er registreret under ét x-nr. i fald de er fra samme fundkontekst
- skår/fragmenter, som ikke tilhører samme genstand, men som er ens i både materialetype, (skærv)farve, formtype og dekorationstype, er registreret under ét x-nr. i fald de er fra samme fundkontekst
- derudover er der kun registeret én genstand under hvert x-nr.

⁴⁴ 15 stk. fra opfyldslag Odd Fellow (S100082), 6 stk. fra opfyldningslag (S100020), 2 stk. fra lag under pigstensbelægning (S100109), 6 stk. fra opfyldslag på Skt. Annæ Plads (S100168), 3 stk. fra lag på Skt. Annæ Plads (S100127).

Registreringen af fundene i IntraSIS databasen er foretaget af museumsinspektør Vivi Lena Andersen (lædergenstande og tekstilgenstande) og af fundkoordinator Rikke Søndergaard Kristensen (øvrige genstandstyper). Den samlede bearbejdning af fundene er udarbejdet af Rikke Søndergaard Kristensen med afsnit om læder- og tekstilgenstandene forfattet af museumsinspektør Vivi Lena Andersen.

8.2.3 Fund kasseret efter registrering

Enkelte fund er umiddelbart efter registrering kasserede. Kassationen beror på genstandenes ustabile bevaringsstilstand på længere sigt uden konservering (Museets konservator Nicole Rehné er blevet konsulteret). Alle kasserede fund er vurderet mindre værdifulde i forhold til fremtidig opbevaring og således er en konservering af fundene fravalgt. Genstandene kasserede efter registrering er følgende:

Figur 17. Kniv af jern og træ kasseret efter registrering (x299)..

X299: Kniv med rundt, lidt simpelt træskaft, der har samme diameter i begge ender. Knivsbladet er af jern. Grundet knivens dårlige bevaringsstilstand med et stærkt rustet blad og et træskaft med kraftigt mugudslag, er kniven valgt kasseret efter registrering. Kniven er fundet i det formodede kanalopfyld på Skt. Annæ Plads (S100168).

Figur 18. To dele af tøndebånd af træ. Kasseret efter registrering (x302.)

X302: To fragmenter af tøndebånd, som ligeledes er kasserede efter registrering grundet mug. Disse er fra opfyldslag ved Odd Fellow (S100082).

X303: Rektangulær træplade, groft tilskåret med et centralt hul, hvori der sidder en trærest, som har været stukket gemmen hullet. Pladen er helt flad på bagsiden, mens forsiden er tilskåret med tyndere kanter. Pladens oprindelige funktion er ikke fastslået. Fundstedet er et affaldslag på Skt. Annæs Plads (S100189). Grundet kraftigt mugudslag og dårlig bevaringstilstand på sigt uden konservering er denne genstand ligeledes valgt kasseret efter registrering.⁴⁵

Figur 19. Tilskåret træplade med centralt hul. Kasseret efter registrering (x303).

⁴⁵ Flere fotos af fundene end de her i fundrapporten fremlagte, er at finde digitalt under sagen i Københavns Museums arkiv. Dette gælder også for de kasserede fund.

8.2.4 Konservering og klargøring til magasinering

Et enkelt fund er valgt konserveret. Dette er en foldekniv, som valgt konserveret, da det repræsenterer et typisk 1700-tals fund af en type som der ikke er bevaret mange af. Kniven bærer en perlemorsdekoration. Der forefindes ingen lignede genstand i museets samling (x234). Yderligere beskrivelse folde kniven gives i relation til resultatgennemgangen.

Læder- og tekstilfundene frysetørres alle før magasinering. Genstande af ben/knogle bliver tørret langsomt.⁴⁶

8.3 Prøveindsamling

8.3.1 Indsamling

En række prøver blev taget med henblik på senere naturvidenskabelige undersøgelser. I alt tredive prøver blev taget, hvoraf otteogtyve var træprøver af vandvær, en prøve var træprøve af en stolpe og en var en jordprøve, sidstnævnte fordelt på fire poser. Træprøverne blev primært taget med henblik på dendrokronologisk datering, som derved vil kunne fastlægge anlæggenes præcise alder. Jordprøven derimod blev taget med henblik på at kunne udrede makrofossiler, som kan give et indblik i områdets brug, og særligt skiftende brug, gennem tiden.

Prøverne blev alle udtaget af uddannede arkæologer, ud fra en klar faglig prioritering og vurdering af, hvilke anlæg der var de mindst forstyrrede og hvilke der ville kunne bidrage med bedst mulig indsigt i forhold til lag, kontekst, etc. Størstedelen er, som nævnt, dendrokronologiske prøver, som stammer fra de påtrufne trævandvær. Disse, der befandt sig i Dronningens Tværgade og Bredgade, antages indtil videre at være nedlagt i tiden omkring oprettelsen af nye bydel, Frederiksstaden. Ydermere blev der som nævnt taget en træprøve af en stolpe i Bredgade.

Samtlige jordprøver blev taget ved Odd Fellow-palæet, hvor kulturlagene blev vurderet at være ældre opfyld fra før etableringen af Frederiksstaden.

8.3.2 Registrering

Alle prøverne blev taget i registrerede anlæg. Disse anlæg, samt de tilhørende prøver, er blevet registreret og relateret, i museets database-system 'Intrasis'. Prøverne er her listet under de anlæg, hvorfra de er

⁴⁶ Proceduren for tørring af ben/knogleforløber varetages af museets konservator Nicole Rehné og forløber således: Genstandene placeres i en lukket plastpose med en datalogger. Derefter er der lagt et lille tørt stykke træ ind i posen, der absorberer fugten fra knoglen, hvorved den relative luftfugtighed(RH) falder langsomt. Knogler er særligt følsomme for sving i RH henover 40-45 % og da indeluften pt. ligger omkring 30% er intentionen at passere dette følsomme punkt under relative kontrollerede forhold.

taget, ligesom S-numre (Sample Number) og type (f.eks. Dendro) også er anført.

Prøverne er derudover blevet registreret i grave-manualerne under nummer, type, placering og dato (cf. skema nedenfor).

S-nummer	Type	A-nummer	Placering	Dato/int.
S1	Dendro	A101(tr.vandrør)		13/1-10 MP
S2	Dendro	A107(tr.vandrør)		20/1-10 AS/MP
S3	Dendro	A109(tr.vandrør)		24/1-10 MP/KBP
S4	Dendro	A114(tr.vandrør)		25/1-10 CHH
S5	Dendro	A116(tr.vandrør)	Dr.tværgade 16	11/2-10 MP/CHH
S6	Dendro	A117(tr.vandrør)	Dr.tværgade 16	11/2-10 MP/CHH
S7	Dendro	A123(tr.vandrør)	Dr.tværgade 26	9/2-10 CHH
S8	Dendro	A126(tr.vandrør)	Dr.tyværgade 28	10/2-10 KBP
S9	Dendro	A128(tr.vandrør)	Borgergade/Dr. Tværgade	18/2-10 KBP
S10	Dendro	A132(tr.vandrør)	Dr.tværgade/Bredgade	10/3-10 CHH
S11	Dendro	A134(tr.vandrør)	Bredgade	15/3-10 KBP
S12	Dendro	A140(tr.vandrør)	Bredgade	16/3-10 KBP
S13	Dendro	A141(tr.vandrør)	Bredgade	17/3-10 KBP
S14	Dendro	A142(tr.vandrør)	Bredgade	17/3-10 KBP
S15	Dendro	A145(tr.vandrør)	Bredgade	24/3-10 KBP
S16	Dendro	A153(Stolpe/pæl)	Bredgade	26/3-10 JWJ
S17	Dendro	A150(tr.vandrør)	Bredgade	26/3-10 JWJ
S18	Dendro	A159(tr.vandrør)	Bredgade	31/3-10 KBP

S19	Dendro	A160(tr.vandrør)	Bredgade	31/3-10 KBP
S20	Dendro	A161(tr.vandrør)	Bredgade 20	7/4-10 JWJ
S21	Dendro	A169(tr.vandrør)	Bredgade 20	
S22	Dendro	A170(tr.vandrør)	Bredgade 20	
S23	Dendro	A171(tr.vandrør)	Bredgade 24	
S24	Dendro	A172(tr.vandrør)	Bredgade 24	
S25	Jord (listet uspc. i Intrasis)	A173 (jordprøve 4 poser)	Odd Fellow	20/4-10 CHH/KBP
S26	Dendro	A180(tr.vandrør)	Bredgade 22/24	22/4-10 JWJ
S27	Dendro	A182(tr.vandrør)	Bredgade 22/24	22/4-10 JWJ
S28	Dendro	A206(tr.vandrør)	Bredgade 26	28/4-10
S29	Dendro	A213(tr.vandrør)	Bredgade	JWJ
S30	Dendro	A215(tr.vandrør)	Bredgade	14/6-10 KBP

9 Resultater

9.1 Fund og bevaringsforhold

Undersøgelserne omfattede fire særdeles lange ca. 2,5-3,0m brede og 1,7-2,5m dybde tracéer i Dronningens Tværgade, Bredgade, Sankt Annæ Plads samt Adelgade.

Den største, der dækkede ca. 255m af Dronningens Tværgade, var også ført ind i Odd Fellow Palæets gård, hvor den havde et vinklet ialt 44m langt forløb, samt ca. 101m ned af Bredgade. Derudover dækkede endnu en tracée yderligere ca. 95m af Bredgades sydlige del. I dette tilfælde blev tracéet ført videre øst om rytterstatuen i Sankt Annæ Plads vestende for derefter af følge pladsens nordlige kørebane over en strækning på 250. Efter en afbrydelse på ca. 30m blev Sankt Annæ Plads tracéet ført yderligere 38m i retning mod Københavns Havn. Den sidste tracéestrækning var forholdsvis kort og lå isoleret i Adelgade, hvor den ca. 40m lange strækning befandt sig ud for nr. 10.

I forbindelse med undersøgelserne blev der identificeret en betydelig mængde arkæologiske levn, der fortrinsvis kan relateres til den ældre bebyggelse. Derudover repræsenterer flere kulturlag opfyld og udjævning af tidligere marine og strandnære områder. Disse historiske opfyldninger, udgjort af affald inde fra København, betyder at mængden af oldsager, fortrinsvis keramik, er særdeles betydelig sammenlignet andre dele af byen. De registrerede kontekster fordeler sig således:

Type	Antal
Forstyrrelse	3
Lag	108
Nedgravning	4
Stenkonstruktion	6
Tømmerkonstruktion	90
Uklassificerede kontekster	1
Total	212

Tabel 1. Registrerede kontekster.

Dateringen af kulturlevnene er udført på baggrund af fundmaterialet (cf. Fundmaterialet). Den overordnede dateringsramme for samtlige fund gjort i relation til KBM 3904 er således ca. 1450-1850.

Klassificeringen af konteksterne i IntraSiS er sket på et noget overordnet fortolkningsniveau. Dette forhold skyldes, at sagen var Københavns

Museums byarkæologiske enheds første, hvortil IntraSiS er benyttet. Processen med at udvikle definitionerne for hvilke attributer de enkelte kontekster skulle kunne tildeles var således ikke tilendebragt på dette tidspunkt. Parametre som *Basic interpretation* er således tilgængelige i forbindelse med undersøgelsesarbejdet, hvorfor mere detaljerede analyser af materialets kontekstuelle sammensætning ikke kan udføres på statistisk niveau i IntraSiS.

Overordnet betragtet udgøres hoveddelen af konteksterne af kulturlag. Grundet problemerne skitseret ovenfor er det dog ikke muligt at danne sig et sikkert statistisk billede af deres disses karakterdiversitet. Enkelte betragtninger lader sig dog knytte til disse. Således indikerer en hurtig gennemgang af de 108 registrerede lag, at størstedelen udgøres af tertiære akkumuleringer, dvs. redeponeringer med et yderst blandet materialeindhold. Dette afspejler antageligvis eksisterende viden om, at områdets etablering er produktet af en kontinuerlig opfyldningsproces, hvis begyndelse ikke sikkert kan bestemmes, men som vides sat i system med Frederik III's (konge 1648-1670) forordning fra 1664 om at affald fra København skal deponeres nord for Kongens Have.⁴⁷

Næst mest repræsenterede konteksttype er tømmerkonstruktionerne, hvoraf 90 blev identificeret. Denne kategori udgøres langt overvejende af trævandrør eller dele heraf nedlagt med henblik på at etablere vandforsyning i området, angiveligt i 17-1800-tallet. Til tømmerkonstruktionerne skal en række bolværker og diverse pæle etc. ligeledes knyttes. Generelt betragtet er det lokaliserede træ velbevaret, dog findes der enkelte eksempler på svær nedbrydning.

Stenkonstruktionerne udgør en ret begrænset kontekstgruppe, blot 6 stk. Heriblandt er to stenfundamenter (1000084) og (100174) samt en pigstensbelægning (100101).

Fraregnes kulturlagene, så er konteksterne lokaliseret i bunden af tracéerne, dvs. ca. 17,-2,5m under nuværende gadeniveau. De er endvidere i væsentlig grad påvirket af senere aktiviteter, dels i form af nedbrydninger og funktionsstop. Skønt systemet ikke længere hænger sammen, så fremstræder mange af vandrørene i intakt form i bunden af grøfterne. Omfanget af yngre forstyrrelser er dog mere udtalt i nogle områder end andre. Således bar især Dronningens Tværgade i højere grad præg af den kontinuerlige tætte bebyggelse end både Sankt Annæ Plads og Adelgade gjorde.

⁴⁷ KD IV p. 404.

9.2 Fundmaterialet (af Rikke Kristensen)

Der er i alt registreret 604 fund fordelt på 375 fundposter (cf. tabel 2). Totalvægten af de vejede genstande er 31468 gr. I totalvægten indgår ikke læder- og tekstilgenstande. Disse materialetyper blev ikke vejede ved registreringen, da vægten af de vandholdige fund blev vurderet for misvisende.

Materiale	Antal	Vægt (gr.)
Knogle	2	26
Tegl	11	2406
Keramik	392	23045
Kobber	4	39
Glas	36	5367
Jern	1	78
Læder	106	-
Metal	3	30
Kridtpiber	30	214
Sølv	1	27
Slagge	1	110
Textil	13	-
Træ	4	126
I alt	604	31468

Tabel 2. Registrerede fund.

I appendikset (cf. Appendiks 14.5.2. Fundobjekter) vises en fuldstændig fundliste med alle classregistreringer og tilknyttede stratigrafisk objekter.

9.2.1 Generelle iagttagelser i fundmaterialet

Hovedparten af fundene kommer fra opfyldslag med gode bevaringsforhold, som netop er karakteristisk for Frederiksstadens. Således er bevaringsgraden generel god for fundene og flere af fundene fremviser tilnærmelsesvis hele former.

Grundet gunstige bevaringsforhold for organiske materialer er der ved gravningen fremkommet et større antal lædergenstande (i alt 106 stk.), som alle, bort set fra et enkelt fragment af et bælte, er sko eller dele af sko (tabel 2). Tekstil er også fundet i rimelig mængde (13 stk. i alt). Dog er tekstilet præget af mindre fragmenter, men der forekommer dog genkendelige elementer. En mindre mængde trægenstande (i alt 4 stk.) er også fremkommet.

Den største grundgruppe er keramikfundene (i alt 392 skår). Også de keramiske fund er velbevarede og kan under tiden fremvise tilnærmelsesvis hele former. Dette gælder også glasgenstandene (i alt 36 stk.), hvoriblandt der ses næsten hele drikkeglas og flasker.

Kridtpiber er naturligt repræsenteret blandt fundene eftersom hvor kridtpiberygningen havde sin storhedstid i 1600-1700-tallet.

Også fragmenter af keramisk bygningsmateriale (i alt 11 fragmenter) ses i fundet. Disse fund dækker over dekorerede kakkellovnsfragmenter, vægfliser og gulvfliser. Dertil kommer i mindre antal fund af metal (i alt 5 stk. inklusiv sølv og kobberlegering) og af ben/knoglegenstande (i alt 2 stk.).

9.2.1.1 Datering

Rammedatering på fundet som helhed spænder fra senmiddelalder til og med enevælden, hvilket dækker perioden 1450-1850 (cf. tabel 3).

Vægten ligger helt markant på 1600-/1700-tallet (primært 1700-tallet), med enkelte indslag fra middelalderen, renæssancen og første del af 1800-tallet. Andre dateringsindikatorer er, at den hollandske fajance er i mindretal i forhold til fajancen fra fabrikken i St. Kongensgade, hvilket peger på, at tyngden for fundet som helhed ligger efter fabrikken i St. Kongensgades grundlæggelse i 1722 og før slutningen af 1700-tallet, idet der ved gravningen ikke er fremkommet industrielt fremstillet stengods, som bliver meget udbredt fra denne periode.

Dateringerne inden for de enkelte stratigrafiske objekter ses på tabel 4.

Dating	Antal
Senmiddelalderlig	2
Renæssance	30
Nyere tid	407
Efterreformatorsk	152
Ej daterbar	13
I alt	604

Tabel 3. De registrerede fund fordelt på periodedatering.

Stratigrafisk objekt (Context)	Dating	Antal
100010	Late Post-Medieval	1
100010	Late Post-Medieval	1
100012	Post Medieval	1
100017	Post Medieval	1
100019	Post Medieval	1
100019	Post Medieval	1

100019	Early Post-Medieval	1
100020	Post Medieval	2
100020	Early Post-Medieval	1
100020	Late Post-Medieval	1
100020	Late Post-Medieval	1
100020	Late Post-Medieval	1
100020	Post Medieval	1
100020	Post Medieval	1
100020	Post Medieval	1
100020	Post Medieval	1
100020	Early Post-Medieval	3
100023	Late Post-Medieval	2
100023	Post Medieval	1
100023	Post Medieval	1
100023	Late Post-Medieval	1
100023	Late Post-Medieval	1
100032	Post Medieval	2
100037	Post Medieval	1
100046	Early Post-Medieval	1
100048	Early Post-Medieval	1
100048	Post Medieval	1
100048	Post Medieval	1
100048	Post Medieval	1
100048	Early Post-Medieval	1
100048	Early Post-Medieval	1
100065	Early Post-Medieval	1
100065	Post Medieval	1
100065	Early Post-Medieval	1
100065	Early Post-Medieval	1
100065	Early Post-Medieval	1
100065	Early Post-Medieval	1
100065		1
100065	Late Medieval	2
100066	Early Post-Medieval	1
100066	Post Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1

100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	2
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Post Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100076	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	2
100082	Late Post-Medieval	2
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	2
100082	Late Post-Medieval	2
100082	Post Medieval	3
100082	Late Post-Medieval	2
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	3
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	2
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	10
100082	Late Post-Medieval	2
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	12
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	8
100082	Post Medieval	2
100082	Post Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	3
100082	Late Post-Medieval	5
100082	Post Medieval	8
100082	Late Post-Medieval	3
100082	Late Post-Medieval	5

100082	Late Post-Medieval	7
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	2
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	3
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082		2
100082	Post Medieval	5
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	3
100082	Post Medieval	5
100082	Post Medieval	7
100082	Post Medieval	4
100082	Post Medieval	2
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Post Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	3
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1

100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	2
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100082	Late Post-Medieval	1
100087	Post Medieval	1
100087	Late Post-Medieval	1
100088	Post Medieval	1
100102	Late Post-Medieval	1
100102	Late Post-Medieval	1
100102	Late Post-Medieval	1
100102		1
100107		1
100108	Late Post-Medieval	1
100109	Post Medieval	1
100109	Late Post-Medieval	1
100109	Post Medieval	1
100109	Late Post-Medieval	1
100109	Late Post-Medieval	1
100109	Post Medieval	1
100109	Late Post-Medieval	1
100111	Post Medieval	1
100116	Late Post-Medieval	1
100116	Post Medieval	1
100116	Late Post-Medieval	1
100116	Late Post-Medieval	1
100116	Late Post-Medieval	1
100116	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Post Medieval	1
100117	Post Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	3
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1

100117	Late Post-Medieval	2
100117	Late Post-Medieval	2
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	2
100117	Late Post-Medieval	3
100117	Post Medieval	5
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Post Medieval	1
100117	Post Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	5
100117	Post Medieval	1
100117	Post Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Post Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Post Medieval	1
100117	Early Post-Medieval	13
100117	Post Medieval	1
100117	Post Medieval	2
100117	Post Medieval	3
100117	Post Medieval	3
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	4
100117	Post Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Post Medieval	2
100117	Post Medieval	3
100117	Post Medieval	9
100117	Post Medieval	7
100117	Post Medieval	3
100117	Post Medieval	2
100117		2
100117		1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	1
100117	Late Post-Medieval	2
100117	Late Post-Medieval	2
100117	Late Post-Medieval	1
100127	Late Post-Medieval	1
100127	Late Post-Medieval	2

100127	Late Post-Medieval	1
100127	Post Medieval	1
100127	Late Post-Medieval	1
100127	Late Post-Medieval	1
100131	Late Post-Medieval	2
100131	Late Post-Medieval	2
100131	Late Post-Medieval	1
100131	Late Post-Medieval	1
100131	Late Post-Medieval	1
100131	Late Post-Medieval	2
100131	Post Medieval	2
100131	Late Post-Medieval	1
100131		2
100131	Late Post-Medieval	1
100132	Late Post-Medieval	1
100132	Late Post-Medieval	1
100132	Late Post-Medieval	1
100132	Late Post-Medieval	1
100132	Late Post-Medieval	1
100132	Post Medieval	2
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Post Medieval	2
100133	Post Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	2
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Post Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	2
100133	Post Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	1
100133	Late Post-Medieval	2
100133	Late Post-Medieval	1
100136	Late Post-Medieval	1
100136	Late Post-Medieval	1
100136	Post Medieval	1

100136	Late Post-Medieval	1
100138	Post Medieval	1
100138	Post Medieval	1
100138	Post Medieval	1
100138	Late Post-Medieval	1
100138	Post Medieval	2
100139	Late Post-Medieval	1
100139		1
100139	Post Medieval	4
100139	Post Medieval	5
100139	Late Post-Medieval	1
100139	Post Medieval	6
100141	Late Post-Medieval	1
100141	Late Post-Medieval	1
100141	Late Post-Medieval	1
100141	Late Post-Medieval	1
100141	Late Post-Medieval	1
100141	Late Post-Medieval	1
100141	Late Post-Medieval	1
100141	Late Post-Medieval	1
100156	Late Post-Medieval	3
100158	Late Post-Medieval	1
100160	Post Medieval	1
100160	Late Post-Medieval	1
100161	Late Post-Medieval	1
100162	Late Post-Medieval	2
100162	Late Post-Medieval	1
100162	Post Medieval	2
100162	Late Post-Medieval	1
100166	Late Post-Medieval	1
100166	Late Post-Medieval	3
100166	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	4
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	2
100168	Late Post-Medieval	2

100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	5
100168	Late Post-Medieval	2
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Post Medieval	2
100168	Post Medieval	2
100168	Post Medieval	1
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	2
100168	Post Medieval	6
100168	Post Medieval	2
100168	Post Medieval	1
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	3
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Post Medieval	1
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	2
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Post Medieval	6
100168	Post Medieval	1
100168		1
100168	Post Medieval	1
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Post Medieval	1
100168		1
100168	Post Medieval	8
100168	Post Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	2
100168	Late Post-Medieval	1

100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100168	Late Post-Medieval	1
100169	Late Post-Medieval	1
100169	Late Post-Medieval	1
100169	Post Medieval	1
100169	Post Medieval	1
100169		1
100171	Post Medieval	1
100181	Post Medieval	1
100181	Late Post-Medieval	1
100183	Late Post-Medieval	1
100183	Post Medieval	1
100189	Late Post-Medieval	1
100189	Post Medieval	1
100189	Post Medieval	1
100189	Post Medieval	1
100189	Post Medieval	1
100189	Post Medieval	1
100189	Post Medieval	1
100189	Post Medieval	1
100189	Post Medieval	2
100189	Late Post-Medieval	1
100468	Post Medieval	1
100468	Post Medieval	1
100469	Post Medieval	4
100469	Post Medieval	3
100469	Late Post-Medieval	1
100469	Post Medieval	1
100469	Post Medieval	1
100469	Post Medieval	1
100469	Post Medieval	1
100469	Post Medieval	1
100469	Post Medieval	3
100469	Late Post-Medieval	1
100469	Post Medieval	1
100469	Post Medieval	1
100469	Post Medieval	1
100469	Early Post-Medieval	2
100469	Late Post-Medieval	1

100471	Late Post-Medieval	1
--------	--------------------	---

Tabel 4. Datering af de individuelle stratigrafiske objekter.

To lædersåler (x322) er de eneste fund, som daterer sig til senmiddelalderen (late medieval, 1450-1550). Sålerne er fundet i Bredgade i opfyldslag (S100065).

En mindre gruppe fund på i alt 30 stk. daterer sig til renæssancen (1500-1650). Det drejer sig om skodele (x257,x321), keramik (x207,x210, x214,xx215, x216, x219, x221, x222, x223, x224), et enkelt kridtpibehoved (x88) samt fragmenter af dekorerede ovnkakler (x96, x96). Renæssancefundene er hovedsageligt fra opfyldslag primært fra Bredgadeområdet (S100020, S100066, S100046, S100048, S100019, S100065, S100117, S100469).

Jævnfør databasen daterer 314 fund sig indenfor enevælden (late post-medieval, 1650-1850). Hertil må lægges 88 lædergenstande, som i databasen under periodedatering er registrerede som "efterreformatoriske", men som alle har en snævre datering til perioden "Nyere tidl" (ca.1650-1850) og på denne vis må medregnes til fund fra enevælden. Det samme gælder for fem af tekstilfundene. Således kan i alt 407 af fundene dateres til enevælden og dateringen på de fleste af disse kan yderligere præciseres til 1700-tallet. Disse fund består foruden de omtalte læder- og tekstilfund af keramik, kridtpiber, keramisk bygningsmateriale og glas. Fundene kommer fra flere forskellige kontekster (cf. tabel 4)). Blandt de fundrige kontekster med fund fra enevælden kan fremhæves opfyldslag ved Odd Fellow (S100082) og opfyldslag ved Skt. Annæ Plads (S100117).

Figur 20. Velbevaret kridtpibe med kronet V som hælstempel (X1)

152 af fundene er dateret inden for den brede eftermiddelalderlige periode ("efterreformatorisk"), der spænder over både renæssance og nyere tid (indtil 1850). For langt de fleste funds vedkommende skyldes denne brede datering, at fundenes datering ikke lader sig begrænse af skilleåret 1650, der markerer den noget kunstigt sat overgang fra renæssance til

enevælde. Eftersom flere af fundtyperne produceres over en længere periode kan en præcis datering i flere tilfælde være vanskelig.

De fleste af disse fund kan dog formentlig dateres inden 1600- og 1700-tallet. Ingen af fundene derimod kan relateres til moderne tid (efter 1850).

Fund med eksakt datering

Dateringen af fundene bygger på stilistiske kriterier, men til enkelte af fundene kan desuden knyttes eksakte dateringer. Disse er alle kridtpibefragmenter med stempler. Stemplerne viser alle en produktionsperiode, som ligger inden for enevældens periode.

En velbevaret kridtpibe med stempel med kronet V under hælen er fundet i opfyldslag S100010 på Skt. Annæs Plads (x1) (Fig. 20). En god del af stilk og hoved er bevaret. Piben er fremstillet i Holland og kan ud fra hælstemplet dateres indenfor perioden 1682-1746.⁴⁸

I opfyldslag ved Odd Fellow (S100082) fremkom et kridtpibehoved med hele hovedets form bevaret (x4). Pibehovedet bærer et hælstempel med et kronet 33 samt Goudas våbenskjold, der viser, at piben er fremstillet i Gouda indenfor perioden 1719-1854.⁴⁹

Et andet kridtpibehoved med hælstempel (x142) blev fundet i opfyldslag på Skt. Annæ Plads (S 100168). Der er tale om slangemærket under hælen samt Goudas våbenskjold på siden af hælen. Pibehovedet skal dateres indenfor perioden 1667-1808.⁵⁰

Et intakt kridtpibehoved med Goudas våbenskjold på siden og med stemplet kronet 33 under hælen (x150) blev fundet i lag S100029 på Skt. Annæ Plads. Stemplet daterer piben indenfor perioden 1719-1854.⁵¹

Endelig blev der i på Skt. Annæ Plads i affaldslaget (S100189) fundet et fragmentarisk kridtpibehoved med hælstemplet Kronet YH (x138). Dette pibeværksted i Gouda i Holland producerede kridtpiber i en forholdsvis kort periode fra 1715-1730.⁵²

9.2.1.2 Perlemorsgenstande fra 1700-tallet

To genstande fra 1700-tallet dekoreret med perlemorsindlæg er fremkommet ved gravningen.

⁴⁸ Duco (2003), s. 153, kat.nr. 395.

⁴⁹ Duco (2003), s. 190, kat.nr. 971.

⁵⁰ Duco (2003), s. 131, kat.nr. 102.

⁵¹ Duco, (2003)s. 190, kat.nr. 971.

⁵² Duco, (2003) s. 160, kat.nr. 498.

I opfyldslag på Skt. Annæ Plads (S100168) blev fundet en mindre foldekniv med indlagt perlemorsdekoration og indskrift påskrevet knivbladet (x234) (Fig.21-22).⁵³ Knivbladet er af jern, mens fæstet består af en ramme af messinglegering (kobber, zink og bly). I metalrammen er indlagt organisk materiale, formentlig horn og i dette små stykker perlemor. Perlemorsdekorationen har antagelig været ens på begge sider af skaftet, men den er bedst bevaret på den ene side. Her ses en række af perlemorsornamenter, der ind mod bladet fremstår mere firkantet for at gå ud i mere cirkelformede indlæg, der ender i et hjerteformet ornament. På den mindre velbevarede side mangler hjerteornamentet.

Figur 21. Lommekniv af komposit materiale dekoreret med perlemorsindlæg (konserveret) (x234).

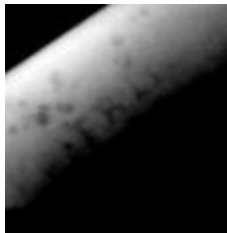
På knivbladets ene side, langs æggen, har der været en inskription, som nu kun delvis anes på røntgenbillede (Fig.23). Kun et par bogstaver kan ses: [...]TRIN[...]. De to sidste bogstaver fremstår meget utydeligt og det er usikkert om det er de her angivne. Man kunne gætte på, at det er ejerens navn som har været indridset på bladet.

At dømme ud fra stil og de øvrige fund fundet i samme lag, må foldeknives dateres til 1700-tallet.

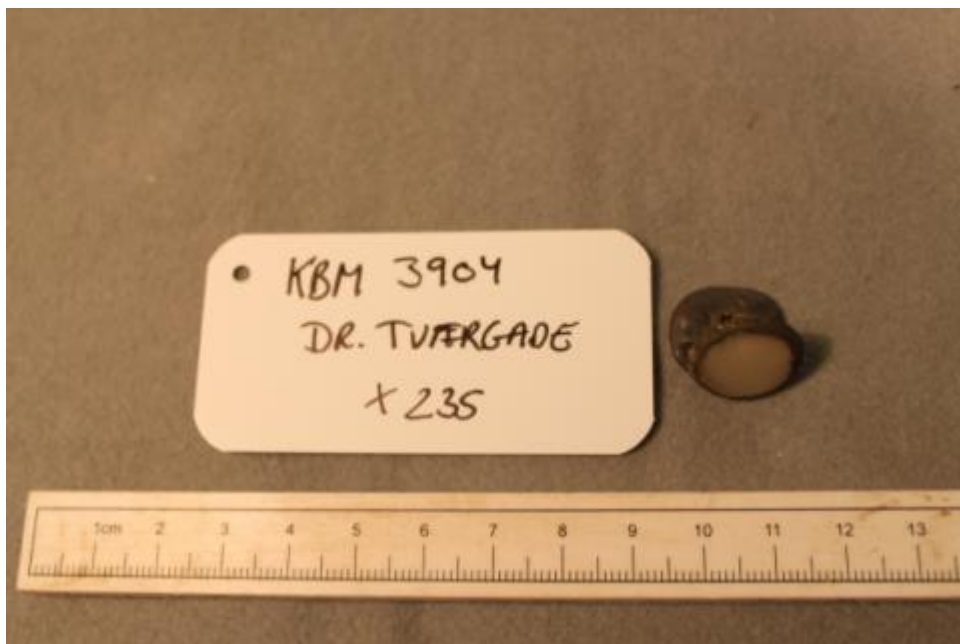
⁵³ Foldekniven er konserveret.

Figur 22. Lommekniv af komposit materiale dekoreret med perlemorsindlæg (konserveret) (x234).

Figur 23. Røntgenfoto af foldekniven, der viser del af indskrift (x234).

Figur 24. Knappeanordning udformet som manchetknap med perlemorsindlæg (x235).

Den anden genstand med perlemorsindlæg er en knapanordning udformet som manchetknop med to skiver sammenføjet via øskenanordning (x235) (Fig.24). Knappen er sandsynligvis i sølv at dømme efter metalfarven og på den yderste skive er indlagt perlemor. Begge skiver er cirkelformede med en diameter på 1,6 cm. Perlemorsknapen er fremkommet i opfyldslag ved Odd Fellow (S100082), hvor de øvrige fund også primært daterer sig til 1700-tallet blev der fundet. At dømme ud fra stil og datering på de øvrige fund fra samme lag er dateringen 1700-tallet.

9.2.1.3 Spor efter lertøjsproduktion

En stjert fra en rødbrændt stjertpote, er sandsynligvis affald fra et pottemagerværksted (x59) (Fig.25). Skærven og ydersiden er blevet mørkbrændt, men formen er ikke kommet ud af form, som man normalt ser ved fejlbrændinger. Til gengæld er stjerten, som sædvanligvis plejer at være hul her massiv, hvilket kunne tyde på, at den aldrig er blevet færdig. Stjerten er fundet i et opfyldslag, der er observeret hele vejen ned ad Skt. Annæ Plads fra Tolbodgade (S100132).

Figur 25. Aldrig færdiggjort stjert fra en rødbrændt stjertpote (x59).

9.2.1.4 Keramik

Keramikken er klassificeret efter den godstypeliste, der anvendes som standard ved Københavns Museum (cf. museets keramiske reference samling). Der gøres opmærksom på, at referencesamlingen i skrivende stund er under udarbejdelse og således ikke kan opfattes som fuldstændig i sin nuværende form.

Der er i alt registreret 392 keramikskår (i alt 17264 gr.) (Cf. Appendiks 14.5.2.4). I tid strækker keramikken sig fra anden halvdel af 1500-tallet til første halvdel af 1800-tallet.

Godttype	Antal	Vægt
Lertøj	244	17264
Fajance	71	3582
Majolica	4	138
Porcelæn	52	897
Stentøj	21	1164
I alt	392	23045

Tabel 5. De registrerede keramikfund fordelt på keramiktype.

Der er fundet skår af både lertøj, fajance, majolika, porcelæn og stentøj, mens der er fravær af det industrielt fremstillede stengods, som først for alvor kommer på marked i den sidste del af 1700-tallet. Hovedparten af fundene er således fra før denne periode og ligger primært fra anden halvdel af 1600-tallet til den første tredjedel af 1700-tallet. Generelt er der tale om almindeligt husholdningskeramik i form af kander, tallerkener, potter, pander, fade, kopper, krus og skåle.

Appendiks 14.5.2.4 viser alt registreret keramik på subclass niveau undtagen fritekstfeltet som kun kan ses i databasen).

Der ses import fra flere steder, herunder Holsten, Rhinlandet, Nederlandene, Kina, Italien samt Bornholm og Jylland. Iblant det rødbrændte lertøj må en del formodes at være fremstillet lokalt i København, men eftersom den lokale stil endnu ikke klart kan udskilles, vil typen indgå med øvrigt uklassificerbart rød gods fra Danmark såvel som udlandet under undergodstypen *Late redware*.

9.2.1.4.1 Renæssancekeramikken (1550-1650)

Kun ti keramikskår kan tilskrives denne periode (Tabel 6). Der er tale om både importvarer fra både Niedersachsen, Holland og Rhinegnen og Italien samt formentlig lokaltproduceret rød gods. Et af importstykkerne må fremhæves, da det er en lidt sjældnere vare af italiensk herkomst. Det er et skår af en blådekoreret fajanceskål af typen ligurisk *blu berettino*, som dateres til 1550-1650 (x224) (Fig.26).

Periodedatering	X nr	Keramiktype	Beskrivelse	Antal
Renæssance	210	Lertøj	1550-1650, Niedersachsen, stjertpot gulgla	1
Renæssance	219	Lertøj	1550-1700, rødbr, fad, kohornsdekor	1
Renæssance	221	Lertøj	1550-1650, rødbr. stjert, udekor.	1
Renæssance	222	Lertøj	1550-1650, rødbræ fad, kohorndekoration	1
Renæssance	223	Lertøj	1550-1650, rødbræ fad, rig sgrafito deko	1
Renæssance	224	Faiance	1550-1650, Italien, ligurisk <i>blu berettino</i>	1
Renæssance	216	Majolica	1600-150, hollandsk majolikafad, polykro	1
Renæssance	214	Stentøj	1550-1625, Stentøj Raeren, balusterkande	1
Renæssance	215	Stentøj	1550-1650, Raerenstentøjskrus/kande, udek	1
Renæssance	207	Stentøj	1550-1625, Raeren stentøjskande	1
				10

I alt				
-------	--	--	--	--

Tabel 6. Renæssancekeramik.

Figur 26. Randskår af en blådekoreret fajanceskål af typen ligurisk blu berettino (x224).

9.2.1.4.2 Keramikken fra Nyere tid (1650-1850)

267 keramikskår kan dateres indenfor 1650—1850, som bredt kan siges at dække enevælden (cf. (Tabel 7)⁵⁴. Blandt lertøjet dominerer det rødbrændte lertøj, hvoraf flere stykker formodes at være lokal produceret, men der er også importstykker bestående af kohornsdekoreret keramik fra Bornholm, jydepotter fra Jylland, dekoreret keramik fra Preetz i Holsten samt flere stykker af udekoreret hollandsk rødbrændt køkkengods.

Periodedatering	X nr	Keramiktype	Beskrivelse	Antal
Late Post-Medieval	8	Earthenware	1725-1825, Bornholmsk lertøjstallerken	2
Late Post-Medieval	9	Earthenware	1725-1825, Bornholmsk fad, kohornsdekor	1
Late Post-Medieval	10	Earthenware	1750-1825, Borholmsk?, potte m hank, pibe	1
Late Post-Medieval	11	Earthenware	1700-1825, rødbrændt, kohornsdekor fad	1
Late Post-Medieval	12	Earthenware	1650-1800, stjertpotte, rød, kohornsdek	3
Late Post-Medieval	13	Earthenware	1700-1800, hvidbegittet skål, lysrødbræn	1
Late Post-Medieval	14	Earthenware	1700-1800, rødbrændt potte m hank, kohor	1
Late Post-Medieval	18	Earthenware	1700-1850, fad, kohorn, pibebegit.	1
Late Post-Medieval	19	Earthenware	1700-1825, grønglas, tallerken	1

⁵⁴ Grundet den store mængde skår, der er tilknyttet denne dateringsgruppe, lader det sig ikke gøre at fremstille disse skår i tabelform inde i rapporten. Det er derfor valgt at placere tabellen i appendikset.

Late Post-Medieval	20	Earthenware	1700-1825, rødbræ. stjertpotteskår, koho	10
Late Post-Medieval	21	Earthenware	1650-1825, rødbræ. skål, kohornsdekor	2
Late Post-Medieval	22	Earthenware	1650-1850, rødbræ. fad, hemring, kohorn	1
Late Post-Medieval	23	Earthenware	1700-1850, rødbræ. fad, kohor	12
Late Post-Medieval	24	Earthenware	1650-1850, rødbrændt stjert	1
Late Post-Medieval	25	Earthenware	1725-1825, Bornholmsk? potte/kande/udeko	8
Late Post-Medieval	41	Earthenware	1725-1825, rødbræ, kohor, tallerken	1
Late Post-Medieval	43	Earthenware	1700-1850, rødbræ. pot m hank	1
Late Post-Medieval	52	Earthenware	1650-1850, rødbræ lertøjsfade, kohorns	2
Late Post-Medieval	54	Earthenware	1700-1850, rødbræ. potte udekor, flad bu	1
Late Post-Medieval	55	Earthenware	1700-1850, rødbrændt tallerk. kohornsdek	1
Late Post-Medieval	56	Earthenware	1650-1850, rødbræ. potte med hank, pibel	1
Late Post-Medieval	57	Earthenware	1650-1850, rødbræ stjertpot, kohornsdeko	1
Late Post-Medieval	58	Earthenware	1725-1825, bornholmsk fad, kohorn	1
Late Post-Medieval	59	Earthenware	Fejlbrænding?, rødbræ stjert, udekor.	1
Late Post-Medieval	61	Earthenware	1650-1850, rødbræ lille skål, udekor.	1
Late Post-Medieval	62	Earthenware	1700-1850, rødbræ. kohornsdekor potte	1
Late Post-Medieval	63	Earthenware	1700-1850, rødbræ. fad, kohornsdekor.	1
Late Post-Medieval	90	Earthenware	1675-1800, holl. rødbrændt fad	1
Late Post-Medieval	84	Earthenware	1725-1825, bornholmsk potte, kohornsdeko	1
Late Post-Medieval	85	Earthenware	1700-1900, lertøj el. stentøjskrus	1
Late Post-Medieval	91	Earthenware	1650-1800, holl. rødbræ. potte, udekor.	1
Late Post-Medieval	98	Earthenware	1650-1800, hvidbræ sgraffito, grøn glasur	1
Late Post-Medieval	76	Earthenware	1700-1800, rødbræ. pande m flæsekant	1
Late Post-Medieval	70	Earthenware	1725-1825, Bornholmsk lertøjsfad, kohorn	1
Late Post-Medieval	103	Earthenware	1700-1825, holl. rødbræ gryde el kar, ud	1
Late Post-Medieval	104	Earthenware	1700-1825, rødbræ. krus/skål m. øre, koh	1
Late Post-Medieval	105	Earthenware	1650-1850, rødbræ fad, kohornsdekor	1
Late Post-Medieval	66	Earthenware	1600-1850, lertøj, hollandsk potte	2
Late Post-Medieval	107	Earthenware	1650-1825, holl. rødbræ potte, udekor	4
Late Post-Medieval	108	Earthenware	1700-1800, stjertpande med flæsekant	1
Late Post-Medieval	109	Earthenware	1650-1850, rødbræ ørepotte, udekor	1
Late Post-Medieval	110	Earthenware	1725-1825, bornholm fad, kohorn	2
Late Post-Medieval	111	Earthenware	1650-1800, rødbræ. stjertpot. kohornsdeko	2
Late Post-Medieval	113	Earthenware	1650-1800, rødbræ. tallerk. pibelerbe gul	1
Late Post-Medieval	114	Earthenware	1700-1850, rød dåse, pibeler+ grøn glas.	5
Late Post-Medieval	115	Earthenware	1650-1800, rødbræ. stjertpotte, kohorn	2
Late Post-Medieval	117	Earthenware	1700-1850, rødbræ. fad, kohornsdekor.	1
Late Post-Medieval	119	Earthenware	1650-1800, rødbræ. flødepotte, kohornsdeko	1
Late Post-Medieval	124	Earthenware	1725-1825, bornholmsk potte, kohorn	2
Late Post-Medieval	129	Earthenware	1725-1825, bornholmsk skål, kohornsdekor	3
Late Post-Medieval	144	Earthenware	1650-1850, rødbræ, fad, kohorn	1
Late Post-Medieval	162	Earthenware	1725-1825, bornholmsk lertøjsfad kohorns	2
Late Post-Medieval	163	Earthenware	1650-1800, rødbræ, fad, kohornsdekor.	3
Late Post-Medieval	165	Earthenware	1700-1850, jydepootefad m glittet mønste	1

Late Post-Medieval	168	Earthenware	1700-1800, rødbræ, stjertpote, kohornsd	1
Late Post-Medieval	169	Earthenware	1650-1800, rødbræ, potte, kkohornsdekor	5
Late Post-Medieval	172	Earthenware	1700-1850, borholmsk krus?, udekor	1
Late Post-Medieval	174	Earthenware	1600-1800, rødbræ, olielampe, udekor.	1
Late Post-Medieval	180	Earthenware	1650-1850, lysbræ.tallerk,hemring,grøng	1
Late Post-Medieval	184	Earthenware	1650-1800, rødbræ, stjertpot, kohornsdek	1
Late Post-Medieval	185	Earthenware	1650-1800, rødbræ, potte, korhornsdekor	2
Late Post-Medieval	186	Earthenware	1600-1800, rødbr ørepotte	1
Late Post-Medieval	193	Earthenware	1600-1800, lystbræ,rand,pot,kohorn, pibe	1
Late Post-Medieval	194	Earthenware	1600-1800, rødbr, fad, udekor	1
Late Post-Medieval	195	Earthenware	1700-1800, rødbr pot, polykr kohornsdeko	1
Late Post-Medieval	196	Earthenware	1700-1850, rødbr fad, kohornsdekor	1
Late Post-Medieval	200	Earthenware	1650-1800, rødbræ potte, kohornsdekor	2
Late Post-Medieval	217	Earthenware	1700-1800, Preetz, fad, polykromdekorati	1
Late Post-Medieval	229	Earthenware	1650-1800, rødbræ potte, kohornsdekor	1
Late Post-Medieval	258	Earthenware	1650-1800, rødbræ, fad, kohorn, hemring	1
Late Post-Medieval	145	Earthenware	1650-1825, rødbr. stjertpot, kohornsdeko	1
Late Post-Medieval	146	Earthenware	1650-1825, holla. rødbr køkkentøj,udekor	2
Late Post-Medieval	147	Earthenware	1650-1850, rødbræ, fladbundpotte, pibele	1
Late Post-Medieval	44	Earthenware	1725-1850, rødbræ, potte, kohorndekor	2
Late Post-Medieval	28	Earthenware	1600-1850, tødbrændt potterande, udekor	3
Late Post-Medieval	29	Earthenware	1650-1850, hollandsk rødbræ, potteskår	5
		Earthenware i alt		139
Late Post-Medieval	31	Faience	1722-1772, st. kongensgade tall, blomstd	3
Late Post-Medieval	67	Faience	1650-1800, fajancenatpote, udekor	1
Late Post-Medieval	68	Faience	1650-1750, fajancefoldefad, udekor	1
Late Post-Medieval	69	Faience	1700-1800, fajance, potte?, blådekor	1
Late Post-Medieval	32	Faience	1722-1772, St. Kongengade havevase, blåd	5
Late Post-Medieval	82	Faience	1722-1775, St. kongensg. tallerken, blåd	1
Late Post-Medieval	89	Faience	1660-1725, holl. fajance vase, blå kines	1
Late Post-Medieval	100	Faience	1722-1749, st. kongensg. tallerken, blåd	1
Late Post-Medieval	106	Faience	1722-1772, st. kongeng. taller, blådekor	1
Late Post-Medieval	131	Faience	1749-1772, St. Kongeng. tallerken, blåde	1
Late Post-Medieval	132	Faience	1722-1772, St. Kongeng. tallerken, netvæ	1
Late Post-Medieval	155	Faience	1722-1772, St. Kongensg,tallerk,udek ran	3
Late Post-Medieval	156	Faience	1650-1800, fajancetalleken, blådekor	1
Late Post-Medieval	157	Faience	1722-1772, St.Kongensg.tallk. netværksmø	1
Late Post-Medieval	158	Faience	1650-1800, fajanceteksttallerken	1
Late Post-Medieval	159	Faience	1722-1772, St. Kongeng.,dybt fad,blådeko	2
Late Post-Medieval	160	Faience	1722-1772, St. Kongensg.fad, blådekor	2
Late Post-Medieval	133	Faience	1722-1772, St. Kongeng.tallerk,udek,rand	1
Late Post-Medieval	134	Faience	1722-1749, St. Kongeng. tallerk, persill	1
Late Post-Medieval	137	Faience	1722-1749, St. Kongensg. tallerk, blomst	1
Late Post-Medieval	138	Faience	1722-1749, St. Kongensg. tallerk, persil	2

Late Post-Medieval	101	Faience	1722-1772, St. Kongensg. fad, landskab	1
Late Post-Medieval	49	Faience	1660-1725, hollan.fajancefad m kineseri	1
Late Post-Medieval	50	Faience	1722-1772, St. Kongensg. fad, netværksmø	1
Late Post-Medieval	51	Faience	1700-1800, blådekor. fajance fad	1
Late Post-Medieval	33	Faience	1722-1772, St.Kongensg.tallerk,udek fane	7
Late Post-Medieval	35	Faience	1749-1772, St. Kongeng. tallerk, 2. peri	1
Late Post-Medieval	36	Faience	1722-1772, St. Kongeng.tallerken, netvær	1
Late Post-Medieval	37	Faience	1722-1772, St.Kongeng. fad, blomsterkurv	1
Late Post-Medieval	38	Faience	1722-1772, St. Kongeng.? natpotte,udekor	2
Late Post-Medieval	177	Faience	1722-1772, St. Kongensg tallerkern	1
Late Post-Medieval	39	Faience	1722-1772, St. Kongensg. natpotte, blåde	1
Late Post-Medieval	73	Faience	1650-1800, fajancetall., blådekor	1
Late Post-Medieval	74	Faience	1722-1775,St.Kong..fajance tall.m.frugt	1
Late Post-Medieval	75	Faience	1700-1800, fajancetalleken, blådekor.	1
Late Post-Medieval	42	Faience	1722-1772, St.Kongeng.tallerken,udekfane	1
Late Post-Medieval	40	Faience	1700-1750, fajancevase, blådekor.	1
Late Post-Medieval	197	Faience	1722-1749,St. Kongensg tallerk,fugl på t	1
Late Post-Medieval	198	Faience	1650-1800,fajancetallerk, blådekor	1
Late Post-Medieval	266	Faience	1650-1775, fajance skål, blådekor	1
Late Post-Medieval	271	Faience	1650-1775, fajancefad, blådekoreret	1
Late Post-Medieval	199	Faience	1722-1772, St. Kongensg dåselågm blådeko	3
Late Post-Medieval	188	Faience	1650-178, fajancetall, blådekor	1
Late Post-Medieval	45	Faience	1722-1772, St. Kongensg. tallerk, blådek	1
		Faience i alt		64
Late Post-Medieval	203	Majolica	1650-1750, majolika, hollandsk, polykrom	1
Late Post-Medieval	154	Majolica	1650-1800, fadskår med lysblå dekor	1
Late Post-Medieval	72	Majolica	1650-1750, holla. majolikafad, magan	1
		Majolica i alt		3
Late Post-Medieval	5	Stoneware	1650-1775, Westerwaldkrus	2
Late Post-Medieval	6	Stoneware	1600-1800, brunstentøjskrukke	2
Late Post-Medieval	46	Stoneware	1730-1800, saksisk stentøjskrus	2
Late Post-Medieval	176	Stoneware	1600-1800, Westerwalddunk	1
Late Post-Medieval	78	Stoneware	1600-1800, stentøjsdunk, Westerwald	1
Late Post-Medieval	161	Stoneware	1665-1750, Westerwaldkrus	1
		Stoneware i alt		9
Late Post-Medieval	327	Porcelain	1730-1775, kinaporc, underkop, blå	1
Late Post-Medieval	333	Porcelain	170-1775, Kinaporc.,underkop, blådekor	1
Late Post-Medieval	334	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådekore	1
Late Post-Medieval	335	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådekor	1
Late Post-Medieval	336	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, kop, blådekor	1
Late Post-Medieval	337	Porcelain	1730-1775, Kinaporc,spølkum, blådekor	2
Late Post-Medieval	338	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, spølkum, blådekor	2
Late Post-Medieval	339	Porcelain	1730-1775, Kinaporc., kop, emaljededekor	1
Late Post-Medieval	340	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, underkop,jernrød	1
Late Post-Medieval	341	Porcelain	1730-1775, Kinaporc. underkop, bl`dekor	1

Late Post-Medieval	342	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, kop, blådekoreret	3
Late Post-Medieval	343	Porcelain	1730-1775, Kinaporc., underkop, blådekor	1
Late Post-Medieval	344	Porcelain	1730-1775, Kinaporc., tallerken, blådeko	1
Late Post-Medieval	345	Porcelain	1730-1775, Kinaporc., underkop, imari	1
Late Post-Medieval	346	Porcelain	1730-1775, Kinaporc., kop, blådekore	1
Late Post-Medieval	347	Porcelain	1730-1775, Kinaporc.tallerken, blådekore	1
Late Post-Medieval	348	Porcelain	1730-1775, Kinaporc.figur,siddende dreng	1
Late Post-Medieval	349	Porcelain	1730-1775, Kinaporc., underkop, emaljede	2
Late Post-Medieval	350	Porcelain	1730-1800, Kinaporc., fad, emaljedeko	1
Late Post-Medieval	351	Porcelain	1730-1775, Kinaporc.,underkop, emaljedek	1
Late Post-Medieval	352	Porcelain	1730-1775,Kinaporc., kop, imari	1
Late Post-Medieval	353	Porcelain	1730-1775, underkop, emalje	1
Late Post-Medieval	354	Porcelain	1730-1800, Kinaporc, tallerken, udekor	1
Late Post-Medieval	355	Porcelain	1730-1775, Kinaporc., tallerken, blådeko	1
Late Post-Medieval	356	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, tallerken, blådekor	1
Late Post-Medieval	357	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, kop, blådekor	1
Late Post-Medieval	358	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, kop, blådekoreret	1
Late Post-Medieval	359	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådek	1
Late Post-Medieval	361	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådeko	1
Late Post-Medieval	362	Porcelain	1730-1775, Kinaporc, skål, blådekoreret	1
Late Post-Medieval	363	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, underkop, blådeko	1
Late Post-Medieval	364	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, fad, blådeko	1
Late Post-Medieval	365	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, tallerken, blådeko	1
Late Post-Medieval	366	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, kop, blådeko	2
Late Post-Medieval	367	Porcelain	1730-1775,Kinaporc,underkop blådeko	1
Late Post-Medieval	368	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, underkop, jernrødt	1
Late Post-Medieval	369	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, lågknop,tekande?,blå	1
Late Post-Medieval	370	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, skål, blådeko	1
Late Post-Medieval	371	Porcelain	1730-1775,Kinaporc,skål , blådeko	1
Late Post-Medieval	372	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, skål, blådeko	1
Late Post-Medieval	373	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, underkop, emaljedeko	1
Late Post-Medieval	374	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, underkop, jern rødt	1
Late Post-Medieval	375	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, underkop, jern rødt	1
Late Post-Medieval	376	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, underkop, blådeko	2
Late Post-Medieval	377	Porcelain	1730-1775,Kinaporc, kop, blådeko	1
		Porcelain i alt		52

Tabel 7. Keramik fra enevælden.

Imellem det bornholmske lertøj er et randskår af et større kohornsdekoreret fad, som er en typisk repræsentant for det megen bornholmske lertøj, som er kommet til København i 1700-tallet (x58) (Fig.27). Fadet er fundet i et opfyldslag, som observeret hele vejen ned ad Skt. Annæ Plads fra Tolbodgade (S100132).

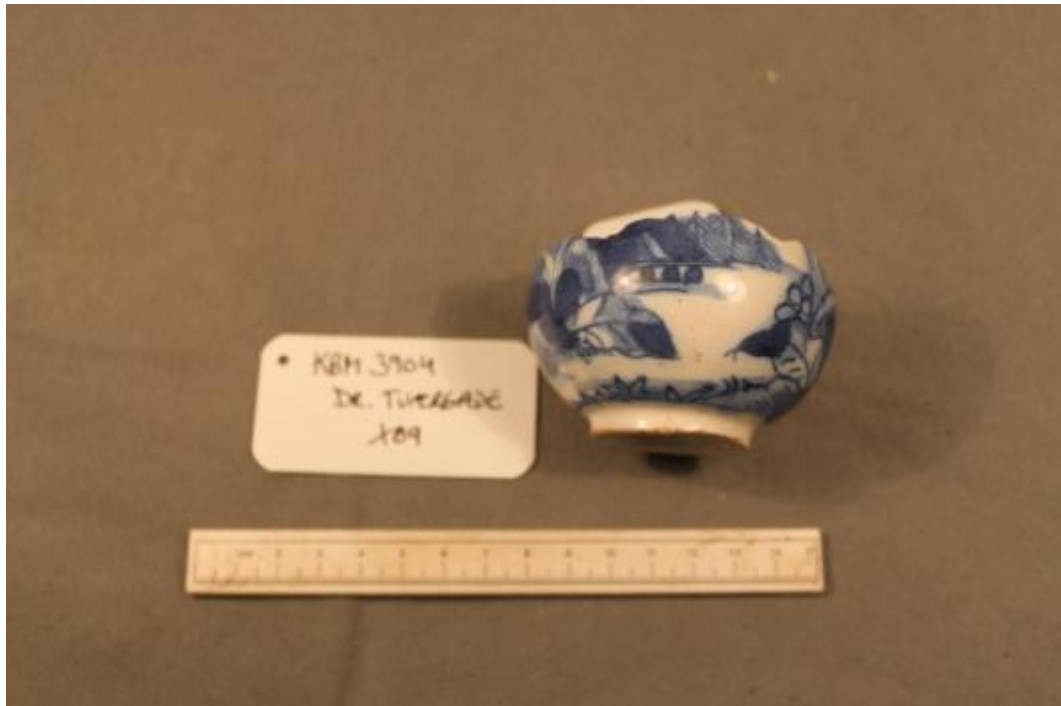
Fajancen udgøres både af hollandsk fajance og dansk fajance fra Fabrikken i St. Kongensgade. Den hollandske fajance er i mindretal, hvilket peger på, at den primære datering for fundet som helhed er efter fabrikken i St. Kongensgade er grundlagt (1722).

Figur 27. Randskår af bornholmsk lertøjsfad (x58).

Figur 28. Randskår af hollandsk fajancefad dekoreret med et kinesisk landskabsmotiv (x49).

Figur 29. Del af blådekoreret fajancevase fra Holland (x89).

På Skt. Annæ Plads i lag S100131 blev der fundet en større del af en hollandsk fajanceskål med huller til ophæng i fodranden (x49) (Fig.28). Hele skålens inderside er udfyldt med et landskabsmotiv med veltegnede kinesere centralt placeret på spejlet samt på fanen. Dateringen er 1660-1725. I opfyldslag S100020 blev der også fundet en hel bund af en mindre blådekoreret fajancevase dekoreret med et kinesisk landskabsmotiv, der udfylder hele den bevarede yderside af korpus (x89) (Fig.29).

Figur 30. Del af fajancetallerken fra fabrikken i St. Kongensgade (x74).

Hele spejlet er bevaret af en blådekoreret fajancetallerken fremstillet på fabrikken i St. Kongensgade (x74) (Fig 30). Motivet er en simpel opstilling med tre frugter på en flade. Der er ingen signaturer eller andre mærker under bunden og skåret kan blot dateres indenfor fabrikkens virkeperiode 1722-1772. Det er fundet i opfyldslag på Skt. Annæs Plads.

Tre majolikaskår er fremkommet. Disse er alle hollandske og kan dateres til 1650-1750.

Stentøjet tæller ni styk og er produceret forskellige steder i Tyskland herunder Westerwald og Sachsen.

Porcelænet er velrepræsenteret med i alt 52 skår. Alle skårene er af kinesisk oprindelse og er typisk for det porcelæn, som Asiatisk Kompagni hjemførte efter grundlæggelsen i 1732. Meget af det stammer fra bordservice i form af tallerkener og fade samt te/kaffekopper og underkopper. Det blådekorede porcelæn er det mest udbredte, men der ses også flere eksempler på polykromt emaljemaleri.

9.2.1.4.3 Keramik fra renæssance/enevælden

Flere af keramikskårene er ud fra det bevarede vanskeligere at henføre til enten renæssancen eller enevælden. Dette gælder i særlig grad udekorede og mindre formsignifikante skår. Dertil kommer, at flere af formtyperne og dekorationstyperne kan have en bredere datering, som dækker flere tidsperioder. Nogle af typerne kan dateres forholdsvis snævret til 1600-1750, men da dateringen både rækker ind over renæssancen (1550-1650) og nyere tid (1650-1850) er det som udgangspunkt valgt at placere skår med den datering under denne bredere dateringskategori.

I alt 114 skår lader sig indplacere under både renæssancen og enevælden (Tabel 7).⁵⁵

Blandt de 99 lertøjsskår er der to skår, som kan proveniensbestemmes til Nederlandene. Det er i begge tilfælde rødbrændte potteskår uden dekoration (x123, x220) ellers udgøres lertøjet af andet rødbrændt udekoreret eller kohornsdekoreret lertøj samt jydepotter.

Til denne periodekategori hører også seks fajanceskår. Ingen af disse har kunnet proveniensbestemmes med sikkerhed og dermed bliver dateringen bredere.

⁵⁵ Grundet den store mængde skår, der er tilknyttet denne dateringsgruppe, lader det sig ikke gøre at fremstille disse skår i tabelform inde i rapporten. Det er derfor valgt at placere tabellen i appendikset.

Stentøjet er i denne kategori repræsenteret ved ni skår produceret i Tyskland, hvoraf to skår kan proveniensbestemmes til Westerwald (x7, x267).

9.2.1.5 Kridtpiber

I alt 30 fragmenter af kridtpiber er registrerede (Tabel 9). Flere af kridtpibefragmenterne kan dateres til 1700-tallet (x4, x150, x141, x149, x151), mens to fragmenter har en bredere datering, der kan gå tilbage til anden halvdel af 1600-tallet og op i 1700-tallet (142, x1). De øvrige fragmenter har en bredere datering, herunder kridtpibestilke uden dekoration.

Som omtalt tidligere (cf. 9.2.1.1 Datering) er der flere af piberfragmenterne, der ud fra fabrikationsstempler kan dateres eksakt.

Blandt stilkfragmenter ses to stykker med del af et skriftbånd, der løber partielt omkring stilken (x4). På det ene fragment læses [...]ENDERT, mens der på det andet fragment læses[...] EIONC. Det har ikke været muligt at identificere mærkerne, men det må formodes, at de kan være fremstillet i Holland i 1700-1800-tallet. De er fremkommet i opfyldslag ved Odd Fellow (S100082).⁵⁶

Beskrivelse	X nr	Antal
1600-1750, kridtpibestilk, udekor.	268	1
1600-1750, kridtpibestilk, m. franske Liljer	152	1
1600-1800, kridtpibestilk, udekor.	80	1
1600-1800, kridtpibestilke med dekoratio	87	2
1600-1825, kridtpibestilk med dekor.	102	1
1600-1825, kridtpibestilk, udekor.	86	1
1600-1850, kridtpibestilke m. dekor.	143	6
1650-1750, kridtpibehoved m. utyde. mærke	88	1
1650-1825, kridtpibestilke med dekor.	2	2
1650-1850, Kridtpibestilk m. skriftbånd	3	2
1650-1850, kridtpibestilk uden dekor	60	1
1650-1850, kridtpibestilke, udekor.	189	3
1667-1808, kridtpibehoved m. slange	142	1
1682-1746, kridtpibe m. kronet V	1	1
1715-1730, kridtpibehoved m. kronet YH	183	1
1719-1854, kridtpibeh., stempel krone 33	4	1
1719-1854, kridtpibehoved m. kronet 33	150	1
1740-1850, kridtpibehoveder, u. stempel	141	1
1750-1825, kridtpibehoved m. stempel	149	1
1750-1850, kridtpinestilk, dekor.	151	1
Kridtpiber i alt		30

Tabel 9. Registrerede kridtpibefragmenter.

⁵⁶ Det har ikke været muligt at gengive de utydelige indskrifter på foto.

9.2.1.6 Glas

I alt 37 skår af glas er registeret fra gravningen (Tabel 10). Disse stammer både fra vinduesglas, flasker, salvekrukker og drikkeglas. De fleste af glasgenstandene kan dateres til 1700-tallet eller eventuelt første del af 1800-tallet.

Type	Beskrivelse	X nr	Antal
Driking glass	1741-1777, formetknap-glas, Nøstetangen	244	1
Driking glass	1650-1850, randskårlart glas, drikkeglas?	293	1
Driking glass	1700-1850, bund af bægerglas, klart glas	248	1
Driking glass	1741-1777, formet knap-glas, Nøstetangen	243	1
Driking glass	1700-1900, bægerglas, klart glas	249	1
Driking glass	1741-1777, nøgen jomfru-glas, Nøstetangen	245	1
Ointment jar	1600-1800, intakt salveflaske, grøn glas	247	1
Ointment jar	1600-1800, glassalveflaske, grøn	278	1
Ointment jar	1700-1900, blågrøn bund af glasflaske	250	1
Bottle	1725-1800, intakt flaske, grøn	251	1
Bottle	1600-1800, hals fra mindre glasflaske	253	1
Bottle	1600-1800, grøn glasflaske	284	1
Bottle	1650-1800, LONDON glasmærke	254	1
Bottle	1700-1850, glasflaske bunde, grønne	273	3
Bottle	1700-1850, bund, glasflaske, firkantet	291	1
Bottle	1600-1800, hals fra glasflaske	296	1
Bottle	1750-1850, klukflaske, Nøstetangen?	279	1
Bottle	1750-1850, bundskår af cylindrisk glasflaske	286	1
Bottle	1700-1850, glas, flaske, grøn	289	1
Bottle	1750-1900, bundskår af grøn glasflaske	287	1
Bottle	1700-1850, flaske m firkantet bund, grøn	288	2
Bottle	1700-1900, blågrøn hals smal flaske+prop	294	1
Bottle	1700-1850, bund, glasflaske m kantet form	292	1
Bottle	1700-1850, glasflaske firkantet bund	290	1
Bottle	1725-1800, intakt flaske, grøn	282	1
Bottle	1750-1900, bundskår af cylindriske flask	285	4
Window glass	efter middelalder, grønt vinduesglas	295	2
Window glass	eftermiddelalder, vinduesglas, grønt	280	1
Sherd	1700-1900, skår af glasvase?	246	1
Sherd	Efter middelald.glasfrag, ukendt formål	274	1
	Glas i alt		37

Tabel10. Registreret glas.

Seks af glasfundene er fra drikkeglas. Flere af disse er formentlig fremstillet på Nøstetangen Glasværk i Norge (x244, x243, x245).

I affaldslaget S100076 ved Odd Fellow blev et velbevaret vinglas af typen formet knap fundet. Det er formentlig fremstillet i Norge på Nøstetangen glasværk i perioden 1741-1777 (x244) (Fig. 31). Glasset er i klar glasmasse og hele stilken, nederste del af bæger og lidt af foden er bevaret. Bægerets bund har en høj for tykning uden luftperler og formen på bægeret er konisk. Stilken har seks facetter og foden er udformet med ombukket rand. Typen er oprindeligt af schlesisk type, men disse er med stor sandsynlighed fremstillet i Nøstetangen i Norge.

Figur 31. Velbevaret vinglas af typen formet knap (x244).

Der er også fundet et lignende, lidt mindre velbevaret glas af samme type i opfyldslag på Skt. Annæ Plads S 100138 (x243).

En anden glastype, som formentlig er fremstillet i Nøstetangen, er en stilk af vinglastypen *nøgen jomfru* (x245). Denne er fundet i affaldslag ved Odd Fellow S100076.

Figur 32. Intakt glasflaske x251.

Tre af glasfundene er fra husholdningsflasker eller medicinflasker (x247, x278, x 250).

23 af glasfundene er fra større flasker. En intakt vinflaske er fundet i opfyldslaget S100082 ved Odd Fellow X251 (Fig.32). Flasken er fremstillet indenfor perioden 1725-1800. Flaskeskår fra denne periode er gennemgående for fund fra gravningen.

Derudover er der tre fragmenter fra grønt vinduesglas (x295, x280) og to skår som ikke kan formbestemmes med sikkerhed (x246, x274).

9.2.1.7 Bygningsmateriale

Under denne genstandsbetegnelse er kategoriseret fund af forskellige materialer, der alle har været anvendt som bygningsmaterialer (Tabel 11). Det gælder både keramiske kakler anvendt som beklædning til kakkellovne, gulvfliser, fliser til beklædning af vægge samt tegl og mursten.

Type	Beskrivelse	X nr	Antal
Stove tile	1575-1650, kakler, uglas, arkade/herme	96	3
Stove tile	1550-1650, kakkell, grønglas, prisme	204	1
Wall tile	1650-1750, fajancevægflise, blådekor	81	1
Wall tile	1722-1772, St. Kongensgade, blådekoreret flise	140	1
Wall tile	1700-1775, St. Kongensgade? flise, bygningsmotiv	34	1
Floor tile	post-med. uglaseret rødbræ. gulvflise	47	1
Floor tile	1500-1800, rødbræ. gulvflise, grønglas	233	1
Floor tile	Fragment af tilhugget glimmersten	298	1
Teglsten	1750-1900, kamindele/tegl, brun glaseret og dekoreret	48	2
	Bygningsmateriale i alt		12

Tabel11. Registreret bygningsmateriale.

Der er i alt fundet fire fragmenter af ovnkakler. I opfyldslag S100020 blev tre af kakkelfragmenterne fundet (x96) (Fig.34). De stammer muligvis fra den samme uglaserede kakkell. Der er spor efter eisenfave på alle tre stykker. På dette ene stykke ses den øverste del af en arkade med et englehoved som svikkelmotiv, mens der på et andet fragment ses del af en mandlig herme, der har indgået i arkademotivet som illuderende bærende element. Det sidste stykke fremviser kun del af en ramme.

Der er fundet tre fragmenter af fajancevægfliser. Den ene af disse er velbevaret (x140) (Fig.35). Flisen er dekoreret med edderkoppeornamenter i hjørnerne og har hovedmotiv med landskab med en hare og en bygning, som er indskrevet i en dobbeltcirkel. Flisen er antagelig fremstillet på fabrikken i St. Kongensgade. Den er fundet i opfyldslag på Skt. Annæs Plads (S100168).

Figur 33. Fragmenter af uglaserede ovnkakler (x96).

Tre fragmenter keramiske gulvfliser er fundet ved gravningen (x81, x140). Et fragment af glimmersten kan muligvis også have været fra en stengulvflise, men funktionen er usikker (x298).

Figur 34. Del af en blådekoreret fajancevægflise (x140).

Dertil kommer et bruglaseret keramisk dekorationselement, som enten kan stamme fra en kamin eller have været anvendt som dekurationssten i en opmuring (x48).

9.2.1.8 Læder- og tekstilfund

De registrerede læderfund tæller i alt 88 fragmenter, hvoraf de 87 er fra sko. Den sidste lædergenstand er et fragment af et bælte (x310) (Tabel 12).

Type	Beskrivelse	X nr	Antal
Bæltet	Bælte, datering ukendt	310	1
Sko	1650-1710, sko/tøffel med smal, høj tå	257	13
Sko	1600-1750, Bindsål og mellemsål	321	2
Sko	1700-1800, damesko	311	3
Sko	1740-1780, damesko med et bagstykke	312	5
Sko	1750-1780, herresko	313	7
Sko	1650-1800, barnesko	314	4
Sko	1700-1800, tøffel opr. sko med oval tå	323	2
Sko	1650-1750, stakket læderhæl	275	1
Sko	1600-1800, hædel af sål	276	2
Sko	1700-1800, tå fra tøffel	277	3
Sko	1700-1770, såler fra damesko	281	3
Sko	1720-1780, herresko	306	9
Sko	1720-1780, damesko, slidt	315	7
Sko	1700-1800, såler fra barnesko	317	3
Sko	1720-1800, tøffel tidl. sko	320	2
Sko	1720-1800, stakket hæl + sål	319	2
Sko	1720-1780, overlæder dobbelt lag	318	1
Sko	1700-1780, afskåret bagkappe	252	2
Sko	1700-1780, dametøffel	272	4
Sko	1700-1800, barnesko uden bagstykke	283	5
Sko	1730-1770, dametøffel med hæl intakt	307	6
Sko	1730-1770, bred dametøffel spids tå	263	1
Sko	1700-1750, damesko med træhæl	304	8
Sko	1700-1740, såler fra damesko	316	2
Sko	1700-1760, barnesko med filtbindsål	308	5
Sko	1700-1800, spids bindsål fra damesko	309	1
	Læder i alt		88

Tabel12. Registrerede læderfund.

I alt 13 tekstilgenstande er hjemført fra gravningen (Tabel 13). Der er tale om blandt andet strømpedele (x329, x324, x331).

Beskrivelse	X nr	Antal
Jakkerevers med fire huller	328	1
Vævet strømpe	329	1
Vævet tæppe	325	2
Bunke af tråd	326	1
Groft uld tekstil	330	2
1500-1800, strømpeskaft	324	1
1600-1800, strømpeskaft	331	1
1600-1800, fint mønstervævet taft	332	1
1700-1800, skosål af filt?	305	3
Tekstil i alt		13

Tabel13. Registrerede tekstilfund.

Herunder følger museumsinspektør og skospecialist Vivi Lena Andersens gennemgang af det registrerede læder og tekstil.

Registrering

Målene, der er oplyst i Intrasis genstandsregistrering, er taget på det bredeste/længste/tykkeste sted på genstanden.

Er både bindsål, mellemsål og ydersål bevaret fra samme sko, så er det bindsålen, der er målt.

Uddybende opmålinger af genstanden kan evt. findes i tekstfeltet. Hvis den registrerede genstand består af flere sammenhørende dele, så har denne fået et samlende X-nummer, som dækker denne enhed. Er der eksempelvis kun fundet en sål eller en hæl fra samme sko, så har denne ene genstand fået sit eget X-nummer. Et X-nummer dækker således kun én genstand, men som godt kan bestå af flere sammenhørende dele.

Der er ikke hjemtaget løsfund blandt det organiske materiale, så samtlige organiske fund relaterer sig derfor kontekstuel til et lag i form et A-nummer.

Datering

Dateringen af materialet er foretaget typologisk ud fra de skodele, som har bevaret daterbare elementer. De typologisk daterbare elementer, som ses i de pågældende fund er her tåens form på sål og overlæder, sålens grad af symmetri, hælsens tilstedeværelse og udformning samt lukkeanordning på hhv. overlæder eller bagstykke.

Dateringen er foruden de typologiske elementer også baseret på tekniske og håndværksmæssige spor i skodelene. Eksempelvis er både konstruktionsmetoden vendsyet og randsyet teknik repræsenteret i dette fund. Dette viser, at der både er elementer fra middelalderen (ud fra typologien, den sene del af middelalderen) og den postmiddelalderlige periode. Også tilstedeværelsen af både symmetriske og asymmetriske såler viser denne periodefordeling.

Kun få elementer af det fundne tekstil har elementer bevaret og er i sådan en stand, at en egentlig datering er mulig. Dateringen af tekstilfundene er derfor brede.

Samlet set er fundenes datering ramme ca. år 1500 til ca. slutningen af 1700-tallet.

Bemærkninger til tekstilet

Der er ingen intakte enheder, bestående af tekstil, bevaret. Dog er der enkelte genkendelige elementer, så den tekstilets oprindelige funktion kan genkendes.

Der er tre eksempler på strømper, hvoraf dele af skaftet er bevaret. Strømpeskaft X329 er fra en særlig fin strømpe, ud fra god kvalitet i stoffet, i konstruktion og i udførelse. Strømpeskaft X324 er derimod eksempel på den modsatte ende af skalaen i form af grov, ulden kvalitet.

X328 kan genkendes som en lille del af kanten af et revers af uld fra enten en jakke eller vest, hvor fire knaphuller er bevaret.

X325 er dele af vævet stof i en meget tyk og grov uldtråd. Tekstilet er så groft, og kanten så tyk, at der må være tale om fragmenter fra et tæppe eller lignende.

Den ene fundenhed af de uidentificerbare stykker tekstil, X332, er et stykke meget fint, glat og tyndt vævet stof – formentlig taft. Nuancen på stoffet er gullig lysbrunt og har en lidt tykkere tråd vævet vandret ind i stoffet som dekorativt element i form af gentagne linjer. Måske dette fine stykke stof har været en del af en kjole, sjal, tørklæde eller lignende.

Bemærkninger til læderet

I fundmaterialet ses sko/skodeler til både herre, dame og barn. Typemæssigt er både tøfler og sko repræsenteret. Ser man på repræsentativiteten på skodelene, så er næsten alle skodeler repræsenteret i form af såler(for-, bind-, mellem- og ydersål), rand, overlæder, bagstykke og hæl. Såler er den typisk forekommende fundtype inden for fodtøj, og sålerne er også i dette fund i flertal. Dette skyldes, at én sko kan indeholde flere typer af såler og derudover er sålen oftest den skodel, der er konstrueret af det kraftigste læder og derfor har størst sandsynlighed for at blive bevaret bedst.

Nogle af skodelene afslører håndværksmæssig dårligt kvalitet, hvilket primært vurderes ud fra syhullerne, som er skæve og uensartede i placering, størrelse og form. Dog ses også eksempler på stringent og veludført skomagerhåndværk. Eksempelvis er den intakte dametøffel, X263(Fig.36), et fornemt eksempel på veludført skomagerhåndværk. Tøflen har dog været flittigt brugt, så der ses meget slitage på hæl og sål.

Figur 35. Dametøffel af læder (x263).

Hele fire af de fundne sko er barnesko, hvilket i sig selv er procentvist højt i forhold til det samlede lædermateriale og i forhold til, hvad man har fundet på andre lokaliteter. Derudover er de velbevarede og i hhv. halv og intakt stand, hvilket er forholdsvis særligt at finde (Fig. 37). X308 er en intakt barnesko, som har endnu et særligt element, i form af en filtsål. Skoen er i øvrigt flot udført og i god kvalitet, men den bløde filtsål som bindsål, har gjort at skoen har været behageligere for barnet at have på.

Figur 36. Barnesko af læder (x283, x323).

Som eksempel på en sko, har været flittigt brugt ses barneskoen X323 (se foto), som viser tydelige spor efter gentagen brug over længere tid ud fra slitagen. Men derudover viser denne også tegn på en genbrugspraksis, idet bagstykket er skåret af, så det har været muligt at lade skoen gå i arv til en person med større fødder end den tidligere ejer. Eftersom det er en barnesko, kan det også være selv samme barn, hvis fødder er vokset ud af den oprindelige størrelse, og skoen er således blevet modificeret i forhold dertil. Ved at skære bagstykket af gives ekstra plads til hælen og derved forlænges den tidligere skos/ nuværende tøffels levetid. På overlæderets tå ses en tåkappe, som kan have repareret et hul i tåen eller blot forstærket tåen, så den blev mere modstandsdygtigt overfor slid. På undersiden af skoen ses en reparation af ydersålen, som er hullet, ved at man udenpå den oprindelige, slidte ydersål har syet(og naglet med træpløkker) en ny ydersål fast.

Figur 37. Herresko af læder (x320).

Der ses generelt i dette fund mange eksempler på reparationer og modificering af sko. Udover ovennævnte eksempler fandtes også X252, som er et eksempel på afskårede remme som et led i genbrug og derudover pløse og overlæderkanter, som er blevet skåret lavere samt stakkede læderhæle, som har fået tilføjet nye flikker sat fast med enten metalnagler eller træpløkker.

9.2.1.9 Slagge

2 stk. slagge er fundet i laget (S 100102) (x297). De stammer muligvis fra jernproduktion at dømme ud fra farven.

9.2.1.10 Personlige ejendele

Under denne kategori hører i alt fire fund (Tabel 14). Det gælder de i afsnit 9.2.1.2 omtalte perlemorsdekorerede genstande (foldekniv x234 og manchetsknap x235) samt yderligere en knap af kobberlegering, som ikke er udsmykket (x77) og del af et bæltespænde, som ligeledes er fremstillet i kobberlegering (x241).

Type	Betegnelse	X nr	Antal
Manchetsknap	1700-1800, manchetsknap sølv m perlemor	235	1
Knap	Knap, kobberlegering	77	1
Kniv	1700-1800?, foldekniv m perlemor, KONSERV	234	1
Bæltespænde	1600-1800, bæltespænde, kobberlegering	241	1
Personlige ejendele i alt			4

Tabel14. Registrerede personlige ejendele.

9.2.1.11 Husholdningsgenstande

Under denne funktionskategori hører ni fund af både metal, ben/knogle og træ (Tabel 15). Metalgenstandene udgøres blandt andet af metaldelen af en ske (laf og stilk) (x237). Den er formentlig af sølv. Skaftet, som har været påsat i et andet materiale evt. træ, er ikke bevaret. Der er intet stempel på skeen. Dateringen er tidligst 1700-tallet.

Beskrivelse	Materiale	X nr	Antal
1700-1800, beslag, dekor, kobberlegering	Kobber	240	1
1700-1900, skelaf m stilk, sølv?	Sølv	237	1
Kniv af træ og jern, KASSERET	Jern	299	1
datering?, ben/knoglegenstand m gevind	Knogle	300	1
Futeral eller håndtag i horn/ben	Knogle	301	1
Træ, låg?	Træ	239	1
2 tøndebånd, KASSERET	Træ	302	2
Tilskåret træplade, KASSERET	Træ	303	1
Husholdningsgenstande i alt			9

Tabel15. Registrerede husholdningsgenstande.

En dekoreret metalplade i kobberlegering er fundet i et opfyldslag ved Odd Fellow (x240) (Fig. 39). I sin nuværende form er pladen ombukket, men den oprindelige længde har været ca. 12,5 cm. I den ene side er der to hægter, hvormed pladen har kunnet fastsættes. Pladen har et indtrykt rosetmønster med i alt ni rosetter, som lidt skødesløst er spredt ud over pladen. At dømme ud fra stil og datering på de øvrige fund i laget, må dateringen formentlig fastsættes til 1700-tallet.

Af ben eller knogle er to drejede genstande (x300,x301). Der har begge gevind, således at de har kunnet pådrejes en anden genstand. Funktionen er dog ikke helt fastlagt i begges tilfælde.

Fire af fundene er af træ. Heriblandt forekommer to tøndebånd (x302).⁵⁷ Funktionen af de øvrige trægenstande kan ikke udledes ud fra det bevarede. En af disse genstande er en rektangulær træplade, groft tilskåret med et centralt hul, hvori der sidder en trærest af en genstand, som har været stukket gemmen hullet (x301). Pladen er helt flad på bagsiden, mens den er tilskåret med tyndere kanter på forsiden.

Figur 38. Dekoreret metalplade (x240).

9.2.1.12 Redskaber

To fund kan grupperes under denne funktionskategori. Det drejer sig om en grovere ring af kobberlegering (x238). I opfyldslag i Bredgade (S100065) fremkom en tynd messingskive uden prægning (x236) (Fig.40). Et par steder har skiven spor efter ombukning. Hvilket formål denne skive har tjent er usikkert, men forslag kunne være, at den har været benyttet ved vægt- eller anden måleangivelse, eller der kunne evt. blot være tale om produktionsaffald.

⁵⁷ Kasseret efter registrering.

Figur 39. Rund metalskive (x236).

9.3 Naturvidenskabelige analyseresultater

9.3.1 Jordprøver

Den tilvejebragte jordprøve (S25), der blev udtaget med henblik på at belyse spørgsmål vedrørende miljø, materialesammensætning eller lign., blev i forbindelse med efterbearbejdningsprocessen kasseret, da prioriteringer betød, at der valgtes at blive set bort fra denne.

9.3.2 Dendrokronologi

Det valgtes i forbindelse med efterbearbejdningsprocessen at se bort fra de prøver udtaget med henblik på dendrokronologisk analyse. Disse blev herefter kasseret.

10 Kulturhistorisk fortolkning

10.1 Vandforsyningsnetværk

Kendskabet til Københavns vandforsyningsnetværks ældre historie kan især lokalhistorikeren og politikeren Arne Sundbo (1886-1970) takkes for. Han har med udgangspunkt i Stadsarkivets (før 1936 Raadstuearkivet) arkivalier søgt at indkredse netværkets historie i en række artikler i *Historiske meddelelser om København* fra 1927-29.⁵⁸

Skriftlige oplysninger, som belyser den ældre historie af det Københavnske vandforsyningsnets distribuering er imidlertid tilgængelige. Især jordebøger, skøder og lign. dokumenter bidrager således indirekte til at tegne et billede af, at der var behov for at hente vand udenfor voldene. Artiklerne giver det klare indtryk, at det tilgængelige kildemateriale fortrinsvis belyser spørgsmål af økonomisk og administrativ art, og i langt mindre grad berører de tekniske problemstillinger, som relaterer sig til systemets etablering og anvendelse. Endvidere rettede Sundbo ret entydigt sit fokus mod det helt tidlige systems etablering i de centrale dele af det middelalderlige København i 1500-1600-tallene.

Det tidligste system, som omtaltes i 1500-tallet, beroede på vand, som ved Vesterport blev ført gennem Vestervold og ind byen. Herfra blev det via Løngangsstræde ledt ned til Vandkunsten, som omtales første gang i 1539. Vandkunste var imidlertid ikke noget nyt fænomen på det tidspunkt, idet de allerede omtales i Lübeck i slutningen af 1200-tallet. Her udgjorde de definitionen på et pumpeværk, der via render førte ferskvand rundt i byen. Vandkunsten i København, der således må karakteriseres som forholdsvis sen, var konstrueret som et hestetrukket vandløfteværk, og er *de facto* det første forsøg på at etablere en decideret vandforsyning, som rakte ud over byens brønde. Det oplyses yderligere, at kong Frederik II (1559-1588) i 1560'erne ønskede at anlægge en vandkunst på Slotsholmen, og til det fik ført vand ind til byen og slottet. Kilden, der rummer de ældste oplysninger om trævandrør, oplyser, at ca. 1500 trærender af ca. 8 alens længde (ca. 4,8 m) blev anvendt til arbejdet. Afhængig af om der var tale om springvand eller pumpevand, blev vandet hentet i Emdrup Sø, der med en beligghed ca. 15 m over havet kunne levere det fornødne vandtryk til systemets oprationalitet, eller pumpet ind fra Sct. Jørgens-, Pelling- eller Sortedams Søen. Men i forhold til at generere det fornødne tryk, der tillod at føre vandet det sidste stykke vej ud på Slotsholmen, har den hestrukne vandkunst på Vandkunsten været helt afgørende, idet vandet på det sidste stræk blev løftet op og via et rørsystem ledt over kanalen og ud til vandkunsten på slotsholmen.⁵⁹

⁵⁸ Sundbo 1927-29a; Sundbo 1927-29b.

⁵⁹ Sundbo 1927-29a pp. 249-256.

Indsigten i etableringen, vedligeholdelsen og udbygningen af det københavnske vandforsyningsnetværk i Ny-København og Frederiksstaden er beklageligvis væsentlig dårligere belyst end det tidlige system, da ingen har fundet interesse i at beskæftige sig hermed. Om det skyldes, at forsyningsnettet i denne ende af byen er flere hundrede år yngre end de tidlige net omkring Slotsholmen, kan der ikke gives noget entydeligt svar om, men det vides, at Københavns Stadsarkivs arkivalier vedrørende emnet er særdeles righoldige og formentlig vil kunne bidrage med talrige svar på spørgsmål om datidens syn på en række spørgsmål, herunder ingeniørkunst, folksundhed, offentlige vedligeholdelsesarbejder etc.

De tekniske aspekter af forsyningsnetværkets historie er som sagt væsentlig dårligere belyst, hvorfor der fra en arkæologisk side kun blevet til enkelte bidrag, heriblandt en kort artikel af daværende museumsinspektør Bi Skaarup i *Københavns Kronik* i 1988. I artiklen *En vandledning i Frederiksborggade* skitserer hun hovedtrækkene af systemets historie samt giver indblik i enkelte visse af de tekniske udfordringer, der var forbundet med systemets brug.⁶⁰

Det aktuelle forsyningsnetværk er repræsenteret i kraft af de ialt 13 identificerede vandforsyningsledninger, som omfatter hovedledninger og stikledninger (cf. nedenfor). Denne netværksdefinering er imidlertid ikke uproblematisk, da det ikke kan påvises, at samtlige fremdragne forsyningsnetværk var operationelle samtidig, eftersom der ikke foreligger særlige gode dateringer. Væsentligst i forhold til at knytte dem sammen i samme netværk har været deres tekniske homogenitet sammenholdt med kendskabet til vandforsynings og kvarterets historie. Endvidere har det også spillet ind, at mange af rørene besidder en bevaringsgrad, der indikerer, at de opnåede en forholdvis lang levetid, muligvis mange årtier, hvilket understøtter hypotesene om, at størstedelen af dem antagelig var i brug samtidig i anden halvdel af 1700-tallet og første halvdel af 1800-tallet frem til vandforsyningsreformen i 1854, hvor etableringen af nyt netværk baseret på jernrør blev grundlagt.⁶¹

⁶⁰ Skaarup 1988 pp. 5-8.

⁶¹ Skaarup 1988 pp. 7-8.

Figur 40. Vandforsyningsnetværket i Adelgade, Dronningens Tværgade, Bredgade og på Sankt Annæ Plads.

10.1.1 Vandforsyningsledning 1

Dette gruppe udgøres af otte kontekster 100011 (109), 100016 (114), 100018 (116), 100019 (117), 100021 (119), 100022 (120), 100025 (123), 100027 (125) og 100028 (126). Der er tale om otte 0,59-5,25m lange, horisontalt stillede, NV-SØ samt SV-NØ orienterede tømmerkonstruktioner, som repræsenterer resterne af en vandforsyningsledning med tilhørende stikledninger.

Figur 41. Vandforsyningsledning 1.

Flere forhold gør sig gældende i forhold til at tolke 100016 (114) og 100027 (125) som repræsenterende samme forsyningsledning, til trods for den signifikante afstand (ca. 35m) mellem de individuelle trærør. Dels er deres orientering, set i forhold til verdenshjørnerne er fuldstændig eksakte, dels befinder de sig stort set i samme dybde under det nuværende gadeniveau, henholdsvis 1,7m og 1,8m under nuværende niveau. Med hensyn til eventuelle ligheder i deres konstruktion er situationen vanskeligere, idet forholdsvis få data vedrørende dette foreligger fra 100027. Problemstillingen synes imidlertid ikke at være aktuel, idet sammenhængende københavnske forsyningsledninger ofte udviser mindre variationer de enkelte rør iblandt.

Det mest dækkende beskrevet trævandrør, 100016, har en ydre diameter på 29cm samt en indre diameter på 13cm. Endvidere er en bøsning, muligvis af bly, med en diameter på 1-2cm monteret i i rørets ene ende.

Forsyningsledningen følger eksakt det nuværende gadeforløb. Dette forløb blev etableret i forbindelse med grundlæggelsen af Frederiksstaden i midten af 1700-tallet. Således opfattes ledningen som indtænkt i denne bebyggelse fra dennes grundlæggelse, og den har formentlig leveret vand til flere af grundejerne langs gades nordsiden i 17-1800-tallet.

En række SV-NØ orienterede vandrørsfragmenter (100011, 100018, 100019, 100021, 100022, 100025, 100028) antages at repræsentere

resterne af de stikledninger, som formidlede forbindelsen mellem hovedledningen (100016), (100027) og ejendommene på matriklerne langs Dronningens Tværgades sydside. Til støtte for hypotesen er især deres fuldstændig eksakte orientering på tværs af det nuværende gadeforløb. Endvidere støttes teorien også op af deres omtrent identiske niveau under det nuværende gadeniveau, dvs. mellem 1,64 og 1,9m under terræn fordelt over en strækning på imponerende 155m. I tolkningens disfavør er derimod tømmerkonstruktionernes fragmenterede karakter. Således er der ikke sikker evidens for deres relation til hovedledningen (1). Denne problemstilling skyldes de mange yngre forstyrrelser forårsaget af de omfattende anlægsarbejder, der har fundet sted i især moderne tid.

Figur 42. Vandørret 100018 (A116). I oversiden lader de to gennembrydninger sig iagttage.

En teknisk detalje er, at stikledningen 100018 (116), der var konstrueret med en udvendig diameter 34cm samt en indvendig diameter på 13cm, i sin overside var forsynet med to gennembrydninger, på henholdsvis 0,03 og 0,50m. Deres konkrete funktion er ikke forstået til fulde. Imidlertid må det formodes, at der er tale om forbindelseshuller til stikledninger eller lign.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100011	109	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100016	125	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100018	116	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

100019	117	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100021	119	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100022	120	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100025	123	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100027	114	Stratigrafisk objekt	Tømmerkonstruktion

10.1.2 Vandforsyningsledning 2

Dette gruppe udgøres af tre kontekster 100032 (130), 100033 (131) og 100035 (133). Der er tale om tre 1,16-1,75m lange, horisontalt stillede tømmerkonstruktioner, der opfattes som repræsenterende resterne af samme vandforsyningsledning, og som er lokaliseret i krydset mellem Dronningens Tværgade og Bredgade.

Tolkningen rummer dog visse usikkerhedsmomenter. Først og fremmest er det evident, at de enkelte vandrørfragmenter på ingen måde har samme orientering, hvilket er særdeles problematisk. Vandrørene blev imidlertid opfattet som værende udsat for moderne forstyrrelse og 100035 (133) blev trukket fri af gravemaskinen, inden opmålingen fandt sted. På den baggrund kan de enkelte fragmenters divergerende orientering ikke benyttes til at afvise deres relation. Forsyningsledningens oprindelige orientering antages at have været identisk med Dronningens Tværgades forløb, dog er den ikke opfattet som værende relateret til vandforsyningsledning (1), dertil er linieføringens orientering for afvigende. Stærkest underbygges teorien om konteksternes samhörighed af deres observationerne vedrørende deres dybde under nuværende gadeniveau. 100033 og 100032 er således lokaliseret eksakt 1,4m under terræn. Med hensyn til deres udformning, så er de identiske, og de har en diameter på henholdsvis 0,30 og 0,34m.

Da forsyningsledningen formentlig følger det nuværende gadeforløb er det muligt tentativt at indkredse tidspunktet for dens ibrugtagning. Ledningen blev således formentlig etableret i forbindelse med grundlæggelsen af Frederiksstaden i midten af 1700-tallet, og ledningen opfattes indtænkt i denne bebyggelse fra dennes grundlæggelse. Til hvem, den har leveret vand, vides ikke, da ingen stikledninger o.lign. er identificeret. Potentielt set kan den således have leveret til både de nærliggende ejendomme og ført forsyningen videre til andre kvarterer i området.

Figur 43. Forsyningsledning (2) i krydset mellem Dronningens Tværgade og Bredgade.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100032	130	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100033	131	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100035	133	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.3 Vandforsyningsledning 3

Dette gruppe udgøres af to kontekster 100034 (132) og 100036 (134). Der er tale om to 1,68 og 8,33m lange, horisontalt stillede

tømmerkonstruktioner, der repræsenterer resterne af en SV-NØ orienteret vandforsyningsledning, og som er lokaliseret i krydset mellem Dronningens Tværgade og Bredgade. Forsyningsledningen er imidlertid tid forstyrret af et moderne vandrør, som følger Dronningens Tværgades orientering.

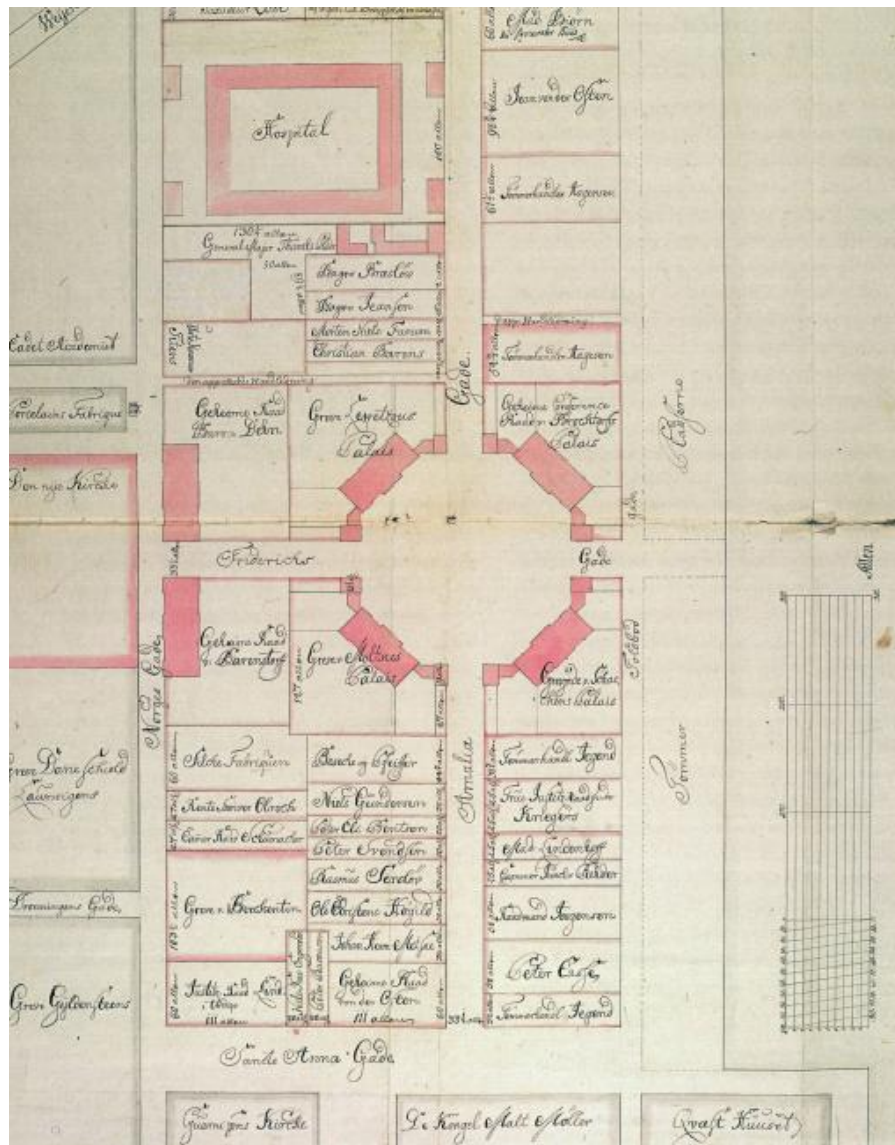

Figur 44. Forsyningsnetværk 3 i krydset mellem Dronningens Tværgade og Bredgade.
Tømmerkonstruktionerne 100034 (132) og 100036 (134) i henholdsvis syd og nord.

Der forekommer ingen tvivl vedrørende konteksternes indbyrdes relation. Anderledes forholder det sig med vandrørets forbindelse til det overordnede forsyningsnet, idet ingen potentielle videreførelser eller

stikledninger er identificerede. Det synes dog evident, at ledningens etableringstidspunkt formentlig skal henføres til tiden omkring Bredgades (opr. Norges Gade) anlæggelse. Begrundelsen herfor er dels ledningens anseelige dybde 2,15-2,3m under nuværende terrænt samt, at den er overlejret af forsyningsledning 2, som den dog ikke er forbundet med. Et kvalificeret bud på en datering er således anden halvdel af 1700-tallet, hvor materialiseringen af Adam Gottlob Moltkes visioner for Frederiksstaden effektueres gennem Eigtveds gadeplan fra 1750'erne.⁶² Denne datering understøttes af fundene i det overlejrende kulturlag 100168 (570), der er et heterogent lag af gråhvidt og sort, let sribet sand, og som opfattes som et opfyldslag. Heri blev signifikante mængder af genstandsfund dateret til Nyere Tid, påtruffet. Tyngden i dette materiale ligger imidlertid i anden halvdel af 1700-tallet. Lagets heterogene karakter, sandsynliggør dog, at yderligere akkumuleringer i princippet godt være tilført laget i 1800-tallet. Hovedindstrykket af formationsprocesserne på stedet ændres dog ikke herved.

⁶² Jespersen *et al.* 2010 pp. 236-237.

Figur 45. Lauritz de Thurahs plan over Frederiksstaden fra 1756. Efter Jespersen et al. 2010 p. 236.

Fraværet af en indbyrdes relation mellem aktuelle forsyningsledning og den overlejrende forsyningsledning (2) rejser imidlertid flere spørgsmål, idet to divergerende senarier antagelig præsenteres her. I udgangspunktet forekommer det nærliggende at forstå overlejringen som et udtryk for etableringen af en yngre fase af fase af vandforsyningsnettet i kvarteret, idet indværende forsyningsledning åbenlyst er stratigrafisk ældre end forsyningsledning (2). At det formentlig ikke forholder sig således er allerede antydnet ovenfor, idet dateringsrammen for vandforsyningsledningerne i Dronningens Tværgade, herunder også den overlejrende forsyningsledning (2), modsvarer den aktuelle datering. Krydsende vandledninger var imidlertid ikke et noget ukendt fænomen i tiden før vandforsyningsreformen i 1854, da dårlig organisering og

utilstrækkelig kortlægning desværre karakteriserede overblikket over forsyningsnettets indretning inden da.⁶³

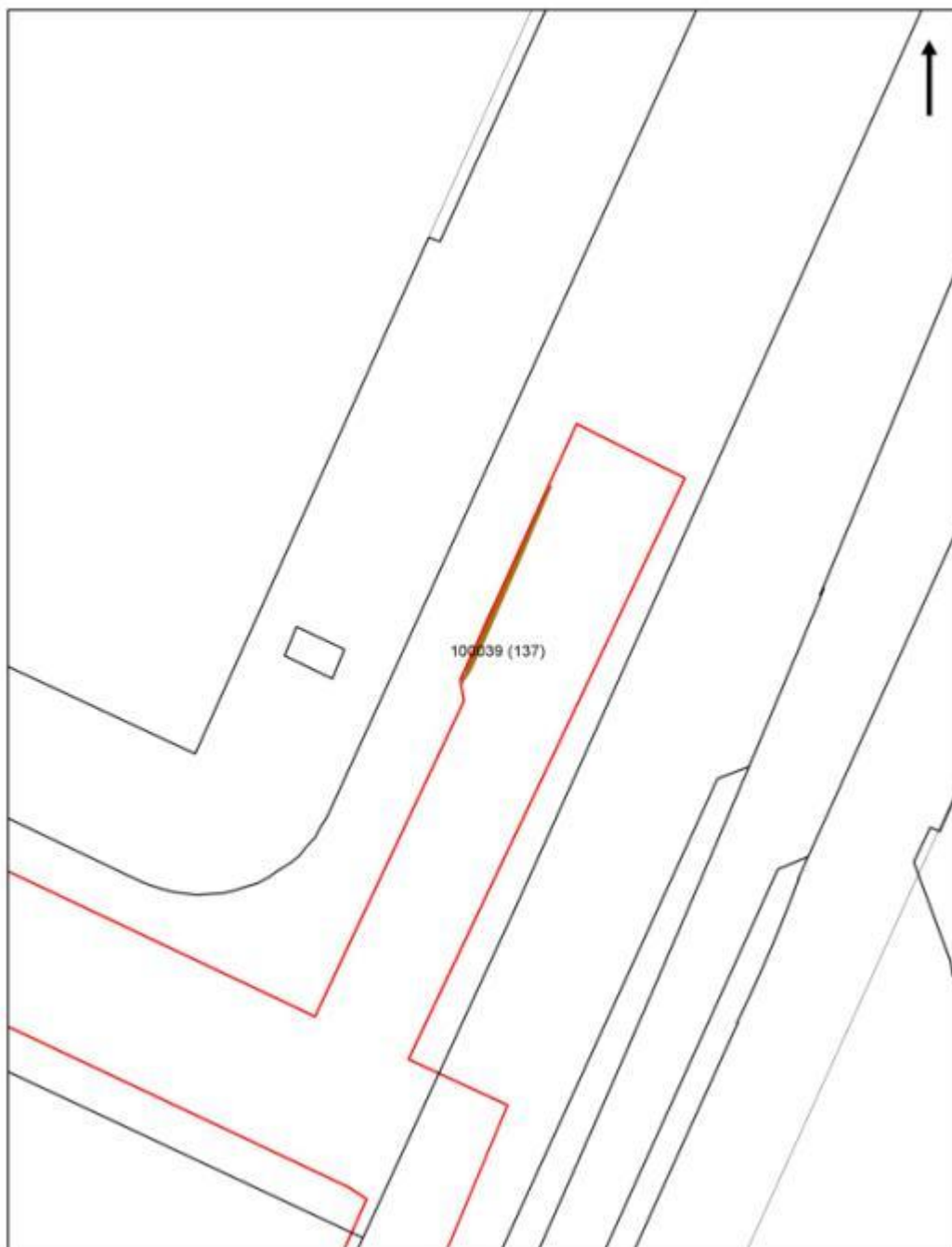
Id	Navn	Klasse	Subklasse
100034	132	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100036	134	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.4 Vandforsyningsledning 4

Dette gruppe udgøres af en enkelt kontekst 100039 (137). Der er tale om en 4,3m lang, horisontalt stillet tømmerkonstruktion, der opfattes som repræsenterende resterne af en SV-NØ orienteret vandforsyningsledning, lokaliseret i Bredgade.

Denne forsyningsledning blev alene anet i traceés vestprofil over en strækning på 4,3m, ca. 1m under nuværende gadeniveau. Den har en ydre diameter på 0,25m og en indre diameter på 0,12m. Endvidere er den orienteret så den fuldstændig modsvarer Bredgades og vandforsyningsledning (4)'s orientering.

⁶³ Skaarup 1988 pp. 5-8.

Figur 46. Vandforsyningsledning (4).

Der er ikke identificeret stikledninger forbundet med den aktuelle ledning, som har ledt ind til evt. Moltkes Palæ (tidl. Gyldenløves lille palæ) på hjørnet af Dronningens Tværgade og Bredgade eller bygningerne på den modsatte side af gaden. Endvidere er der ej heller påvist en relation til det overordnede forsyningsnet, idet ingen potentielle videreførelser er identificerede.

Et etableringstidspunkt synes vanskelig at fastsætte. Diskussionen i relation til dateringsproblematikken for Vandforsyningsledning (3) ovenfor kan dog med fornuft inddrages med henblik på at datere indeværende

ledning. Et kvalificeret bud på en datering er således anden halvdel af 1700-tallet, hvor materialiseringen af Adam Gottlob Moltkes visioner for Frederiksstaden effektueres gennem Eigtsveds gadeplan fra 1750'erne.⁶⁴ Til støtte for denne datering er igen fundene fra kulturlaget 100168 (570). De stratigrafiske relationer er imidlertid uafklarede, hvorfor der kan rejses tvivl om de indbyrdes relationer. Hovedindstrykket ændres der dog ikke på for nærværende, da laget i sin karakter forekommer at modsvare de enorme byggemodningslag, der er lokaliseret overalt i Frederiksstaden, og som typisk kan henføres til Nyere Tid, og endvidere ofte er deponerede gentagne gange.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
1000	137	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.5 Vandforsyningsledning 5

Dette gruppe udgøres af konteksterne 100040 (138) og 100042 (140). Der er tale om en 2,80m lang (100040) horisontalt stillet tømmerkonstruktion, der er orienteret SV-NØ, samt en 1,05m lang, ligeledes horisontalt stillet tømmerkonstruktion, som er orienteret omtrent Ø-V.

Disse to tømmerkonstruktioner, der formidlede vandforsyningen til Moltkes Palæ (tidl. Gyldenløves lille palæ), og som er lokaliseret i Bredgade, opfattes repræsenterende resterne af en vandforsyningsledning 100040, der fulgte Bredgades forløb (opr. Norges Gade). Til denne hører stikledningen 100042, som den er forbundet med.

I relation til spørgsmålet om dateringen må der henvises til diskussionen herom i forbindelse med Vandforsyning (3) og (4). Således henføres indeværende ledning til anden halvdel af 1700-tallet.

Hvorvidt de to ledninger, altså 100040 og 100042 overhovedet har være forbundet lader sig imidlertid ikke sikkert bekræfte. Det taler dog for hypotesen, at de var situeret i samme niveau, henholdsvis 1,65 og 1,67m under nuværende gadeniveau. Føres denne diskussion videre, og vandforsyningsledning (3) inddrages, så er det nærliggende at antage, at denne (3) og forsyningsledning (5) kan have været forbundet, men at ledning (5) på et senere tidspunkt er blevet forstyrret og derved forrykket. Det er ikke muligt at afvise denne hypotese via stratigrafien, derimod taler den markante niveauforskel, 1,65 overfor 2,15m under nuværende terræn, i en anden retning.

I den periode, hvor forsyningsledningen menes at være etableret, var Moltkes Palæ ejet af den højadelige slægt Danneskiold-Laurvig, der var en

⁶⁴ Jespersen *et al.* 2010 pp. 236-237.

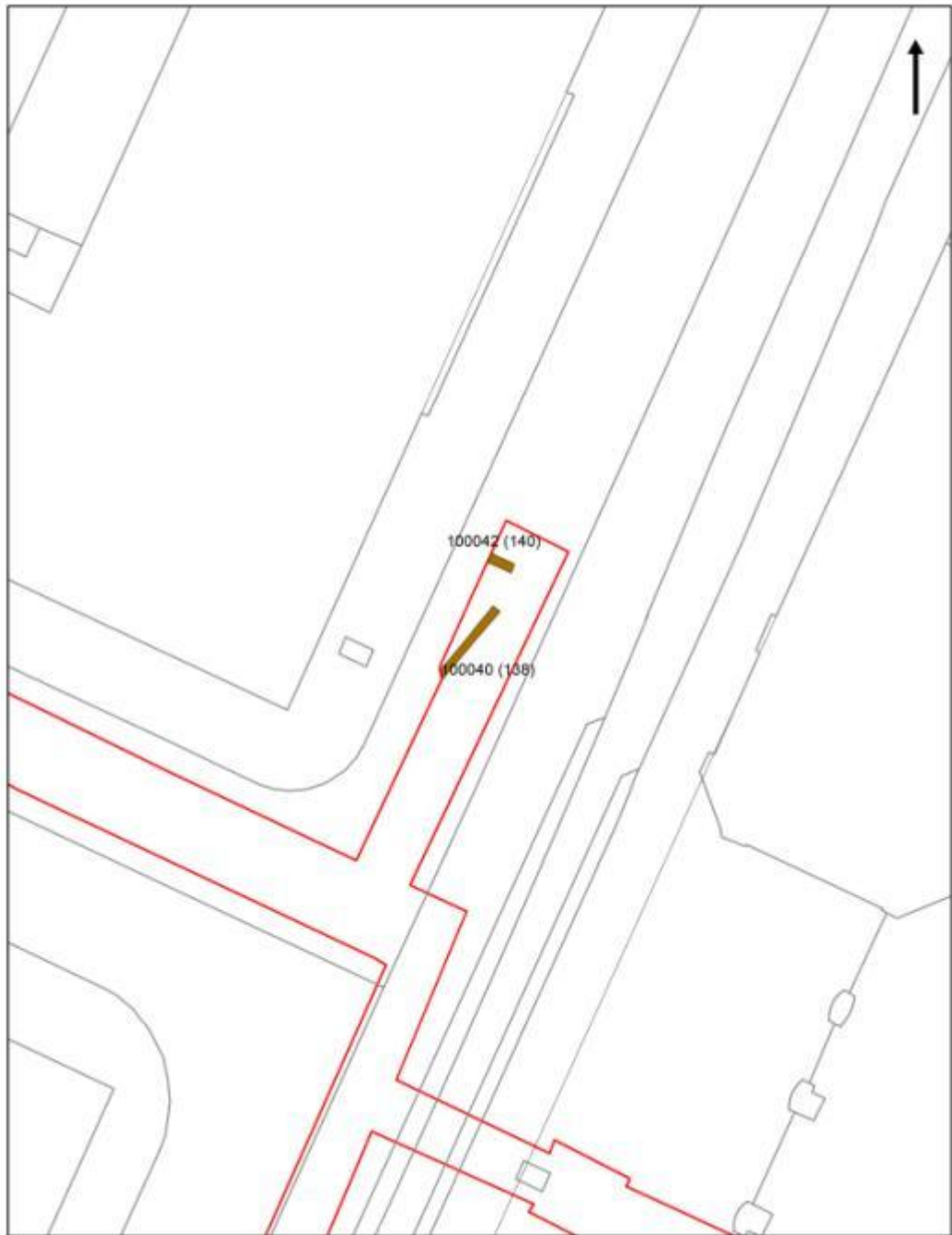
sidegren til kongefamilien (opr. benævnt Gyldenløve, der var tilnavnet til de uægte børn af henholdsvis Christian IV, Frederik III og Christian V).

Figur 47. Ferdinand Anton Lenssgreve Danneskiold-Laurvig (1688-1754). Her fremstillet i harnisk og som "blå ridder", dvs. Ridder af elefanten. En orden han modtog i 1713.

Følgende personer residerede i palæet i perioden 1686-1783. Ulrik Frederik Gyldenløve (1638-1704), der var en søn af Frederik III erhvervede sig ejendommen i 1686. Den oprindelige bygning var opført af en Jørgen Henriksen Gosebuch i 1680'erne. Gyldenløve valgte imidlertid af nedbryde denne og opføre et nyt og mere passende palæ. Hovedbygningen skabtes af Ernst Brandenburger (? -1713), der arbejdede som bygmester i den høj og senbarokale periode i Danmark. Hen rejste den i perioden 1700-1702 ovenpå kælderhvælvingerne fra Gosebuch bygning. Efter Gyldenløves død residerede sønnen Ferdinand Anton Danneskiold-Laurvig (1688-1754) her frem til sin død. I den periode blev hovedbygningens dimensioner øget ved mellemkomst af bygmester og overlandbygmester. J. C. Kriger (1683-1755) i perioden 1716-1731. Efter Ferdinands død overtog dennes søn Frederik Ludvig Danneskiold-Laurvig (1717-1762), hvorefter enken Anna Joachimine Ahlefeldt (1717-1795) boede her i en kortere periode indtil sønnen Christian Conrad Danneskiold-Laurvig (1723-1783) overtog det i 1763 og siden beholdt det indtil sin død. En af disse personer må antages at have stået bag beslutningen om at opkøbe huset på Københavns vandforsyningsnet. Spørgsmålet om hvem kræver imidlertid et mere indgående studie af arkivalierne i Københavns Stadsarkiv. Den mest oplagte kandidat er Ferdinand, som allerede beboede ejendommen ved Frederiksstadens grundlæggelse i 1751.⁶⁵

⁶⁵ Faber 1989 pp. 110-117.

Figur 48. Forsyningsnetværk (5).

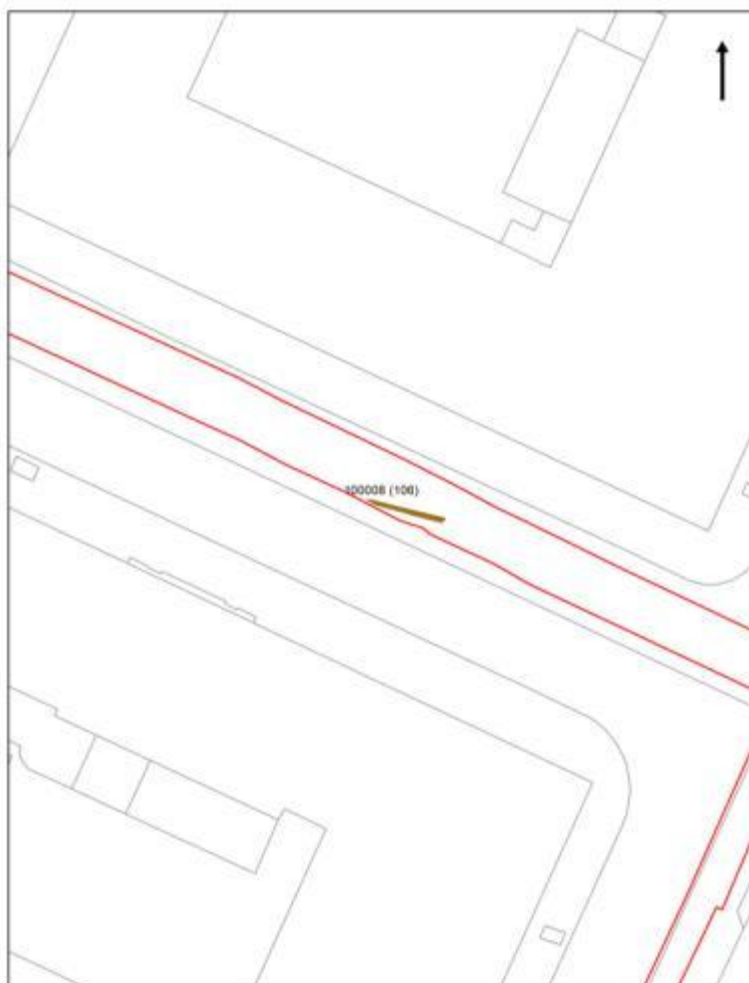
Id	Navn	Klasse	Subklasse
100034	132	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100036	134	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.6 Vandforsyningsledning 6

Dette gruppe udgøres af konteksten 100008 (106). Der er tale om en 4,57m lang horisontalt stillet tømmerkonstruktion, der er beliggende i

Dronningens Tværgade og omtrentlig er orienteret Ø-V. Konstruktionen opfattes som repræsenterende resterne af en vandforsyningsledning i træ.

Dette trævandør, hvoraf alene toppen blev frilagt ved undersøgelsen, var tildannet af en stamme, som menes at være af fyrretræ, *Pinus sp.* Den har en ydre diameter på ca. 31cm. Den indre diameter blev derimod ikke registreret, da den som nævnt, kun blev delvist frilagt i forbindelse med undersøgelsen. Materialet var meget dårligt bevaret, hvilket kom til udtryk via flere gennembrydninger samt dens særdels mørnede karakter.

Figur 49. Vandforsyningsledning 100008 (106).

Om ledningen eventuelt har været forbundet til andre påtrufne forsyningsledninger kunne ikke afklares, dertil var dens orientering for afvigende. Da den ikke blev fuldstændig frilagt blev det ikke påvist, hvorvidt den eventuelt ikke længere befinder sig in situ, og derfor i princippet oprindelig havde en anden orientering. Eventuelle stikledninger, som formidlede forbindelsen til de nærliggende bygninger blev ligeledes ikke påtruffet.

I relation til dateringsspørgsmålet medfører fraværet af daterende materiale i kontekstuel relaterede lag visse problemer. På den baggrund er der alene mulighed for at støtte sig til den overordnede rammedatering for kvarterets vandforsyningsledninger (cf. Vandforsyningsledning (1-5)), dvs. antageligvis 1700-tallets anden halvdel.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100008	106	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.7 Vandforsyningsledning 7

Dette gruppe udgøres af konteksterne 100047 (145), 100052 (150), 100055 (153), 100058 (156), 100068 (159), 100069 (160), 100070 (160), 100080 (171), 100089 (180), 100090 (181), 100188 (208), 100190 (210), 100198 (211), 100448 (212), 100449 (213), 100450 (214). Det drejer sig om 27 1,10-6,68m lange horisontalt stillede tømmerkonstruktioner, der er orienteret i overensstemmelse med Bredgades omtrent NØ-SV gående forløb samt to vertikale tømmerkonstruktioner.

Tømmerkonstruktionerne er opfattet som repræsenterende resterne af en længere vandforsyningsledning, hvis samlede længde har oversteget 197m. Vandrørene, der er ganske ensartede i deres udformning, har, hvad man kan betegne som den *almindelige udformning*, dvs. de er udhulede træstammer med tilnærmet, cirklært tværsnit. De er registreret havende en udvendig diameter på mellem 31 og 42cm samt en indvendig diameter på 13-15cm (ikke i alle tilfælde var tallene oplyst). De er desuden iagttaget indbyrdes forbundne i 15 tilfælde. Samlingerne mellem hovedledningens (100070, 100080, 100090, 100188, 100448, 100449, 100450) enkelte dele er imidlertid ikke beskrevet. Enkelte arbejdsfoto dokumenterer dog, at der er tale om såkaldte muffe, dvs. vandtætte, cylindriske bøsninger, som sidder i udsparringer inde i selve træerne, og af den vej forbinder de enkelte vandrør.

Forbindelsen mellem hovedledningen og ejendommene på begge sider af Bredgade er formidlet af flere stikledninger. Heraf må seks opfattes som *potentielle stikledninger*. Det drejer sig om 100047, 100052, 100058, 100068, 100069 og 100198. Herudover er også den mere veldokumenterede stikledning 100190, som leder ind mod Bredgade 37. Disse stikledninger er iagttaget havende længder mellem 1,17m og 2,3m, og orienteret diagonalt på Bredgades omtrent sydøst-nordvest gående forløb. Hertil kommer to vertikale tømmerkonstruktioner 100055 (153), hvis formål synes at have været at understøtte 100052. Undtagen 100190, der sidder pånippet hovedledningen, så er samtlige af disse horisontale stikledninger registreret i hele grøftens bredde, dvs. de fortsætter ud af denne mod henholdsvis sydøst og nordvest. Og det er således denne uidentificerede relation til hovedledningen, der har givet anledning til klassificeringen som *potentielle stikledninger*. I denne ende af Bredgade

antages hovedledningen fortsat at være beliggende uforstyrret vest for Bredgadetraceét. At det umiddelbart er nærliggende at knytte disse seks stikledninger til den påtrufne hovedledning hænger sammen med deres niveau under nuværende terræn. I dette tilfælde er hovedledningen nemlig registreret situeret i et niveau ca. 1,45-1,55m under terræn, medens stikledningerne er påtruffet mellem 1,3 og 1,6m under terræn. Stikledningerne følger det gængse mønster, idet de er registreret havende en udvendig diameter på mellem 30 og 37cm samt en indvendig diameter på 10-14cm (ikke i alle tilfælde var disse tal oplyst). 100078 er observeret havende en blybøsning siddende i sin østlige ende, hvor den formidlede forbindelsen til den nu forsvundne østlige forlængelse. Endvidere er 100052's vestlige forlængelse formidlet af et blyrør med en diameter på 6cm. Dette rør, hvis nitteplade havde en diameter på 27cm understøtter hypotesen om, at stikledningerne var forbundet med en uidentificeret hovedledning beliggende umiddelbart vest for traceét.

Figur 50. Stikledningens 100052 rørstub ses ført over i den meget store nitteplade, der er pånaglet selve vandrøret.

Over en længere strækning er nedgravningen til hovedledningen observeret 100090 (181). I denne er der gjort fund af en række genstande af forskellig materialetype: tekstil (100562), (100569), en dekoreret tallerken af tysk oprindelse (100379) samt et norsk vinglas (100447). I forhold til dateringsdiskussionen er disse fund interessante. Den overordnede dateringsramme for vandrørenes etablering er imidlertid allerede skitseret tidligere (cf. Vandforsyningsledning 1-6), det er derfor opportunt, at aktuelle fund er til rådighed, idet de synes at understøtte

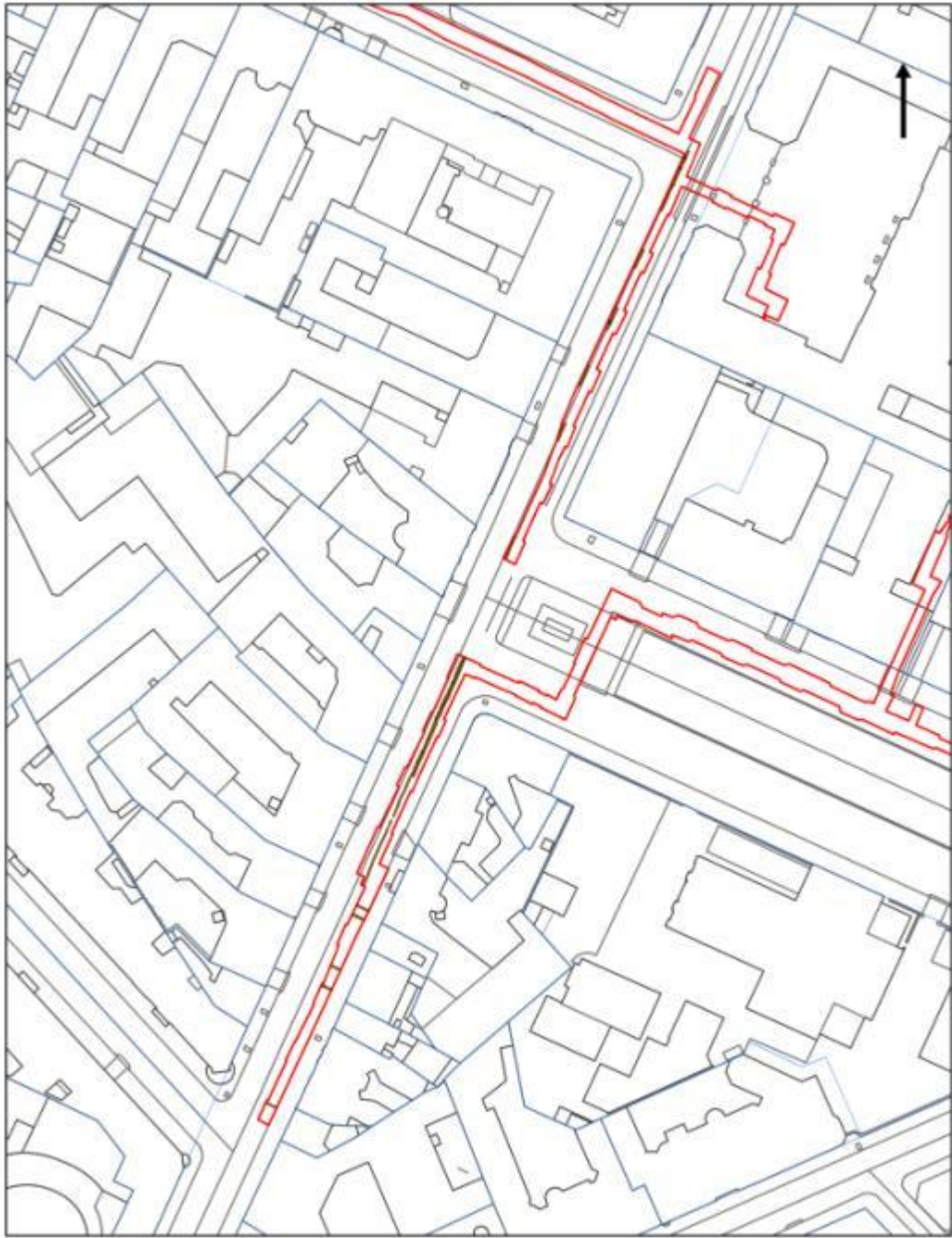
hypotesen om forsyningsnetværkets etableringstidspunkt (anden halvdel af 1700-tallet). I særlig grad retter opmærksomheden sig mod det velbevarede vinglas. Det er af typen formet knap glas, som formentlig er fremstillet i Norge på Nøstetangen i perioden 1741-1777. Glasset er i klar glasmasse og hele stilken, nederste del af bæger og lidt af foden er bevaret. Bægerets bund har en høj fortykning uden luftperler. Bægret er konisk, stilken er med seks facetter, og foden er udformet med ombukket rand. Typen er oprindeligt af schlesisk type, men disse er med stor sandsynlighed fremstillet i Nøstetangen i Norge.

Palæet Bredgade 37, hvortil stilkledningen var ført ind, og som ligger på hjørnet af Dronningens Tværgade og Bredgade, har haft flere prominente ejere gennem tiderne.⁶⁶ Oberst Samuel Christoph von Plessen (1640-1704) erhvervede sig ejendommen i 1680. Han døde i 1704, hvorefter den overgik til andre ejere. I 1730 erhvervede Jean Henri lensgreve Hugueta-Gyldensteen (1665-1749) sig bygningen og lod den nyindrette samt tilføjede en sidefløj til bygningen.⁶⁷ Og i følge *Københavnske Jævnførelsesregistre 1689-2008* er Gyldensteens arvinger anført som ejere af både Bredgade 33, 35 og 37 i anden halvdel af 1700-tallet.⁶⁸ Vi skal angiveligt finde beslutningen om at blive tilsluttet til hovednettet indenfor denne personkreds.

⁶⁶ Sankt Annæ Øster Kvarter, matrikel nr. 188.

⁶⁷ Faber 1989 p. 108.

⁶⁸ Westerbeek Dahl 2010, Sankt Annæ Øster Kvarter matr. Nr. 188, 189, 190.

Figur 51. Forsyningsnetværk 7.

Figur 52. Detail af vandforsyningsnetværk 7. På vandrørsfragmentet i midten anes en påmonteret SØ-NV orienteret stikledning, der leder ind til nuværende Bredgade 37.

Figur 53. Vandforsyningsnetværk 7. Detail af den observerede nedgravning til forsyningsledningen.
Nedgravningen er markeret med gul.

Figur 54. Detail af Vandforsyningsledning 7. De såkaldt "potentielle" stikledninger.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100047	145	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100052	150	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100058	156	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100068	159	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100069	160	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100070	161	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100080	171	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

100089	180	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100090	181	Stratigrafisk object	Nedgravning
100188	208	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100190	210	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100198	211	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100448	212	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100449	213	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100450	214	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.8 Vandforsyningsledning 8

Dette gruppe udgøres af konteksterne 100079 (170), 100081 (172), 100091 (182). Det drejer sig om otte 2,69-9,88m lange, horisontalt stillede tømmerkonstruktioner, der er orienteret i overensstemmelse med Bredgades omtrent NØ-SV gående forløb.

Tømmerkonstruktionerne er opfattet som repræsenterende resterne af en længere vandforsyningsledning, hvis samlede længde har oversteget 42m. Vandrørene, der er ganske ensartede i deres udformning, har, hvad man kan betegne som den *almindelige udformning*, dvs. de er udhulede træstammer med tilnærmet, cirkulært tværsnit. De er registreret havende en udvendig diameter på mellem 28 og 40cm samt en indvendig diameter på 13cm (ikke i alle tilfælde var disse tal oplyst). De er desuden iagttaget indbyrdes forbundne i 6 tilfælde. Hertil kommer desuden også stikledningen ind mod Bredgade 25. Samlingerne mellem de enkelte vandrør er imidlertid ikke beskrevne. Vedrørende Bredgade 25's tilslutning til systemet, så er der iagttaget en forbindelse via et 1,2m langt blyrør med en nitteplade i begge ender. Den er ganske vist ikke fotodokumenteret, men der er formentlig tale om en type udgjort af et rør, der er drevet ud som en rundet nitteplade i begge ender, der tillod fiksering med nagler.

I relation til dateringsdiskussionen så må der henvises til ovenfor (cf. Vandforsyningsledning 1-6). Dateringen forventes derfor også i dette tilfælde at kunne henføres til anden halvdel af 1700-tallet. Dog taler enkelte forhold for, at ledningen muligvis hører hjemme lidt senere i perioden end forsyningsledning (7). Dette hænger sammen med, at den befandt sig i et svagt forhøjet niveau ned vandforsyningsledning (7), hvorfor indeværende forsyningsledning kan opfattes som en fornyelse eller suppleret af det eksisterende forsyningsnet.

Ejendommen Bredgade 25, som tidligere har haft adressen Norgesgade 97, 204, 19 og 25, og hvortil stikledningen var ført ind, er gennembrudt af Sankt Annæ Passage, og ligger overfor hjørnet af Sankt Annæ Plads, vides ifølge *Københavnske Jævnførelsesregistre 1689-2008* indehavet af en sekretær ved navn Fleischer i 1689, en købmand ved navn Daniel

Frederik Reichhardt i 1756 samt en Carl C. Ernst i 1806.⁶⁹ Vi skal angiveligt finde beslutningen om at blive tilsluttet til hovednettet indenfor denne personkreds, og i den henseende taler mest for Reichardt, om end noget konkret ikke kan siges.

Figur 55. Vandforsyningsledning 7(højre) og 8 (venstre set mod N).

⁶⁹ Westerbeek Dahl 2010, Sankt Annæ Øster Kvarter matr. nr. 194.

Figur 56. Vandforsyningsledning 8.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100079	170	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100081	172	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100091	182	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.9 Vandforsyningsledning 9

Denne gruppe udgøres af konteksten 100078 (169). Der er tale om en horisontalt stillet tømmerkonstruktion, der har en længde på 1,17m, og som er orienteret diagonal på Bredgades omtrent sydøst-nordvestgående forløb.

Tømmerkonstruktionen er opfattet repræsenterende resterne af en vandforsyningsledning, som muligvis har formidlet en forbindelse mellem en uidentificeret hovedvandforsyningsledning på Bredgade og en ejendom på en af gades sider. Denne uidentificerede ledning antages fortsat at ligge uforstyrret på en af siderne af tracéet.

Vedrørende stikledningens alder er der ikke mange holdepunkter for en datering, hvorfor der også i dette her tilfælde må henvises til diskussionen ovenfor (cf. Vandforsyningsledning 1-7). Det kunne dog observeres, at 100078 var stratigrafisk yngre end forsyningsledning 8, som den overlejrer. Et tentativt bud på en datering må således være mellem anden halvdel af 1700-tallet og vandforsyningsreformen i 1854.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100078	169	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

Figur 57. Forsyningsnetværk 9.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100047	145	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100052	150	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100058	156	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100068	159	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100069	160	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.10 Vandforsyningsledning 10

Dette gruppe udgøres af konteksterne 100186 (206), 100549 (543) og 100153 (555). Der er tale om tre 1,57 og 2,27m lange, horisontalt stillede tømmerkonstruktioner, der er orienteret i overensstemmelse med Sankt Annæ Plads overvejende nordvest-sydøstlige orientering.

Figur 58. Vandforsyningsledning 10.

Tømmerkonstruktionerne er tentativt opfattet som repræsenterende de meget sparsomme rester af en længere vandforsyningsledning, hvis samlede længde har oversteget 77m. Vandrørene, der er ganske ensartede i deres udformning, har, hvad man kan betegne som den *almindelige udformning*, dvs. de er udhulede træstammer med et tilnærmet, cirkulært tværsnit. De er registreret havende en udvendig

diameter på henholdsvis 34 og 40cm. Den indvendige diameter er kun registreret for 100549's vedkommende, hvor den oplyses værende 12cm.

Flere forhold taler for, at vandforsyningsledning 10 bør opfattes som en hovedledning. Argumentationen tager imidlertid fortrinsvis udgangspunkt i observationer omkring det østligst beliggende vandrør 100543, idet dets vestlige forlængelse samt et indstik orienteret mod nord er identificeret. I vest kunne en bøsning af bly/jern, der ragede ca. 8cm ud af enden på røret, iagttages. Bøsningen, som i funktionsperioden formidlede forbindelsen mellem det pågældende rør og dets vestlige forlængelse, havde en indre diameter på 0,06m. Endvidere kunne en ring af metalnagler, der omkransede hullet, og som bidrog til fikseringen til rørets vestlige forlængelse, identificeres. Desuden kunne der på tømmerkonstruktionens østside, ca. 93cm fra dens vestende, observeres et blyrørsindstik. Dette rør er ført ind til bygningen nord herfor, nuværende nr. 5A, og formidlede således forbindelsen mellem hovedlinien og slutbrugeren. Endelig kunne der i rørets overside, ca. 40cm fra dets vestende, iagttages et omtrentlig ovalt hul med en diameter på 14x10cm. Det funktion i relation til forsyningsnettet er ikke påvist, men der kunne måske være tale om et udgangshul til et vertikalt rør, som ledte vand op til en vandpumpe (?). Rettes blikket slutteligt mod den vestligst beliggende ledning 100186, så er det påtruffet i hele traceéts bredde, dvs. dens forløb fortsætter mod henholdsvis nordvest og sydøst. Ingen gennembrydninger relateret til stikledninger eller lignende kunne iagttages i dette tilfælde.

Figur 59. Lindencrones palæ.

Det er formentlig muligt at identificere initiativtageren til tilslutningen til vandforsyningsnettet, hvortil den nordgående stikledning var ført. Adressen Sankt Annæ Plads 5A, er matrikel 109 i Sankt Annæ Øster

Kvarter, som er beliggende på hjørnet af Bredgade og Sankt Annæ Plads. Palæet, der er opført i forbindelse med etableringen af Frederiksstaden, hedder Lindencrones Palæ. Det er opført 1751 efter tegninger af Nicolai Eigtved (1701-1754) for justitsråd Christen Lintrup (1703-72), der i 1756 adledes under navnet Lindencrone. Den 13 fag lange bygning blev opført af kridtsten fra Stevns, hvor Lindencrone ejede godset Gjorslev. Det forekommer således nærliggende at antage, at Lintrup skal krediteres for tilslutningen til vandforsyningsnettet, angiveligt i tiden tæt på bygningens opførelse i 1751. Siden blev palæet i 1898 købt af den britiske dronning Victoria (dronning 1837-1901) og var i britisk eje indtil 1980. I dag ejes det af Slots- og ejendomsstyrelsen.⁷⁰

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100153	555	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100186	206	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100549	543	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.11 Vandforsyningsledning 11

Dette gruppe udgøres af konteksterne 100459 (216), 100460 (217) og 100461 (221). Der er tale om tre 2,50 2,36 og 19,32m lange, horisontalt stillede tømmerkonstruktioner, der er orienteret henholdsvis i overensstemmelse med Adelgades overvejende sydvest-nordøstlige orientering samt diagonalt herpå.

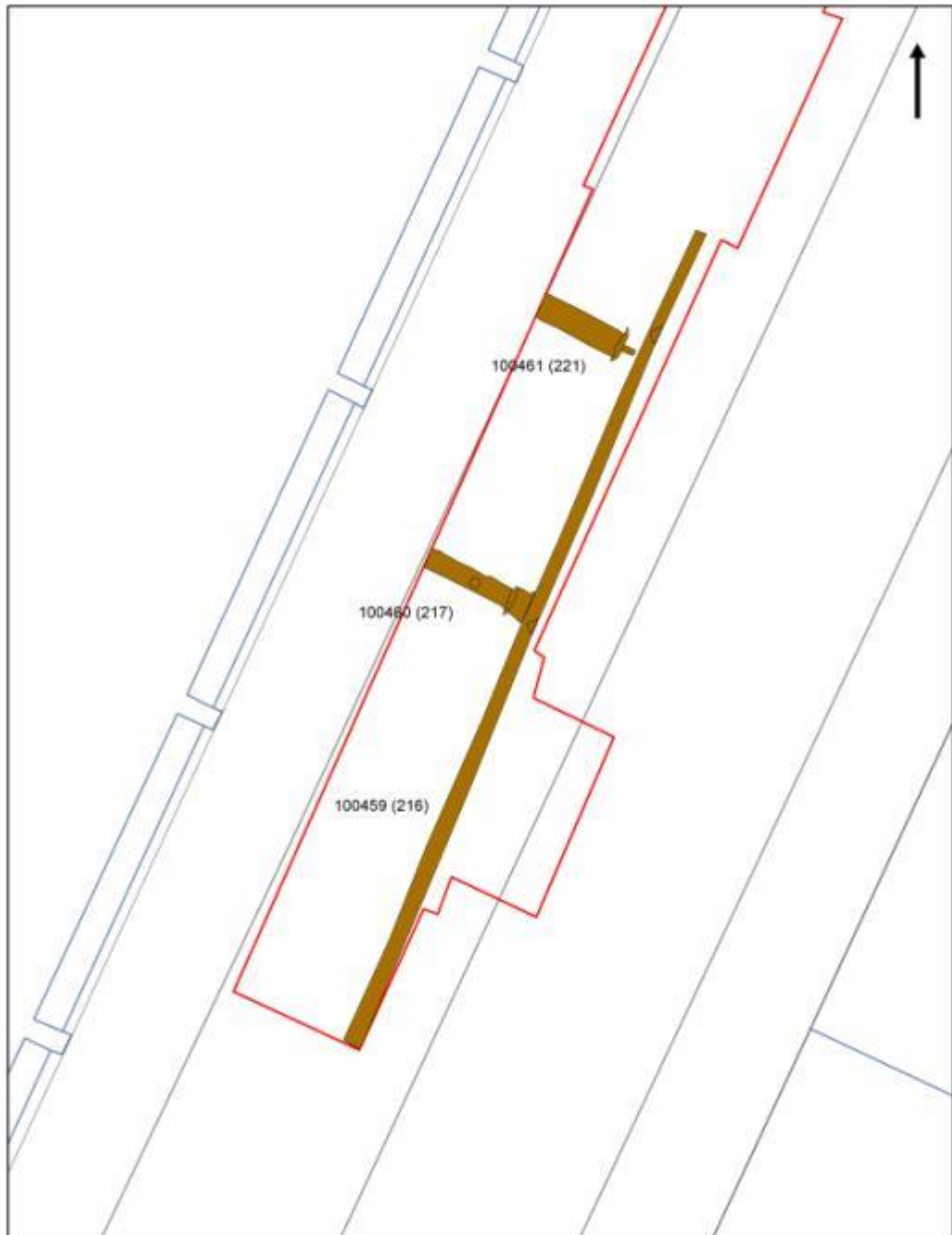
Tømmerkonstruktionerne repræsenterer en del af en vandforsyningsledning, hvis samlede længde har oversteget 19,32m. Vandrørene, der er ganske ensartede i deres udformning, har, hvad man kan betegne som den *almindelige udformning*, dvs. de er udhulede træstammer med et tilnærmet, cirkulært tværsnit. De er registreret havende en udvendig diameter på ca. 30-35cm samt en indvendig diameter 10-14cm.

Hovedledningen 100459 (216), der er udgjort af en tømmerkonstruktion tildannet af en enkelt stamme, følger nøje Adelgade orientering. To stikledninger, beliggende henholdsvis 7,50m og 15,8m fra traceés sydende og orienteret diagonalt herpå, formidler forbindelsen mellem hovedledningen og ejendommen på Adelgades vestre side. Forbindelsen mellem hovedledningen og stikledningerne er i begge tilfælde udgjort af blyrør. Røret er beklageligvis ikke fotodokumenteret, men der er formentlig tale om en type udgjort af et rør, der er drevet ud som en rundet nitteplade i begge ender, hvorved der kunne tillades fiksering med nagler.

Interessant for dette ledningsnet er, at det er beliggende usædvanlig dybt, ca. 2,35-2,4m under nuværende terræn. Umiddelbart foreligger der ikke

⁷⁰ Westerbeeck Dahl 2010 Sankt Annæ Øster Kvarter, matr. 109.

nogen forklaring herpå, men et ønske om at generere et større vandtryk kan have spillet ind.

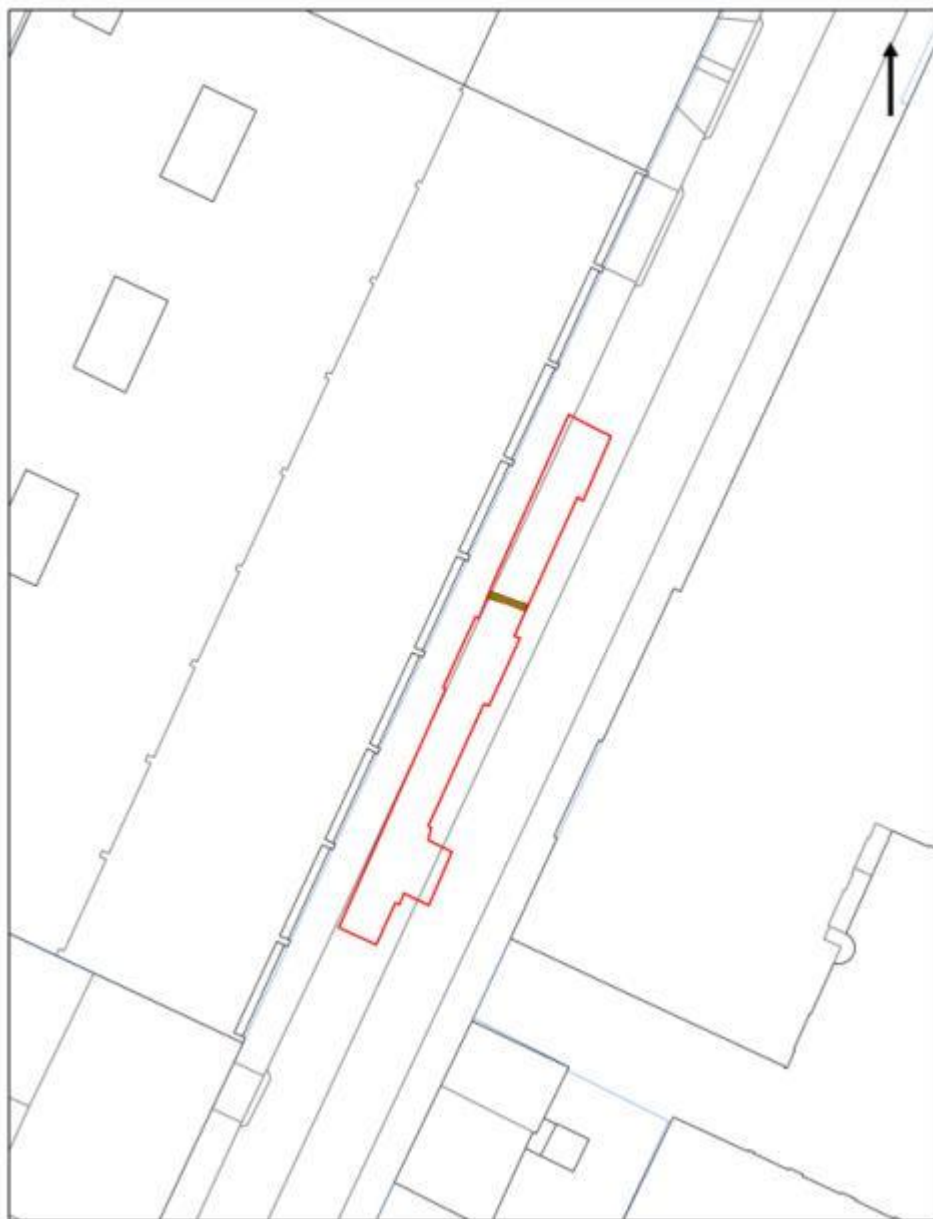
Figur 60. Vandforsyningsledning 11.

Vedrørende forsyningsledningens datering så er der ikke mange holdepunkter, hvorfor der også i dette her tilfælde må henvises til diskussionen ovenfor (cf. Vandforsyningsledning 1-7). Da vi er udenfor Frederiksstadens område, kan der imidlertid argumenteres for en bredere dateringramme end tidligere. Så på den baggrund må et tentativt bud på en datering, således være mellem midten af 1600-tallet, hvor området indlemmes i København, og vandforsyningsreformen i 1854.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100459	216	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100460	217	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100461	221	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.12 Vandforsyningsledning 12

Denne gruppe udgøres af konteksten 100462 (229), der består af en enkelt horisontalt stillet tømmerkonstruktion, der er iattaget over en strækning på 3,03m, men fortsætter ud af traceéts sider mod henholdsvis sydvest og nordøst. Konstruktionen er således beliggende diagonalt på Adelgade orientering.

Figur 61. Vandforsyningsledning 12.

Tømmerkonstruktionen er tentativt opfattet som repræsenterende en stikledning til en uidentificeret hovedledning i vandforsyningsnettet. Ingen samlinger er registreret, og der foreligger ej heller data til belysning af ledningens dimensioner og konstruktion. Endvidere foreligger der ingen fotodokumentation. Hvilken side af gaden ledningen ledte vand ind til er således uklart.

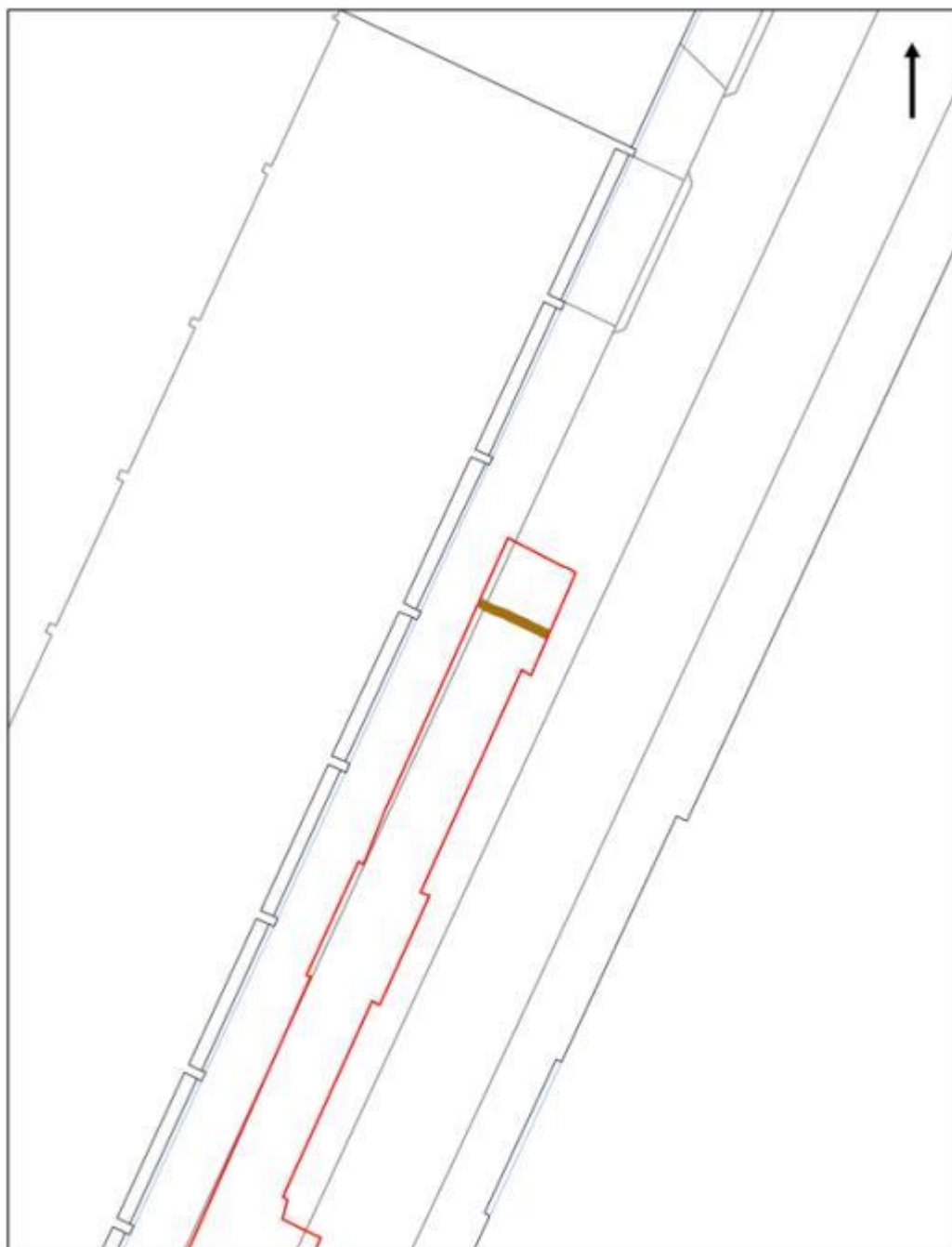
Da oplysningerne om vandforsyningsledning 12 er mangelfulde, kniber det også med de faste dateringsmæssige holdepunkter, hvorfor der også i dette her tilfælde må henvises til diskussionen ovenfor (cf. Vandforsyningsledning 1-7). Da vi er udenfor Frederiksstadens område, kan der imidlertid argumenteres for en bredere dateringramme end tidligere. Så på den baggrund må et tentativt bud på en datering, således være mellem midten af 1600-tallet, hvor området indlemmes i København, og vandforsyningsreformen i 1854.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100462	229	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.1.13 Vandforsyningsledning 13

Denne gruppe udgøres af konteksterne 100454 (233) og 100455 (234), der består af en enkelt horisontalt stillet tømmerkonstruktion, iagttaget over en strækning på 3,39m, samt dennes konstruktionsgrøft. Såvel tømmerkonstruktion som nedgravning fortsætter imidlertid ud af traceét mod henholdsvis sydvest og nordøst. Konstruktionen er således beliggende diagonalt på Adelgade orientering.

Tømmerkonstruktionen er tentativt opfattet som repræsenterende en stikledning til en uidentificeret hovedledning i vandforsyningsnettet. Ingen samlinger er registreret, og der foreligger ej heller data til belysning af ledningens dimensioner og konstruktion. Endvidere foreligger der ingen fotodokumentation. Hvilken side af gaden, ledningen ledte vand ind til, er således uklart. Imidlertid anses indeværende ledning ikke at være relateret til vandforsyningsledning 12, idet denne befandt sig i et niveau på 1,7m under nuværende terræn, mod indværende rørs 2,3m under terræn. På den baggrund forekommer det logisk at antage, at de modtog deres vand fra to forskellige hovedledninger beliggende i hvert sit niveau.

Figur 62. Vandforsyningsledning 13.

Da oplysningerne om vandforsyningsledning 13 er utilstrækkelige, kniber det også med de faste dateringsmæssige holdepunkter, hvorfor der også i dette tilfælde må henvises til diskussionen ovenfor (cf. Vandforsyningsledning 1-7). Da vi er udenfor Frederiksstadens område, kan der imidlertid argumenteres for en bredere dateringramme end tidligere. Så på den baggrund må et tentativt bud på en datering således være mellem midten af 1600-tallet, hvor området indlemmes i København, og vandforsyningsreformen i 1854.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100454	233	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100455	234	Stratigrafisk object	Nedgravning

10.2 Sankt Annæ Grav

Dette anlæg er udgjort af konteksten 100084 (174), der består af en stenkonstruktion. Konstruktionen, der er orienteret i overensstemmelse med Sankt Annæ Plads omtrent øst-vestlige orientering, er blev påvist i hele traceéts 2,41m bredde tæt på pladsens vestlige ende.

Figur 63. Stenfundament til Sankt annæ Gravs kantsikring.

Stenkonstruktionen menes at repræsentere et mindre udsnit af kampestensfundamentet til sydsiden i Sankt Annæ Gravs stensatte kantsikring. Fundamentet, der blev påtruffet mere end 2m under nuværende terræn, er situeret umiddelbart ovenpå det blå undergrundsler, som det er gravet et stykke ned i. Det består af kampesten af anseelig størrelse - diametre på 50-100cm er registreret. Stenene er jævnt distribueret og pakket med mindre natursten med en diameter på ca. 20-40. Bindemiddel er ikke observeret.

Figur 64. Sophie Amalienborg samt den omkrandsende Sankt Annæ Grav. Udsnit af kort over København fra 1746. Den Danske Vitruvius, bd. 1, tavle 1.

Sankt Annæ Grav var en vandfyldt kanal, som omkransede parkanlægget omkring lysstslottet Sophie Amalienborg. Den sydligste, østvest-orienterede kanal, Sankt Annæ Grav, havde et forløb, som omtrent modsvarer Sankt Annæ Plads nordlige halvdel i størstedelen af dennes længderetning. Graven er afbilledet på Lauritz de Thurass kort over København fra 1746. Udfør Sankt Annæ Plads nr. 7 er gravens stensatte kantsikring påvist i forbindelse med en tidligere arkæologisk undersøgelse udført af Københavns Museum.⁷¹

Den nuværende plads Sankt Annæ Plads blev anlagt i forbindelse med anlæggelsen af Frederiksstaden i midten af 1700-tallet. I den forbindelse blev Sankt Annæ Grav fyldt op for at gøre plads til en udvidelse af den snævre Sankt Annæ Gade, der ved samme lejlighed så omdøbtes til Sankt Annæ Plads.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100084	174	Stratigrafisk object	Stenkonstruktion

10.3 Etableringen af Sankt Annæ Plads

Efter branden på Sophie Amalienborg i 1689 og nedbrydningen af ruinen i 1697 fortsætter slotsparken med at være i brug under navnet Sophie Amaliehaven i første halvdel af 1700-tallet. Eigtved og Moltkes meget ambitiøse helhedsvision for den nye bydel, Frederiksstaden, krævede imidlertid betydelige forandringer af det eksisterende byrum for at kunne realiseres.. Den vandfyldte, ældre Annæ Grav, der omkransede parkanlægget, måtte derfor opfyldes for at skabe plads til den brede boulevardlignende Sankt Annæ Plads, hvis tiltænkte funktion var at levere en veldisponeret sydlig indramning af bydelen.

10.3.1 Opfyldningen af Sankt Annæ Grav

Denne proces er udgjort af 100117 (518), 100118 (521), 100119 (520), 100120 (518), 100138 (539), 100547 (526) samt 100548 (574). Der er overordnet tale om tre tømmerkonstruktioner 100118, 100119, 100120 samt en række kulturlag, hvoraf kun 100117, 100138, 100547 og 100458 kunne georefereres. Konteksterne, der er fordelt over en strækning på ca. 145m i den midterste del af Sankt Annæ Plads traceét, er kun i begrænset omfang fysisk relaterede til hinanden, og ingen stratigrafiske relationer er registrerede.

Kulturlagene opfattes som repræsenterende den bevarede materialisering af beslutningen om at lade Sankt Annæ Grav, der omgav Sohia Amalienborg, opfylde. Akkumuleringernes sammensætning bestyrker

⁷¹ KBM 3488.

endvidere opfattelsen af hypotesens korrekthed. To af disse, 100117 og 100138, har således en næsten identisk karakter, dvs. mørkebrunt fedtet sand indeholdende et betydeligt indslag af organisk materiale, herunder halmstrå, animale fækalier, animalosteologisk materiale samt lidt keramik. Materialesammensætningen taget i betragtning forekommer det evident, at der er tale om redeponeret husholdnings- og slagteaffald akkumuleret i stillestående vand. Lignende aflejringer er iagttaget i voldgraven omkring København, hvor de også er tolket som opfyld deponeret i forbindelse med dennes tildækning.⁷² Fundmaterialet relateret til indeværende kontekster understøtter yderligere hypotesen, idet de peger i retning af en datering til 1700-tallet, formentlig den midterste del, dvs. det gængse billede af gravens tildækning tidspunkt bekræftes. Andetsteds er der desuden også påvist betydelige mængder af byggeaffald, 100548, dvs. teglbrokker etc. Sådanne affaldslag, hvad enten talen falder på husholdnings- eller byggeaffald, er observeret utallige gange indenfor hele det europæiske kulturlandskab. Her de også anvendt som byggemodning, landindvinding og til terrænhævningsprocesser.

Figur 65. Konteksterne relaterede til Sankt Annæ Gravs opfyldning.

Tømmerkonstruktionernes 100118, 100119, 100120 eksakte funktion i relation til opfyldningerne er vanskeligere at klarlægge. De består af såvel horisontale og vertikale elementer og har en bolværks- eller faskineliggende karakter. En mulighed er, at de har været anvendt til at

⁷² KBM 3829.

bringe de hydrodynamiske processer i graven til ophør med henblik på at skabe et miljø med stillestående vand, hvor vandplanter og lignende ville kunne vokse og derved bidrage til Sophie Amaliehavens pragt. En anden udlægning af deres brug kunne være at se dem som stabilitetsgivende i forbindelse med opfyldningerne, idet de forhindrede deponeringerne i at blive transporteret væk under arbejdet ved etableringen af Sankt Annæ Plads. Herudover kan en funktion i relation til aflastningen af det nyindvundne lands "ydervægge" være plausibel. Det vil sige, at det bløde og ustabile terræn i den opfyldte grav blev sektionsinddelt. Terræn- eller molefundamenter appliceret efter samme grundlæggende princip, men i væsentlig større skala kendes fra andre sammenhænge, heriblandt på Gammelstrand, hvor flere rækker af bolværker er konstrueret som indre sektioner i store kajanlæg.⁷³ Bedst illustreret er formentlig de enorme fundamenter til de kunstige øer *Ballastøen* og *Ankerøen*, der er Frederiksholms forgængere på Holmen fra omkring 1750.⁷⁴ At disse er markant større og mere veludførte, angiveligt af Søetatens ingeniører, hænger naturligt nok sammen med, at de dels skulle optage trykket fra langt større jordmasser, samt at de er placeret i åbent vand, hvor der ikke var nogle sider til at optage sin del af trykket. Så anskuet på denne vis, kan der meget vel være tale om konstruktioner bygget efter samme grundlæggende stabiliseringskoncept.

Identifikationen af opfyldningen af Sankt Annæ Grav har ikke været uproblematisk, idet tilsynssagsmetodikken giver ugunstige vilkår for udførelse egentlig kortlægning af ikkestrukturelle materielle levn, så som redeponerede affaldslag. Da affaldslag, som der her er tale om, er ikke endtydige i deres udsagnsværdi, er det essentielt at få overblik over deres overordnede udstrækning, så denne kan sammenlignes med det almene kendskab til gravens udstrækning. Dette er for indeværende ikke muligt. Knyttet til denne problemstilling er de talrige lag, som blev påtruffet i forbindelse med anlægsarbejdet og bortgravet med maskine uden georeferering eller udredning af stratigrafiske relationer (cf. Kulturlag 14.5.1.1).⁷⁵

Til gavn for en forståelse af de processer, der fandt sted i Ny-København i almindelighed og i og omkring Sankt Annæ Grav i særdeles, er formentlig Rigsarkivets arkivalier om Københavns Havn. Det er dels sager vedrørende Opmudringsvæsenet (1788-1851), der var underlagt Den Kongelige Havneadministration, og dels Havnekommissionens sager vedrørende Pramlauget. At de har en væsentlig kildeværdi skyldes, at

⁷³ Olesen & Bork-Pedersen 2012.

⁷⁴ Steensen 1974 bd. 1 p. 220.

⁷⁵ E.g. 100049 (147) og 100168 (570), der er opfattet som kanalopfyld eller et opfyldslag. Førstnævnte ligner i sin sammensætning de øvrige opfyldslag relateret til Sankt Annæ Grav opfyldning, dvs. mørkt fedtet sand. Imidlertid er den lokaliseret i Bredgade, hvor Gravens forløb ikke er sikkert identificeret. Sidstnævnte lag fremstår ifølge oplysningerne meget heterogent og indeholder diverse organiske fund, beklageligvis kan fundomstændighederne dog ikke indkredses nærmere, og der mangler i dette tilfælde georeference.

opmudringen var delvist udliciteret i 17-1800-tallet samt at arkivalierne rummer oplysninger om, hvor de var pålagt at deponere det opmudrede havneslam.⁷⁶

Figur 66. Molefundamenter. I midten, syd for Nyholm, ses sænkekasser anlagt med henblik på opfyldning i forbindelse med etableringen af Ballastøen og Ankerøen. Den Danske Vitruvius, bd. 1, tavle 1. 1747-49.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100117	518	Stratigrafisk object	Kulturlag
100118	519	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100119	520	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100120	521	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100138	539	Stratigrafisk object	Kulturlag

⁷⁶ R.A. Københavns Havn, Den Kgl. Havneadministration: Sager vedr. Opmudringsvæsnet (1788-1851) 1: 121305; Danske Kancelli, Komm. ang. havnens opmudring og Pramlauget: Kopibog 1784-1788; Danske Kancelli, Komm. Ang. havnens opmudring og Pramlauget: Forhandlingsprotokoller 1782-1792. etc. cf. Arkivalier.

100547	526	Stratigrafisk object	Kulturlag
100548	574	Stratigrafisk object	Kulturlag

10.3.2 Bolværk

Dette gruppe udgøres af konteksterne 100103 (504), 100104 (505), 100105 (506), 100106 (507), 100107 (508), 100108 (509) og 100110 (511), der består af en række vertikale og horisontalt stillede tømmerkonstruktioner samt to større kulturlag, der er iagttaget over en strækning på 11,24m i den østlige ende af Sankt Annæ Plads. Strukturen, der er orienteret omtrentlig nord-syd, dvs. diagonalt på Sankt Annæ Plads, er i bredden registreret over en strækning på 3,77m, men fortsætter ud af traceét mod både nord og syd.

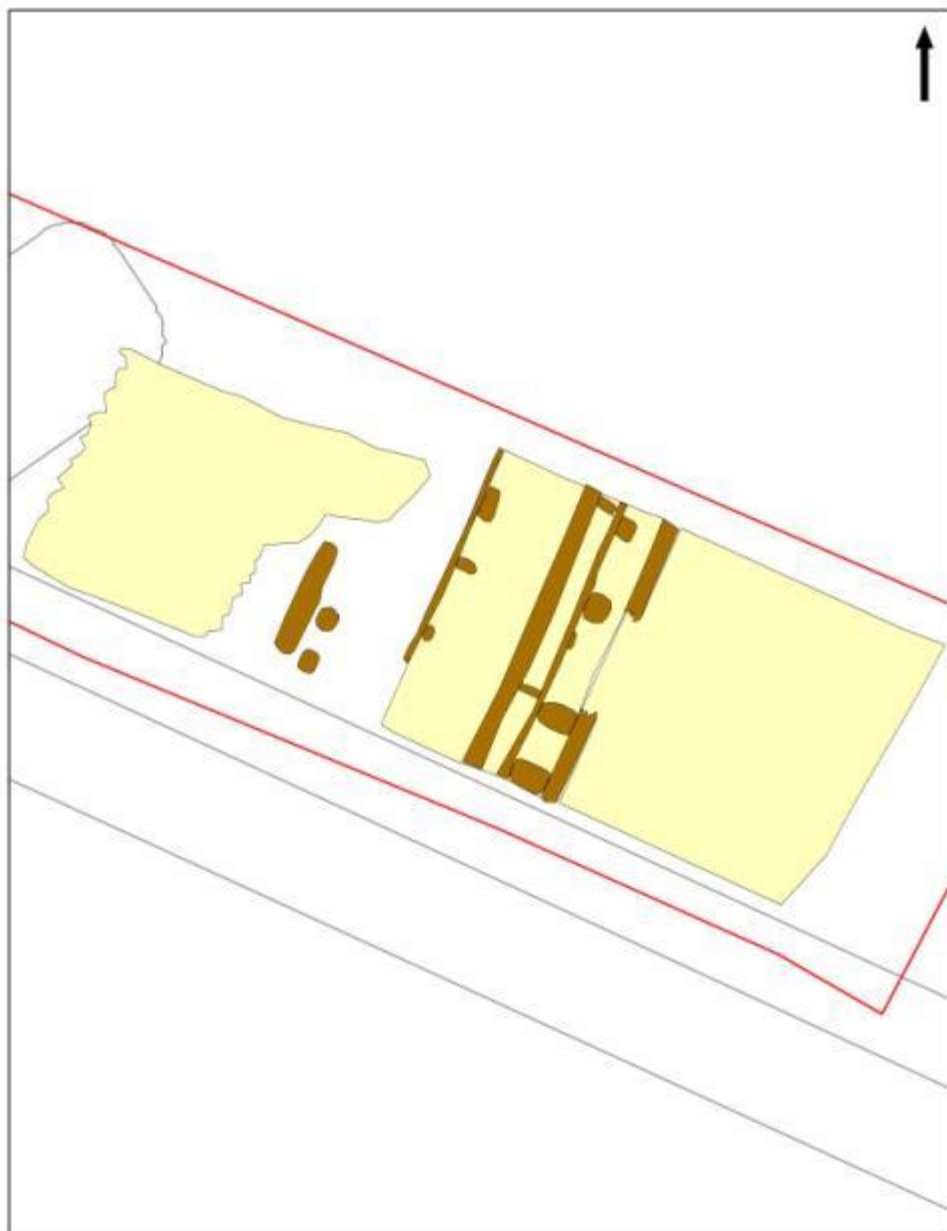
Figur 67. Oversigt over bolværket.

Strukturen repræsenterer et mindre udsnit af et nord-sydgående, træbygget bolværk. Det udviser en væsentlig grad af kompleksitet, idet flere bolværksforløb er placeret successivt foran hinanden: Bolværksforløbet længst mod vest er ret fragmentarisk dokumenteret. Det består af en horisontalt stillet 25cm bred planke eller bjælke, der er orienteret omtrent nord-syd og registreret over en længde på 95cm. Den fortsætter imidlertid ud af grøften mod syd. På hvad, der opfattes som bolværkets havne-/vandside, støttes planken af to lange, nedrammede pæle med rektangulært tværsnit. De er henholdsvis 2,75m og 2,48m lange og har et tværsnit på 14x16m og 16x17m. Herved skabes en såkaldt faskinekonstruktion, dvs. de foranstående pæle holder på den "væg" der bærer den bagvedliggende jordmasse. At disse pæle opfattes som nedrammet på havnesiden hænger sammen med, at kulturlaget 100108 (509) til landsiden består af gråt siltet sand indeholdende trækulsnistre og andre mindre træfragmenter. Det er derimod ikke iagttaget, at der skulle være tale om primære alluviale aflejringer, hvorfor det tolkes som bolværksfyld deponeret i forbindelse etableringen. Yderligere en faskinekonstruktion blev påtruffet 95cm længere mod øst. Denne bestod ligeledes af en horisontalt stillet bjælke eller planke, som mod øst blev fastholdt af tre nedrammede pæle med et tværsnit på 21-44cm. Yderligere ca. 90cm længere mod øst befandt endnu en bolværkskonstruktion, bestående af to klædningslag, sig. Det bagerste lag udgøres af en særdeles kraftig, ca. 30cm bred, horisontalt stillet bjælke, som fastholdes af to vertikale bjælker med rektangulært tværsnit (12x30cm), der endvidere formidler den direkte forbindelse til den spinklere foranliggende horisontale bjælke. Denne bolværksklædning er på forsiden fastholdt af fire kraftige pæle med rektangulært til ovalt tværsnit. Også i dette tilfælde formidler de en direkte relation til en hosliggende bolværksklædning, i dette tilfælde den østligst identificerede bolværksklædning, der er repræsenteret af en relativ solid horisontalt orienteret bjælke, som også her var bevaret i hele traceéts bredde.

Flere problemstillinger springer i øjnene i relation til kortlægningen af denne bolværkskonstruktion, idet kompleksiteten umiddelbart synes at afspejle, at der er tale om flere faser af samme bolværk, hvor fornyelsen er placeret foran (øst for) det eksisterende forløb. Den fuldstændig identiske orientering, de enkelte forløb udviser, peger imidlertid i retning af, at de konstruktive enkeltheder er tilpasset hinanden. Et forhold som får yderligere støtte, da de enkelte lag forekommer at støtte sig bevidst til hinanden. Desuden mangles der viden om de underliggende bjælkers udformning, samt til hvilket niveau de lader sig følge. Væsentligt når flere af de registrerede pæle viste sig at være nedrammede til substantielle dybder.

Bolværket er i den aktuelle kontekst umiddelbart ikke opfattet som tilhørende Sankt Annæ Gravs nordgående, østlige forløb. Dette er begrundet med, at det mangler stensætning (cf. Sankt Annæ Grav). Så foreløbigt forekommer det sandsynligt, at det skal relateres til de store

opfyldninger, der udført i midten af 1700-tallet i forbindelse med etableringen af Frederiksstaden. Bolværket har muligvis bidraget til Sankt Annæ Plads fundering, hvor bolværker antages at have udvirket en stabiliserende funktion for terrænet under pladsen (cf. Opfyldningen af Sankt Annæ Grav). At bolværket skulle være etableret på dette tidspunkt støttes af, at det (fysisk-)relaterede kulturlag 100108 (509), opfattet som et raseringslag, dvs. en redeponering fra andetsteds i byen, angiveligt akkumuleret i forbindelse med gravens opfyldning i midten af 1700-tallet – en opfattelse der støttes af fundet af et stykke kinesisk porcelæn 100618, dateret til 1730-1775 i fylden. Yderligere undersøgelser vil dog afklare, hvorvidt denne status er retmæssig, eller om bolværket skal vindikeres som en del af Sankt Annæ Grav.

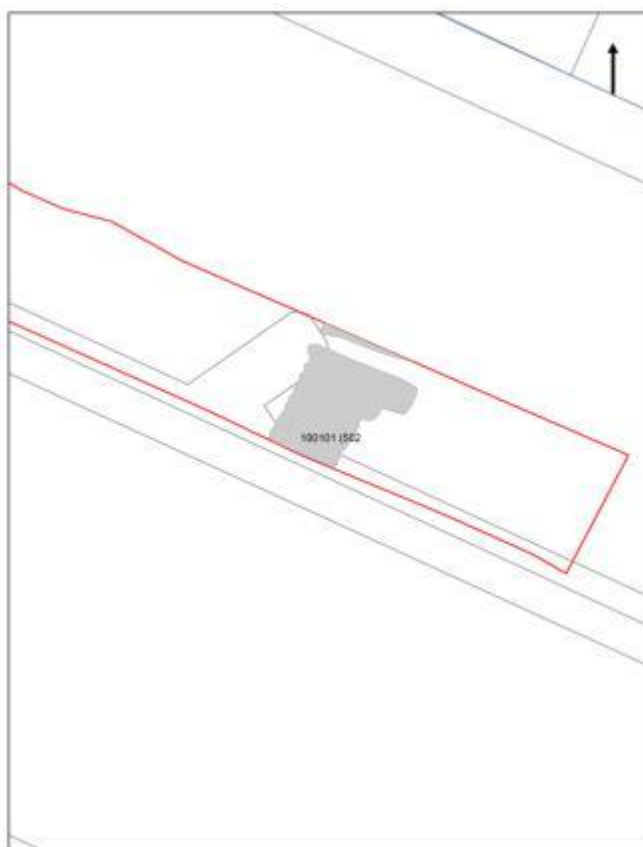

Figur 68. Bolværket. Brun markerer tømmerkonstruktionen, medens gul repræsenterer kulturlagene.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100103	504	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100104	505	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100105	506	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100106	507	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100107	508	Stratigrafisk object	Kulturlag
100108	509	Stratigrafisk object	Kulturlag
100110	511	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.3.3 Historiske Sankt Annæ Plads

Denne struktur består af konteksten 100101 (502), der er resterne af en stenkonstruktion, som er iattaget over en strækning på 4,79m af dets længde i den østelige ende af Sankt Annæ Plads. Hvilken orientering strukturen eventuelt måtte have kunne ikke kalrlægges, da den dels var afbrudt mod vest og dels kunne registreres i hele traceéts bredde, som den derfor påviseligt fortsætter ud af mod nord og syd, dog antages den at have været af fladedækkende karakter.

Figur 69. Pigstensbelægningen på den oprindelige Sankt Annæ Plads.

Strukturen antages at repræsentere et udsnit af en stenlagt pladsbelægning bevaret ca. 70cm under nuværende terræn. Tæt ved traceés nordlige længside var den dog forstyrret af en moderne betonkonstruktion. Der er tale om en pigstensbelægning, udgjort af ca. 10x10cm store natursten, der var distriueret i sirlige rækker og orienteret diagonalt på Sankt Annæ Plads' længderetning.

Figur 70. Sankt Annæ Plads' oprindelige pigstensbelægning.

Pigstensbelægningen er opfattet som en ældre pladsbelægning på Sankt Annæ Plads og ikke en belægning relateret til den ældre og mindre Sankt Annæ Gade. At en relation til førstnævnte forekommer mest plausibel må begrundes med belægningens beliggenhed i den nordlige halvdel af pladsen, hvortil Sankt Annæ Gade ikke strak sig i sin funktionsperiode. Anskues belægningen herefter i dens pladsrelaterede kontekst, *vicinia urbanae*, er der vægtige argumenter for at opfatte den som pladsens oprindelige belægning fra tiden omkring ca. 1750. Dette begrundes først og fremmest med, at den befinder sig i et forholdsvis højt terrænniveau, ca. 70-80cm under nuværende terræn, samt at ingen overlejrende, yngre belægninger blev påtruffet. Sådanne kunne naturligvis være bortgravet i forbindelse med den almindelige pladsvedligehold i løbet af de seneste ca. 260 år, men omvendt modsvarer 1750 terrænniveauet til det nuværende, idet adskillige af de endnu stående bygninger på pladsen er opført i forbindelse med pladsens etablering i 1750. Imidlertid befinder vi os i Sankt Annæ Plads' østlige ende, hvor der ikke rejstes store palæer i forbindelse med etableringen af Frederiksstaden, og faldet mod havnen derfor formentlig var større i datiden, end det er idag, derved lader

terrænforskellene sig tentativt forklare. Denne belægning er formentlig indirekte påtruffet på andre dele af Sankt Annæ Plads. Således er ubrudte lagserier af multiple stabiliseringslag, der blev identificeret som planering under pladsens belægning, identificeret i et svagt lavere niveau end indeværende ud for nr. 7.⁷⁷ I det tilfælde var den egentlige belægning imidlertid plyndret, hvorfor den underliggende afretning naturlig nok måtte findes i et lavere niveau. Daterende materiale, som kan understøtte hypotesen, er imidlertid fraværende, idet ingen fund er registreret i relation til konteksten. Den stratigrafiske relation til det hosliggende bolværk lader sig ligeledes ikke udrede, så at anvende ovennævnte procelænsfragment, dateret til ca. 1730-1775, som dateringsmarkør forekommer forholdsvis usikkert (cf. 100618), men peger dog foreløbigt i den rigtige retning.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100101	502	Stratigrafisk object	Stenkonstruktion

10.4 Norgesgade

Det mylrer i Norgesgade Med pyntede Damer og Mænd;

"Gentilernes Promenade",Saaledes kaldte man den.

Herrer i Snørliv, pudsige nok,I Munden Cigar,

i Lommen en Stok,Her offre hele Personen

til Modens Afgud paa Thronen.

Johan Ludvig Heiberg (1791-1860)

Heiberg indfanger med sin poesi stemningen og livet, som det foldede sig ud i tiden, hvor Norgesgade var blevet Frederiksstaden vigtigste færdelsåre. En markant udvikling for gaden, der i middelalderen blot var den dyresti, som blev brugt, når kreaturerne skulle drives ud til Fælleden. Det var imidlertid den bredeste færdelsåre udenfor byen, deraf navnet Bredgade. I forbindelse med etableringen af Ny-København ændrede kongen dens navn til Norgesgade, men befolkningen vedblev at kalde den Bredgade, så i 1877 blev det officielt dens navn.

10.4.1 Vejkasse

Denne konstruktion udgøres af konteksten 100185 (205). Der er tale om en tømmerkonstruktion påtruffet på Bredgade ud for Sankt Annæ Plads' vestende. Den var synlig i traceés østprofil og orienteret i overensstemmelse med Bredgades omtrentlig nordsyd-gående forløb. Konstruktionen, der udgøres af planker, er bevaret over en længde på 78cm, har en bredde på 26cm samt en tykkelse på 12cm.

⁷⁷ KBM 3488.

Tømmerkonstruktionen er opfattet som repræsenterende resterne af en vejkasse, dvs. den er muligvis bygget i forbindelse med etableringen af Norgesgade eller eventuelt i forbindelse med vejens senere vedligehold. Ingen datering foreligger.

Figur 71. Vejkassen i Bredgade 100185 (205).

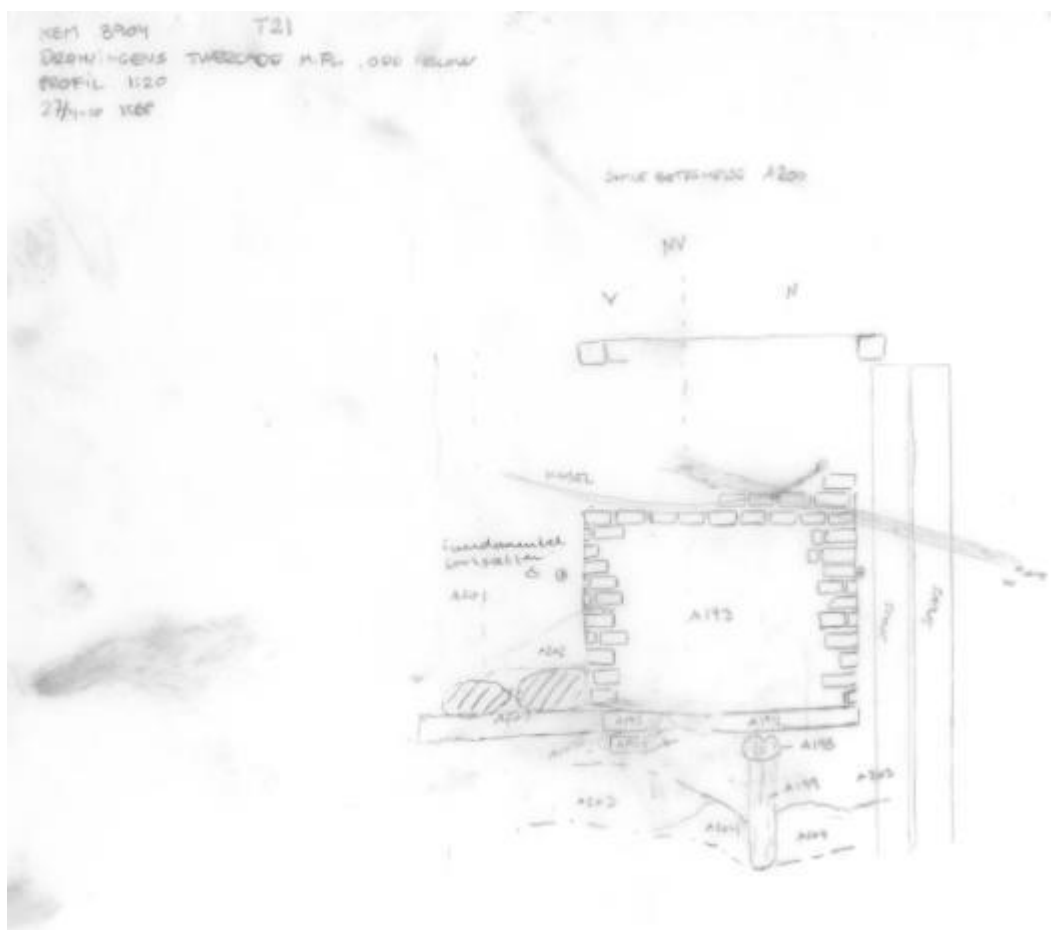
Id	Navn	Klasse	Subklasse
100185	205	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.5 Teglbyggeri

Det nuværende gadenet var allerede etableret i tiden omkring Ny-Københavns grundlæggelse, og byggede i sin kerne på ældre middelalderlige vejforløb. Så derfor er det ikke forventligt at finde bygningsrester i forbindelse med fjernvarmetraceér i de nuværende gader. Teglkonstruktioner relateret til infrastrukturen må imidlertid antages at have fundet anvendelse langt tilbage i tiden.

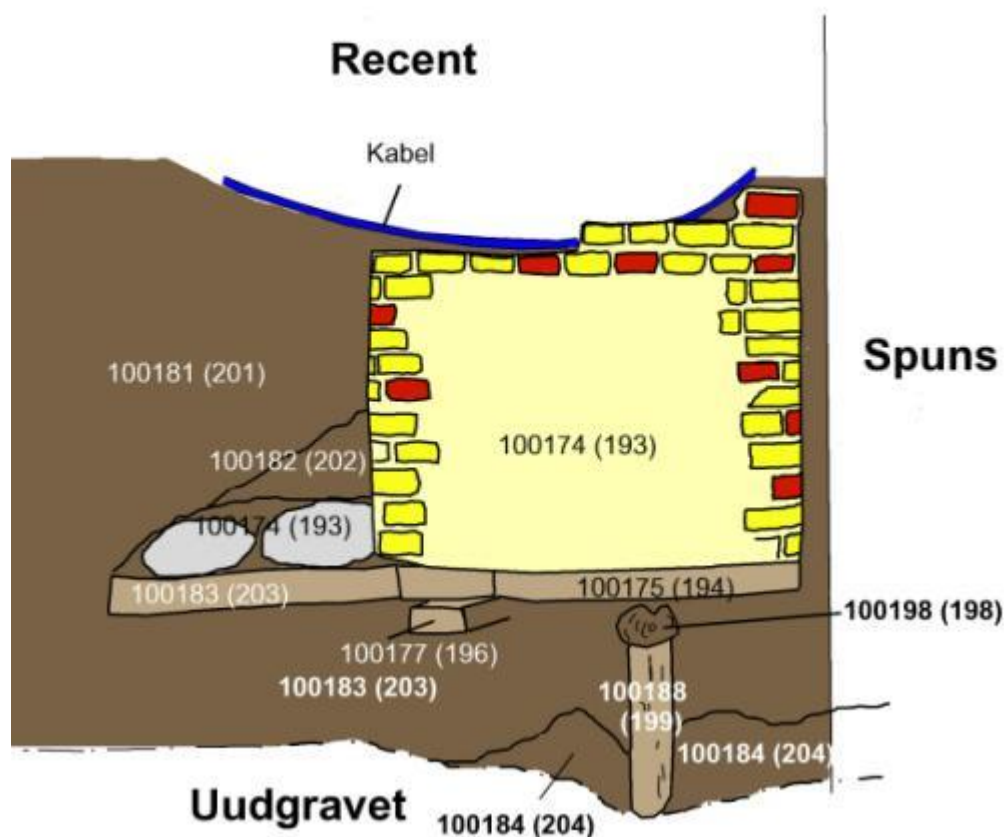
10.5.1 Sophie Amalienborgs Bro?

Denne konstruktion udgøres af konteksterne 100174 (193), 100175 (194), 100176 (195), 100177 (196), 100198 (198), 100180 (199), 100181 (201), 100182 (202), 100183 (203) og 100184 (204). Der er tale om en stenkonstruktion, fire tømmerkonstruktioner og fire kulturlag. De blev påtruffet i Odd Fellowpalæets gård (Bredgade 28), men med undtagelse af 100174 er konteksterne kun registreret på profil T21.

Figur 72. Teglfundamentet i opstalt. Profil T21.

Odd Fellowgaarden

Figur 73. Teglfundamentet.

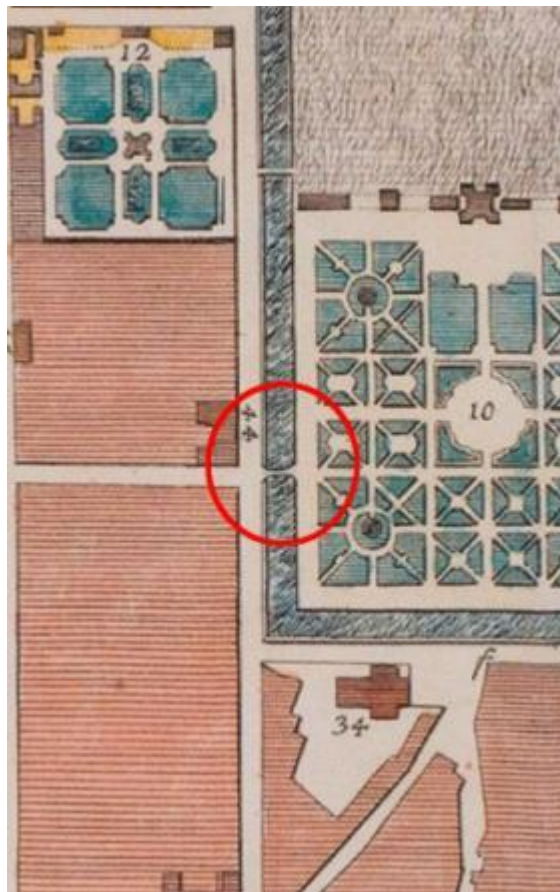
Stenkonstruktionen menes at repræsentere de sparsomt bevarede rester af en teglbygget pille til broen, som, udfor Droningens Tværgade (tidl. Dronningens Gade), forbandt Sophie Amaliehaven med Bredgade (tidl. Norgesgade). Der er tale om et ca. 80cm høj og 1m bredt teglfundament, der er forstyrret af moderne kabler opefter, men som er registreret i en tykkelse på 55cm og fortrinsvis bygget af gule, men også af røde teglsten. At konstruktionen i plan kunne observeres fremstående som en kvartcirkel (dvs. et cirkelformet fragment, hvoraf kun ca. en fjerdedel blev frilagte i traceét), er den væsentligste årsag til den foreløbige tolkning som en bropille. Den var bevaret op til et niveau til ca. 65cm under nuværende terræn. Undersøgelserne klarlagde endvidere, at af den oprindelige mur er i 12 skiftegange, udelukkende bestående af bindere, lagt en halv sten forskudt i forhold til de over- og underliggende sten, bevaret. Teglstenenes formater varierer, idet de er registreret i formaterne 14x5, 14x6 og 12x6cm. Deres længder er, i de få tilfælde de er registreret, målte i længder på 28cm. Angiveligt på grund af det bløde underlag, repræsenteret ved 100183 og 100184, der er udgjort af mørkt fedet sand indeholdende organisk plantemateriale, affald og animalsk osteologisk materiale, og som opfattes som kanalfyld eller ældre havbund, har det været nødvendigt at pilotere pillen. Til det formål er to horisontalt stillede

tømmererlementer, 100175 og 100176, anvendt som underlag for teglmuren. Der er tale om to 9-10cm brede bjælker eller planker, som nedefter aflastedes af yderligere en bjælke 100198, placeret diagonalt under de to førstnævnte. Denne bjælke var kraftigere dimensioneret, ca. 15x9cm, forsynet med et rundet tværsnit og igen aflastet nedefter af den ca. 56cm lange og 16cm brede, vertikalt stillede pæl 100180, der var rammet ned i de bløde, underlæggende organiske aflejringer.

Figur 74. Teglfundamentet.

De organiske aflejringer kan opdeles i to faser, en *ældre fase* udgjort af 100183 og 100184, bestående af mørkt gråbrunt fedet sand indeholdende både animalt osteologisk materiale, organisk materiale og keramik, peger i retning af, at der er tale om affald deponeret i kanalen. De stratigrafiske relationer lader sig i dette tilfælde afdække, og her kan det iagttages, hvorledes piloteringspælen 100180 er rammet ned gennem netop disse to lag. Anderledes forholder det sig med de to kulturlag 100181 og 100182, som evidenter sig at være aflejret efter tilkomsten af bro pillen, dvs de tilhører en *yngre fase*. I dette tilfælde er det stratigrafisk ældste, et sodlag (100182), påtruffet umiddelbart ovenpå murværket tolket som brandspor. Dette sammenholdt med forekomsten af sod på enkelte murværkets teglsten kan sættes i forbindelse med branden på Sophie Amalienborg i 1689. Om det er en troværdig relation er vanskelig at konkretisere ud fra det forhåndenværende kildemateriale. Endelig omslutter den organiske aflejringer 100181, som reelt er identisk med 100183 i sin karakter, fuldstændig den formodede pille helt op til dens topniveau. Hermed er der grundlag for at postulere, at aflejringerne er deponeret i forbindelse med opfyldningen af Sankt Annæ Grav.

Figur 75. Broen til Sophie Amaliehaven. *Den Danske Vitruvius* bd. 1, tavle 1, 1746.

At opfatte teglfundamentet som et pillefragment er ikke helt uproblematisk, da blot en mindre del af konstruktionen blev frilagt ved undersøgelsen. Tolkningen er imidlertid foranlediget af iagttagelsen af en smal, brokonstruktion på kortet i *Den Danske Vitruvius* fra 1746. Velegnet

daterende materiale, der kan understøtte teorien om, at der er tale om et bropillefragment, er ikke rigtig tilgængeligt. Et stykke lysbrændt keramik, 100284, dateret til ca. 1700-1900 samt en kridtpibestilk, 100285, dateret til ca. 1600-1825, lokaliseret i 100183, der menes at repræsentere *ældre* opfyld i graven, er påtruffet under fundamentet. Disse fund taler naturligvis tale for, at anlægget ikke udgør resterne af en bropille, da de er yngre end Sophie Amalienborg. En anden udlægning af tingenes sammenhæng er imidlertid, at broen er en senere tilføjelse fra første halvdel af 1700-tallet. I alle tilfælde må teorierne opfattes som foreløbige, eller at keramikens dateringsramme også kan føres ned i 1600-tallet. Endelig kanl det ikke udelukkes, at der er tale om et opsamlingskammer relateret til områdets vandforsyningsnetværk.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100174	193	Stratigrafisk object	Stenkonstruktion
100175	194	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100176	195	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100177	196	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100198	198	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100180	199	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100181	201	Stratigrafisk object	Kulturlag
100182	202	Stratigrafisk object	Kulturlag
100183	203	Stratigrafisk object	Kulturlag
100184	204	Stratigrafisk object	Kulturlag

10.6 Aktivitetsspor

Adskillige iagttagelser vedrørende tidligere tiders aktiviteter er gjort i forbindelse med de arkæologiske undersøgelser. Imidlertid har det langt fra alle tilfælde været muligt at indkredse den eksakte art af den observerede aktivitet. På den baggrund er disse observationer søgt samlet for i det mindste at givet et indtryk af omfanget at disse observationer. For at lette overblikket er disse iagttagelser klassificeret i henhold til deres kontekstuelle identifikation.

10.6.1 Tømmerkonstruktioner

Denne gruppe udgøres af konteksterne 100458 (230) og 100077 (168). Der er tale om to tømmerkonstruktioner påtruffet i Adelgade 100458 samt i gården udfor Odd Fellowpalæet, 100077, Bredgade 28.

Førstnævnte er en nedrammet pæl med et tværsnit på 18x18cm samt en længde på 56cm. Dens funktion er ukendt, men kan tænkes at have en infrastrukturel betydning. Den anden er en forholdsvis kraftig horisontalt stillet bjælke med et tværsnit på 30x30cm. Dens lå isoleret og dens funktion er ukendt.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100077	168	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion
100458	230	Stratigrafisk object	Tømmerkonstruktion

10.6.2 Kulturlag

Denne gruppe udgøres af konteksterne 100049 (147), 100053 (151) samt 100456 (224). Der er tale om nedgravninger, gruber og kulturlag påtruffet i henholdsvis Adelgade, 100456, og Bredgade, 100053, 100049.

Det har ikke været muligt at indkredse deres eksakte funktion og datering, dog er 100049 foreslået værende fyld i Sankt Annæ Gravs Bredgadeforløb, men der mangler yderligere data til at underbygge denne hypotese.

Foruden disse tre kulturlag findes der registreret ca. 100 kulturlag, hvortil ingen geografisk reference er tilknyttet. De er for størstedelens vedkommende henført til de omfattende opfyldninger, der har skabt området i løbet af århundrederne.

Id	Navn	Klasse	Subklasse
100049	147	Stratigrafisk object	Kulturlag
100053	151	Stratigrafisk object	Nedgravning
100458	230	Stratigrafisk object	Grube

11 Resultater

De betydelige varmerørs- og kølekanalsarbejder, som strakte sig over ca. halvdelen af 2010, førte til fund af en del velbevarede strukturer relateret til senmiddelalderens, renæssancens og den nyere tids bymiljø i det område af den historiske bykerne, der betegnes som Ny-København.

Området omkring Ny-København lå i middelalderen udenfor byens volde, men i senmiddelalderen begynder byen at brede sig ud i området nord for Kongens Nytorv. Spor af disse tidlige tegn på urbanisering i området træder formentlig frem iblandt de mange genstandsfund, der blev gjort i forbindelse med undersøgelserne.

Egentlige strukturer eller anlæg, heriblandt materialiseringen af byplanlægning, dvs. byggemodning- og landindvindingsprocesser i form af deponeringer af affald etc., hører dog formentlig alene til renæssancens og nyere tids epoker til. De påtrufne rester af infrastruktur, konkretiseret i form af trævandrør, vejlag, mulige brorester etc. er imidlertid alle opfattet hjemhørende i 1700-tallet.

De mange deponeringer, tilhørende især 16-1700-tallene har det været komplekst at få et overblik over, da de grundet undersøgelsens tilsynskaraktter ikke er registreret stratigrafisk. De er svært tolkbare, da der er tale om redeponeret affald, herunder både husholdnings- og byggeaffald etc. inde fra byen, men til trods for disse problemer bekræfter de på klareste vis den eksisterende viden om, at området i stor udstrækning er tilblevet ved brug af opfyld inde fra byen.

Kendskabet til kvarterets overordnede historie er velbelyst i de skriftlige kilder. Derfor vides det, at området altid har huset store palæer og anden fornem bebyggelse. Samtidig er kvarterets opførelse også i stor udstrækning et udtryk for enevoldsmonarkens ambitioner om at skabe en bydel, der kan give den fornødne prestige både indad- og udadtil.

Kvarterets ejendomsindehavere har været interesseret i at få indlagt vand, så husholdningerne kunne fungere og springvandene kunne springe. Rester af disse vandforsyningsnetværk blev påtruffet i hele området. De var i deres udformning udpræget stereotype, idet der typisk var tale om en træstamme med en tykkelse på 30-40cm, som var blevet udhulet og havende en indvendig diameter på 11-14cm. De blev påtruffet i en anseelig dybde, typisk 1,5-2,0m under terræn, dog i enkelte tilfælde helt ned til 2,5m dybde. Da kvarterets 1700-tals bygninger fortsat står, må det nuværende gadeniveau antages i stor udstrækning at repræsentere det oprindelige 1700-tals niveau. At behovet for så store dybder skulle være nødvendig er overraskende, og nogen plausibel forklaring herpå, har det derfor ikke været mulig at give.

Det ses, at vandforsyningsnetværkets individuelle stammer er forbundet ved brug af samlemuffet eller jernbøsninger, som sidder indplaceret i indfalsninger i stammerne. Hovedledningen ses i alle tilfælde anlagt i overensstemmelse med det nuværende gadenets orientering. Stikledninger, som formidlede forbindelsen fra hovedledningen og til slutbrugeren, ses i en række tilfælde. Forbindelsen mellem hovedledningen og stikledningen skete ved mellemkomst af et blyrør, hvis ender var pånaglet begge ledninger. Yderligere viste det sig i flere tilfælde muligt at identificere slutbrugers identitet.

Flere sideløbende forsyningsledninger blev påtruffet i Bredgade. Da de lå i en anelse forskelligt niveau, blev de opfattet som faser af samme netværk. Imidlertid kan der også være tale om ledninger med divergerende formål, dvs. en tiltænkt de offentlige vandkunste og en tiltænkt de private brugere. Det er ikke muligt at indkredse det yderligere, men det bør anføres, at flere uafhængige systemer evidentlig har været i brug samtidig..

Rester af strukturer relateret til lystslottet Sophie Amalienborg blev ligeledes identificeret. I første omgang drejer det sig om rester af den stensatte kant på Sankt Annæ Grav, der omgav slottets parkanlæg, frem til etableringen af Frederiksstaden i midten af 1700-tallet. Den blev fundet i stor dybde, dvs. mere end 2m under terræn, hvilket modsvarer tilsvarende iagttagelser gjort i forbindelse med andre undersøgelser. Herudover er der muligvis også fundet rester af fundamentet til en bro til den bro som forbandt Sophie Amalienborg med Bredgade. Dateringen af denne er dog problematisk, idet de få fund fra de relaterede lag indikerer en yngre datering end anden halvdel af 1600-tallet. En anden udlægning af konstruktionens funktion er også fremført, idet der muligvis er tale om muret opsamlingskammer relateret til vandrørene. Lagene var imidlertid ikke udgravet, men alene registreret i profil, så noget konkluderende billede kan ikke gives.

Herudover er Sankt Annæ Grav identificeret i form af de mange og omfangsrige akkumuleringer deponeret, da den blev nedlagt i forbindelse med udvidelsen af den ældre Sankt Annæ Gade til de nuværende Sankt Annæ Plads. Muligvis relateret hertil er også en større bolværkskonstruktion i Sankt Annæ Plads østlige ende. Selve pladsens stebelægning blev formentlig også fundet i umiddelbar relation til dette bolværk, hvor rækker af ca. 10cm store natursten var udlagt som en fladedækkende pigstensbelægning.

12 Potentiale vurdering

12.1 Bevaringsforhold

Bevaringsforholdene i Droningens Tværgade, Bredgade, på Sankt Annæ Palds samt i Adelgade var af varierende karakter, om end dog relativt gode. Området er imidlertid en intensiv benyttet del af København, hvorfor det antages, at en ikke ubetydelig mængde kulturhistoriske levn er blevet bortgravet i forbindelse med de mange anlægsarbejder i kvarteret i især 18-1900-tallet. En vigtig indikator på, at det forholder sig således er, at fund af strukturel karakter, så som bygningsrester etc. i mange tilfælde først påtræffes i substantielle dybder, dvs. 1,5-2,0m under nuværende terræn.

12.2 Kulturhistorie

Vurderet fra et kulturhistorisk synspunkt må de arkæologiske undersøgelser siges at være væsentlige, idet en stribe kulturelle levn relateret til det urbane miljø, dateret til perioden ca. 1450 *et seq.*, blev påtruffet. Disse levn var fortrinsvis udgjort af rester af offentlige infrastrukturelle tiltag i før-industriell tid, materialisering af 1700-tallet landinvinding og byplanlægning samt kongeligt anlægsbyggeri. I den henseende kan de fundne vandrør, angiveligt dateret til 1700-tallet, medvirke til at tegne hovedlinierne i det daværende distributionsnettet i Frederiksstaden. Et lille indblik i de betydelige anstrengelser, centraladministrationen og kongemagten gjorde sig i forbindelse med etableringen af Sophie Amalienborg og grundlæggelsen af Frederiksstaden, gav indvidere det indtryk, at mange oplysninger vedrørende de problemstillinger fortsat ligger bevaret i området, omend ofte mere end en 1m under nuværende terræn.

Der er endvidere forskellige muligheder for at gå videre med arkivundersøgelser vedrørende vandforsyningen for at komme systemets brug nærmere. Stadsarkivet huser blandt andet en samling arkivalier fra en del vandkompagnier. Både springvandskompagnier og pumpevandskompagnier. Ejerne i samme område dannede nemlig i fælleskab et kompagni, som stod for rørlægningen. Desuden ville det formentlig være givtigt undersøge Vanddirektionens arkiv nærmere (1659-1714).⁷⁸

⁷⁸ Af relevant kortmateriale kan nævnes: 4. 1677 Københavns pumpe- og springvand. Kop. 1782 ved Lange. Nr: I B 1677-1783 /1. Signatur: I B.

12.3 Fundmaterialet (af Rikke Kristensen)

Sagen dækker et stort område, der inkluderer flere gadeforløb i Frederiksstaden. Fundmængden har ved denne undersøgelse, som ved øvrige gravninger foretaget i Frederiksstaden over årene, vist sig meget massiv. Det skyldes, at man flere steder rammer den opfyldning, som har fundet sted forud for bydelens anlæggelse. Gunstige bevaringsforhold for organiske materialer har desuden bevirket, at et større udvalg af fundtyper er bevarede herunder læder, tekstil og træ. Sammen med de øvrige fundtyper herunder ben/knogle, metal og keramiske genstande giver fundmaterialet som helhed et nuanceret og bredt udsyn til 1600- og 1700-tallets københavnere. Den store fundmængde gør det desuden muligt at få et indtryk af den kvantitative fordeling af typer, herunder forholdet mellem import og lokal producerede varer.

Videre studier indenfor de forskellige forekommende materialetyper vil have berettigelse blandt andet hvad angår typologi, handels- og produktionshistorie samt forbrug, levestandard og brug/genbrug af de forskellige fundtyper.

Dertil kommer at fundene giver værdifuld information angående de berørte lokaliteters historik, hvor de kan fungere som dateringsgrundlag.

.

13 Referencer

13.1 Litteratur

Andersen, H. Hellmuth *et al.* (1971): *Århus Sønder vold. En byarkæologisk undersøgelse*. Århus.

Andersen, Hanne (1981): *Nyboder : et københavnsk miljø, med en gennemgang af dets afspejling i litteraturen*. Marinehistorisk Selskabs skrift, nr. 18. København.

Both, L. (1873): Et udgravet stykke af Kjøbenhavns Fortid. *Nær og Fjern*. København.

Braun & Hogenberg (c.1588): *Liber Qvartus præ cipvarum to tivs mundi. Civitatis Orbis Terrarum*, vol. IV, Köln.

Christensen, P. B. (1963): Undersøgelser og kortlægning af Københavns undergrund. *Meddelelser fra Københavns Bygningsvæsen*, nr. 1-1963. København, pp. 1-6.

Christoffersen, Axel (1985): *København og omegn gennem 6000 år. En kortlægning af de arkæologiske interesseområder i Københavns Kommune*. København.

Faber, Tobias (1989): *København før og nu – og aldrig. Frederiksstaden og Nyhavn* (ed. Bo Bramsen), bd. 6, København.

Fabricius, H. (1999): Development of town and harbour in medieval Copenhagen. *Maritime Topography and the Medieval Town. Papers from the 5th International Conference on Waterfront Archaeology in Copenhagen* (ed. Bill, J & B. L. Clausen), 14-16 May 1998. PNM, Publications from the National Museum. Studies in Archaeology & History Vol. 4. København, pp. 221-236.

Fabricius, Hanne (2007): *Gade og Mennesker i middelalderens og renæssancens København. Slotsholmen, Bremerholm og Ny-København*, København.

- Hartmann, Sys; & Godfred Hartmann (1988): *København før og ny – og aldrig. Kgs. Nytorv, Rosenborg og Nyboder* (ed. Bo Bramsen), bd. 5, København.
- Hjermind, Jesper *et al.* (ed.) (1998): *Viborg Søndersø 1000-1300. Byarkæologiske undersøgelser*, Århus.
- Jacobsen, E. M. (1982): Littorinatransgressioner i Trundholm mose, NV-Sjælland, en foreløbig undersøgelse. *Dansk geologisk Forening. Årsskrift* 1981. København, s. 109-117.
- Jespersen, Knud J. V. *et al.* (2010): *Moltke Rigets mægtigste mand*. København 2010.
- Jørgensen, Harald (1948): *Fra Boplads til Storby*, vol. 1, København.
- Kjersgaard, Erik (1980): *Byen og borgen Havn. Københavns Historie. Bind 1 indtil år 1600*. København.
- Kjær, Hans (1928): Under Asfalt og Brosten. *Turistforeningens Aarbog*, København, pp. 108-121.
- Nielsen, Olof (ed.) (1872-1887): *Kjøbenhavns Diplomatarium. Samling af Dokumenter, Breve og andre Kilder til Oplysning om Københavns ældre Forhold før 1728*, vol. I-VIII, København.
- Ramsing, H. U. (1940): *Københavns Historie og Topografi*, vol I-III, København.
- Rørdam, H. F. (1859-1863): *Kjøbenhavnske Kirker og Klostre i Middelalderen. Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537 til 1621*, vol. 4, København.
- Skaarup, Bi (1988): En vandledning i Frederiksborggade. *Københavns Kronik*, nr. 42, København.
- Steensen, R. Steen (1974): *Flåden gennem 475 år*, bd.1-2, København.
- Sundbo, Arne (1927-29a): *Københavns Ældste vandforsyningsanlæg. Historiske Meddelelser for København*, 2. række, III,6, København.

Sundbo, Arne (1927-29b): Vandbygningsarbejder i det 17. Aarhundrede. Studier til Københavns Topografi. *Historiske Meddelelser for København*, 2. række, III,6, København.

Thurah, Lauritz de (1746-49): *Den danske Vitruvius, indeholder grundtegninger, opstalter, og giennemsnitter af de merkværdigste bygninger i Kongeriget Dannemark, samt de kongelige tyske provintser tilligemed en kort beskrivelse over hver bygning i sær. Le Vitruve danois; contient les plans, les élévations et les profils des principaux bâtimens du Roiaume de Dannemarc, aussi bien que des provinces allemandes, dependantes du roi. Der dänische Vitruvius; enthält die Grundrisse, Aufrisse und Durchschnitte derer merkwürdigste n Gebäude des Königreichs Dännemark, und der könglichen teutschen Provintzen.* Bd. 1-2, Kiøbenhavn.

Trap, J. P. (1868): *Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder, der have levet i Tidsrummet fra Reformations Indførelse indtil Kong Frederik VII's Død*, bd. 1-3, København.

Westerbeek Dahl, Bjørn (2010): *Københavnske Jævnførelsesregistre 1689-2008*, København,

Wolf, Jens Lauritsøn (1654): *Kiøbenhavn I: Encomion Regni Daniæ*. Kiøbenhavn.

13.2 Rapporter

Jacobsen, E. M. (2010): *Rapport over geotekniske undersøgelser af funderingsforholdene omkring Hviids Vinstue i forbindelse med understøbninger*. Københavns Museum.

Jeppesen, P. O. (1982): Ny- og ombygning af Det Kongelige Teater. *Geoteknisk Rapport*, nr. 1. Københavns Bymuseum.

Johansen, Susanne Møller (2005): *Kvæsthusbroen, forsinkelsesbassin*. KBM 3099. Beretning for det arkæologiske tilsyn. Københavns Bymuseum

Johansen, Susanne Møller (2005): *Kvæsthusbroen, Skuespilshuset*. KBM 3100. Beretning for det arkæologiske tilsyn. Københavns Bymuseum

Olesen, C. R.; & K. Bork-Pedersen (2012): *The Gammelstrand Excavations 2010*. KBM 3828. Museum of Copenhagen. Archaeological Report. Københavns Museum.

Steineke, Morten (2012): *Regional geology and topography* (Unpublished Manuscript). Museum of Copenhagen.

Stensager, Anders Otte (u.å.): *Fund af ældre stenalders redskaber i København*. Intern rapport Københavns museum.

Zander, K.; & El-Sharnouby, H. (2011): Kulturlagsdybder i København og brokvarterene – tolkning af data fra geotekniske undersøgelser foretaget forud for anlæggelsen af Metro Cityringen. Københavns Museum of Copenhagen. Archaeological Report, Københavns Museum.

13.3 Arkivalier

13.3.1 Rigsarkivet

Danske Kancelli, Komm. ang. havnens opmudring og Pramlauget

232 Dokumenter til forhandlingsprotokollen 1781-1791 1. pk.

Forhandlingsprotokoller 1782-1792 2. pk.

Kopibog 1784-1788 1 bd.

Københavns Havn, Havneforvaltningen

121289 Oversigt over uddybningsarbejder (1873-1909) 1: 1873–1884.

121291 Oversigt over uddybningsarbejder (1873-1909) 2: 1887-1894.

121292 Oversigt over uddybningsarbejder (1873-1909) 3: 1898–1901.

121293 Oversigt over uddybningsarbejder (1873-1909) 4: 1903-1905.

121294 Oversigt over uddybningsarbejder (1873-1909) 5: 1907-1909.

Københavns Havn, Den Kgl. Havneadministration

121303 Kassebog for Opmudringsvæsenet (1813-1813) 1. bd.

121304 Regnskaber for Opmudringsvæsenet (1813-1816) 1 pk.

121305 Sager vedr. Opmudringsvæsenet (1788-1851) 1 pk.

121307 Notater til oplysning om havnens historie (1812-1812) 1 pk.

13.4 Strategiske dokumenter

Field Manual 2010. *Københavns Museum*

Finds Handbook 2010. *Københavns Museum*

Projekthåndbog 2009. *Københavns Museum*

Project Design 2009. Project design for archaeological investigations to be carried out on the Cityring Metro, stage 4 project in Copenhagen. Introductory report on the background knowledge, objectives, organisation and methodology. *Københavns Museum*.

Rammeavtal, Bilag 1 2009. Public Procurement nr 2009-070118
Københavns Bymuseum. Arkæologi i forbindelse med Cityringen.
Konservering og Naturvidenskab. *Københavns Museum*.

Report management 2010. Policy, Management and structure regarding reports at Copenhagen Museum. *Københavns Museum*.

Thomasson, J. 2011. Guidelines for Contextual Documentation.
Definitions and typology for contexts, sub groups and groups, principle for contextual grouping of contexts. *Københavns Museum*.

13.5 Internet referencer

KUAS Vejledning 2010: Vejledning om gennemførelse af arkæologiske undersøgelser, kapitel 6. Konservering og Naturvidenskab, Antropologiske analyser. Kulturarvsstyrelsens hjemmeside per 11. tilgængelig på: <http://www.kulturarv.dk/fortidsminder/forvaltning-og-tilsyn/arkaeologi-paa-land/vejledning-om-arkaeologiske-undersogelser/kap-6-konservering-og-naturvidenskab/> [Accessed 2.10.2009].

Fund og fortidsminder 2012: Fund og fortidsminder er et nationalt register over fortidsminder, og steder, hvor museerne har gjort arkæologiske fund. Registrets hjemmeside er pr. 24.2. tilgængelig på: <http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/>

13.6 Forkortelser

AA: The Antiquarian and Topographical Archive numbers used before 1988, Københavns Museum.

Cf: Forkortelse for *confer*, dvs. jævnfør.

E.g: Forkortelse for *exempli gratia*, dvs. for eksempel.

Et al: Forkortelse for *et alia*, dvs. med flere.

Et seq: Forkortelse for *et sequentes eller et sequential*, dvs. flere

følgende.

F: Finds objects number, refer to IntraSiS database

Fig: Figur.

G: Group identity, refer to IntraSiS database

KBM: Københavns Museum.

KD: Københavns Diplomatarium.

Komm: Kommission.

MC: Metroselskabet I/S.

P: Sample analysis identity, refer to IntraSiS database

R.A: Rigsarkivet

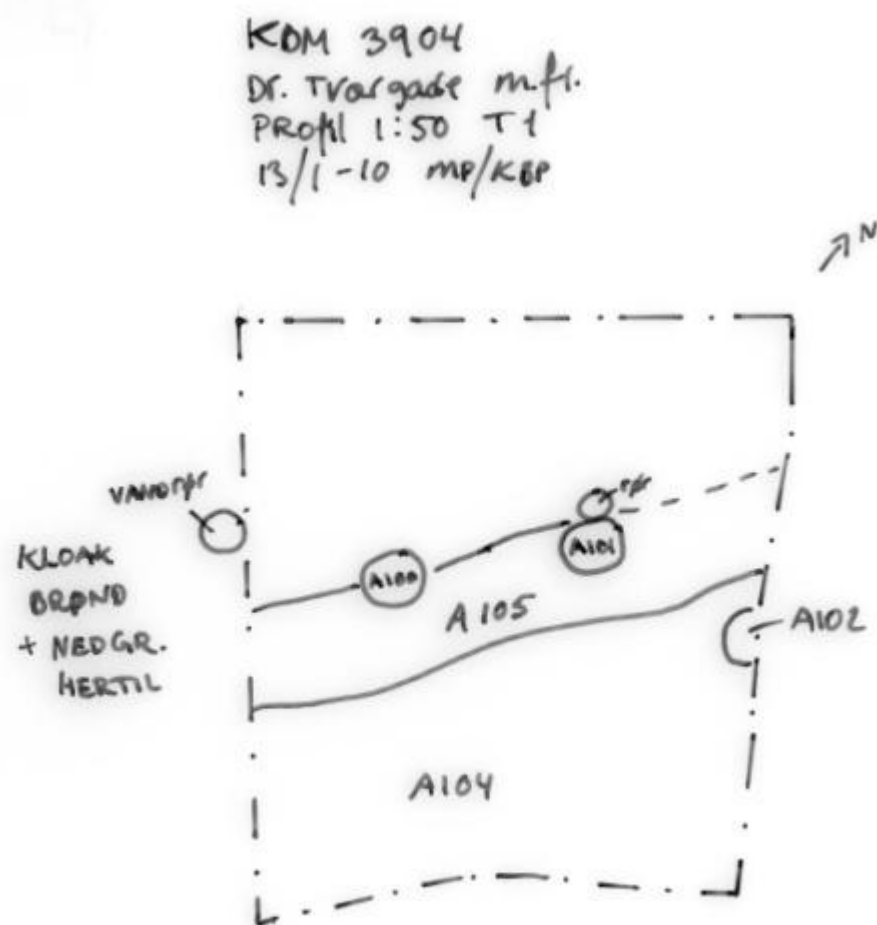
S: Stratigraphical object identity, refer to IntraSiS database

KUAS: Kulturarvsstyrelsen samt Kulturstyrelsen.

14 Appendix

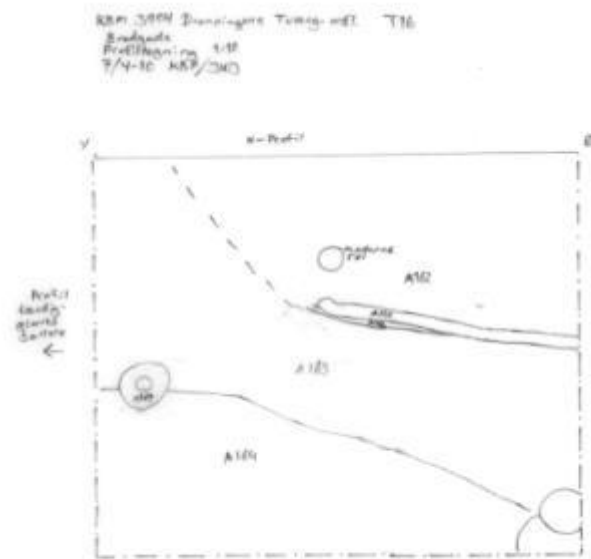
14.1 Profiltegninger

14.1.1 T1

NB: T1 er ikke i skala.

14.1.2 T16

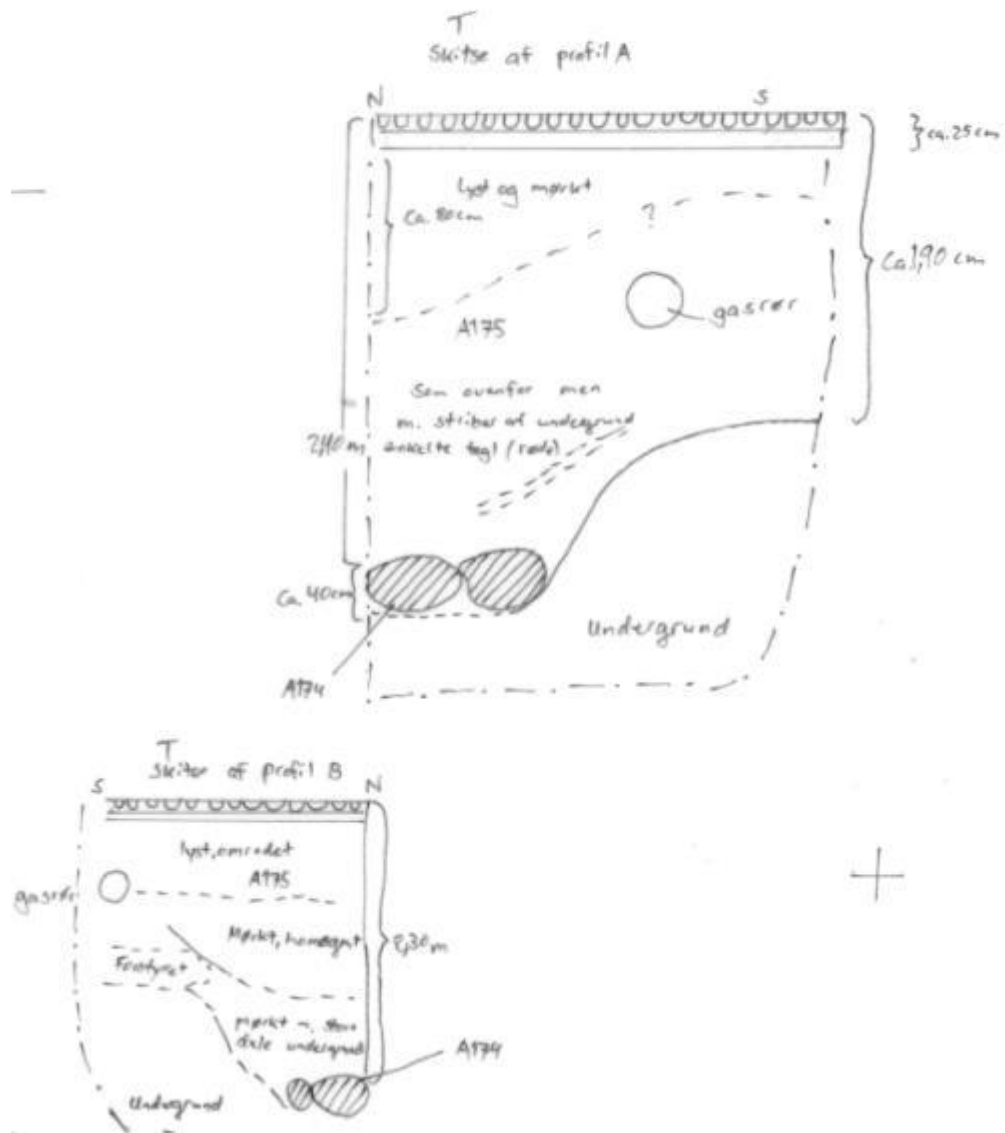

NB: T16 er ikke i skala.

14.1.3 T18

KBM 3904 Dronningens Tværgade m.Fl.
 Bredgade/Skt. Annæ Plads
 Plan 1:100
 12/4-10 JWO/CHM

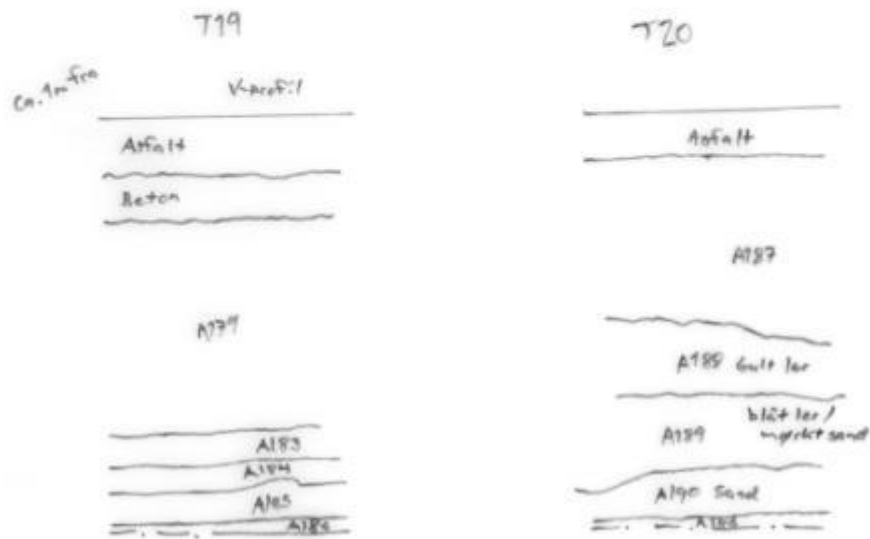
T 18

NB: T18 er ikke i skala.

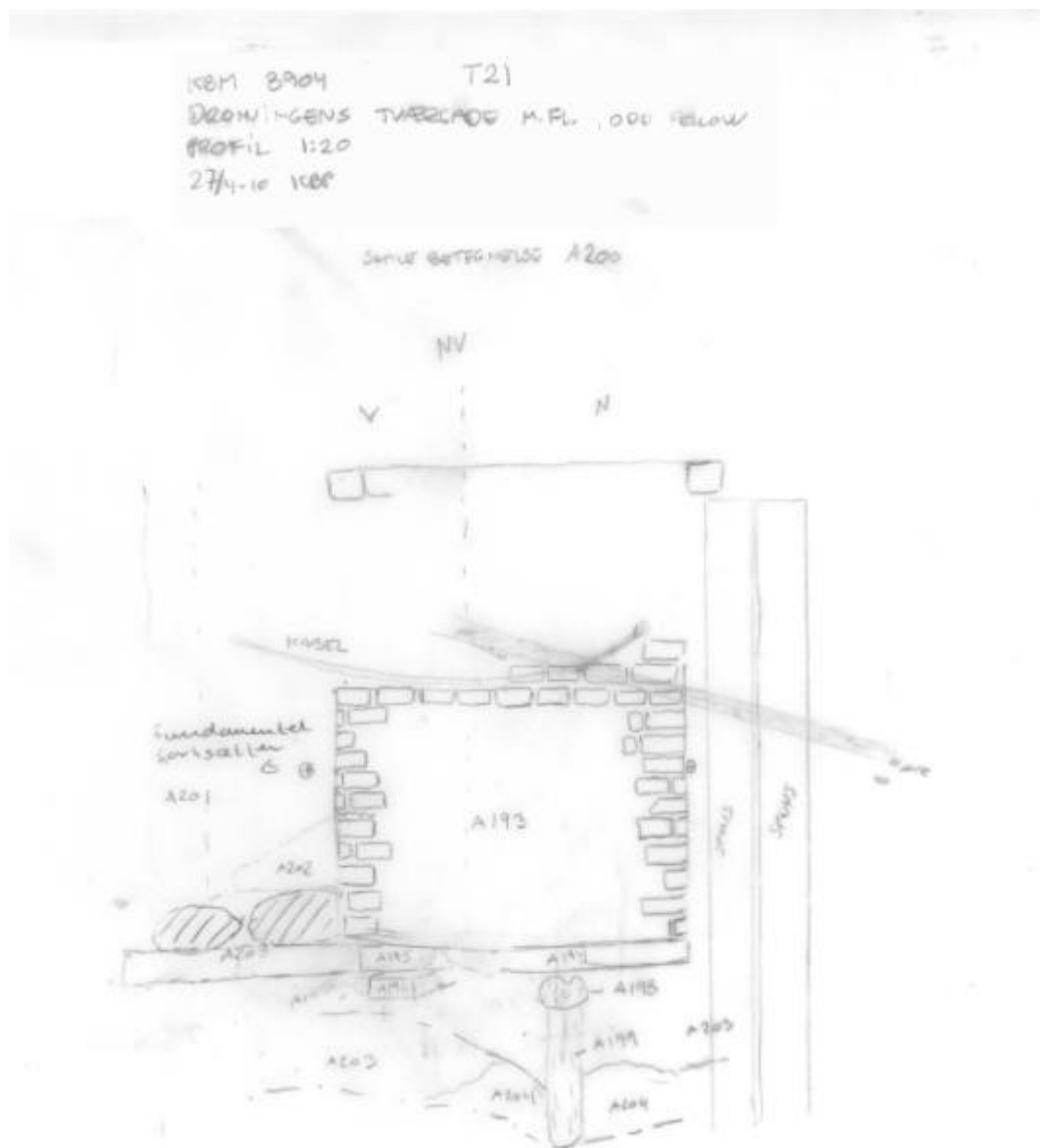
14.1.4 T19 & 20

KBM 3904 , T19 , T20
Dr. Tværgade m.fl.
Brædgade
1:20 Profil (skitse)
V-profil og Ø-profil udfor nr. 24
22/4-10 KBP

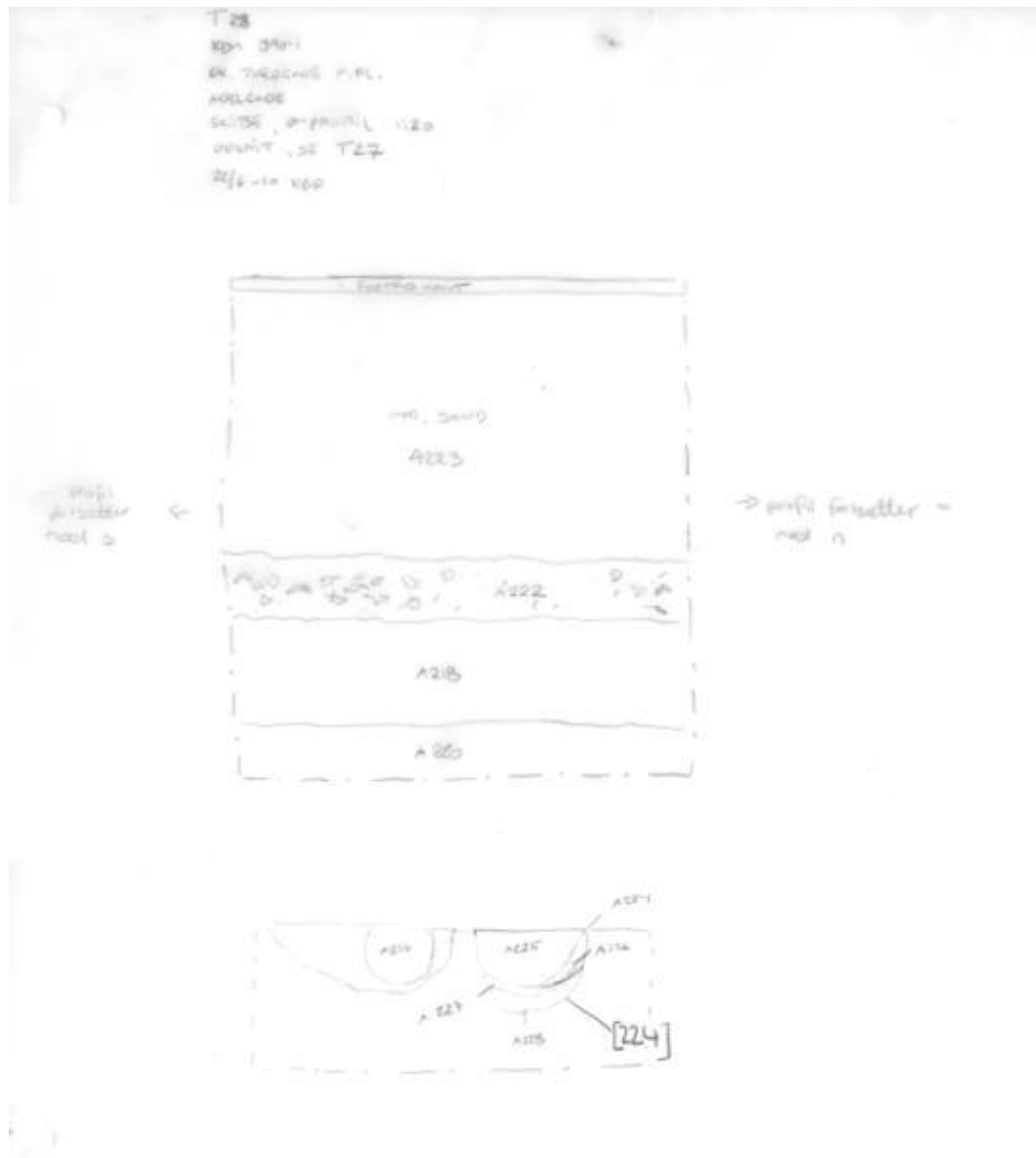
T19 & 20 er ikke i skala.

14.1.5 T21

NB: T21 er ikke i skala.

14.1.6 T28

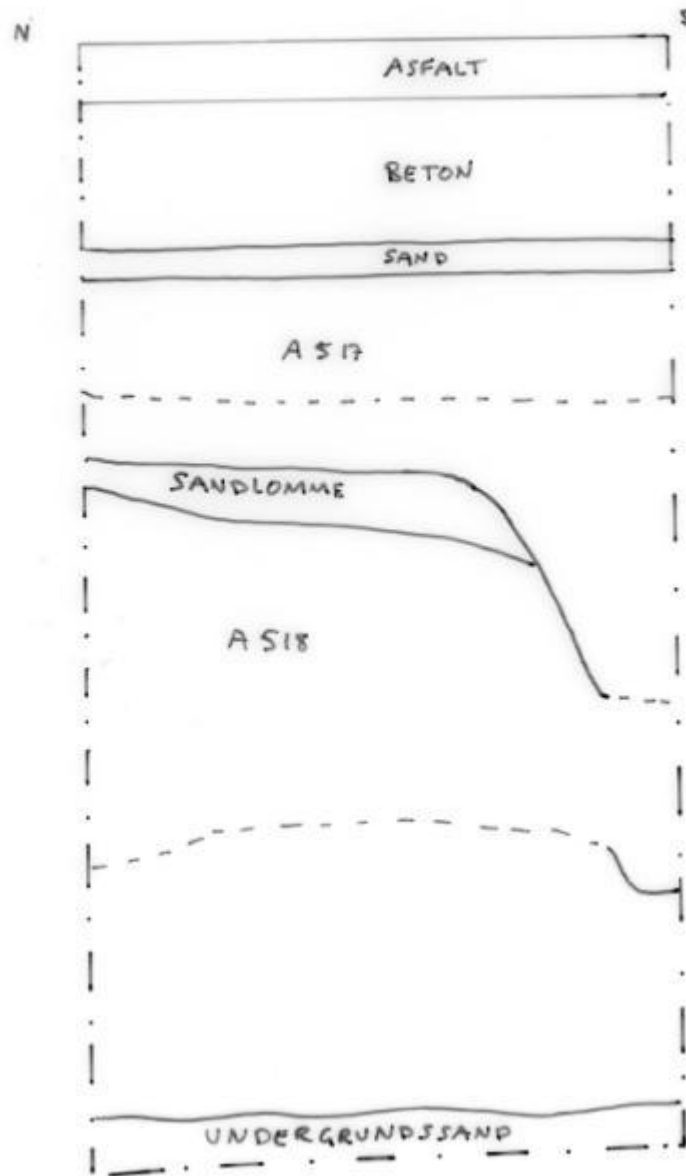

NB: T28 er ikke i skala.

14.1.7 T103

KBM 3904 DR. TVÆRGADE M.F.L.
SKT. ANNE PLADS
SNIT AF PROFIL 1:10, T103
26.02.10 CHH/2T

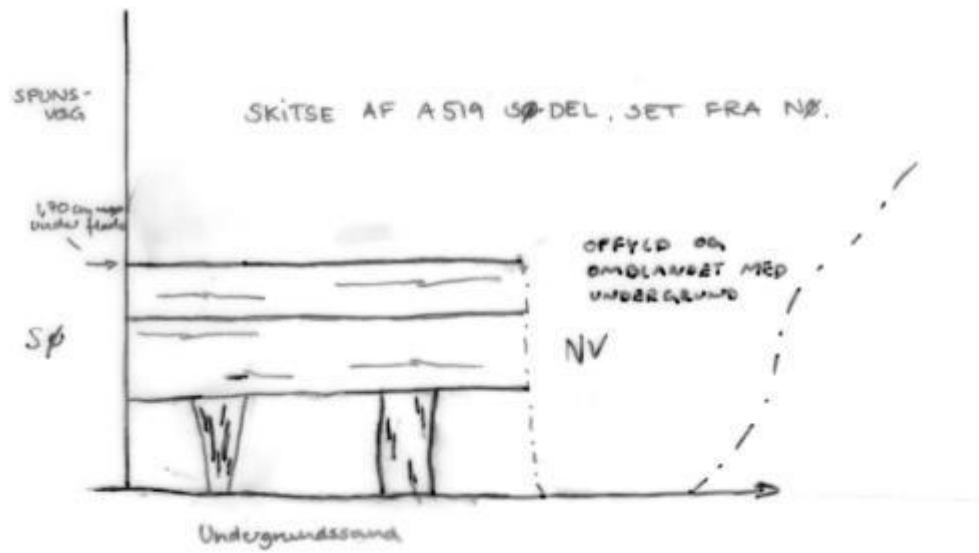
ØSTPROFIL FOR ENDEN
AF TRACÉ UD FOR
SKT. ANNE PLADS 19

NB: T103 er ikke i skala.

14.1.8 T105

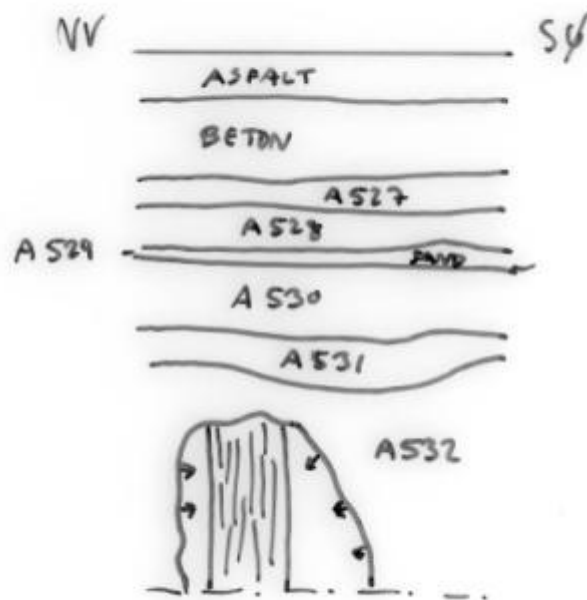
T105

NB: T105 er ikke i skala.

14.1.9 T108

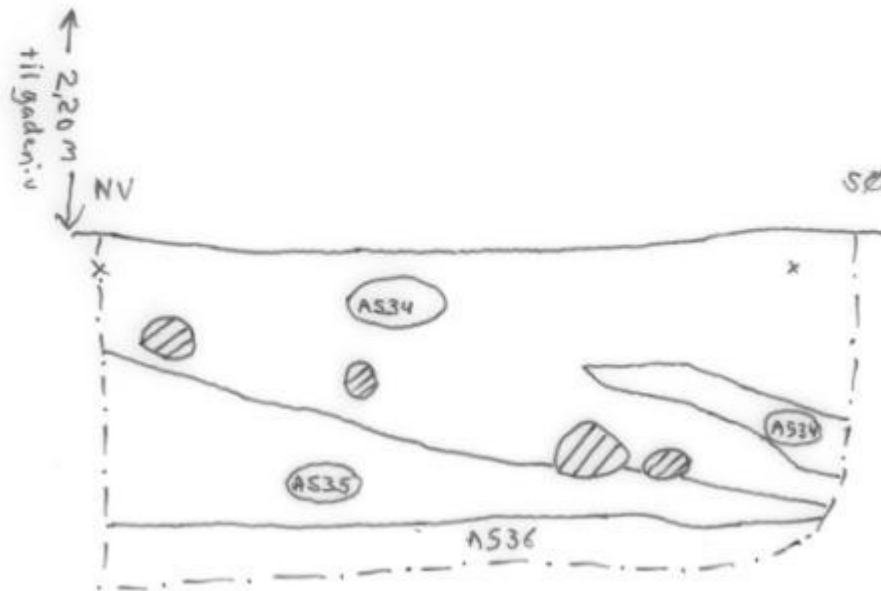
KBM 3904, SKT. ANNE
PROFILTEGNING 1:20, T108
12/3-10 KBP/2T

NB: T108 er ikke i skala.

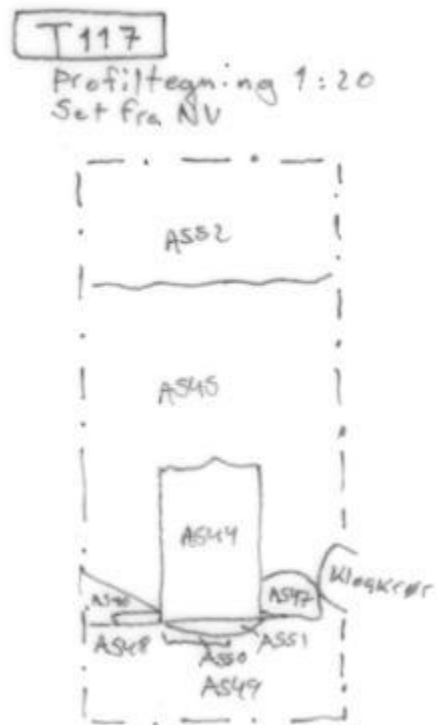
14.1.10 T111

KBM 3904
Profil 1:20 T111
16/3-10 ZT/JWJ

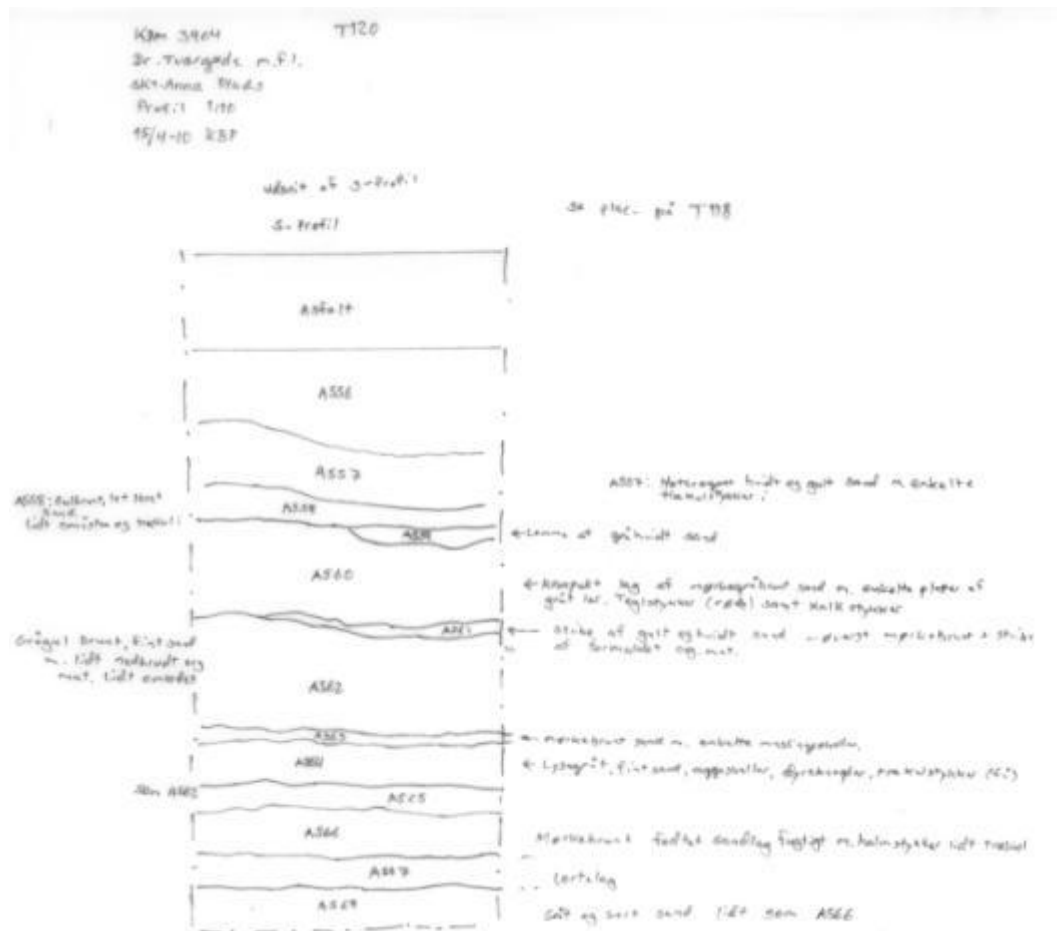
NB: T111 er ikke i skala.

14.1.11 T117

NB: T117 er ikke i skala.

14.1.12 T120

NB: T120 er ikke i skala.

14.2 Fotoliste

Nr.	Motiv	Set fra	Placering	Dato/sign.
1	Trævandrør A100	SØ	Borgergade	13.1.10 MP/KBP
2	Trævandrør A101	SØ	Borgergade	13.1.10 MP/KBP
3	Trævandrør A102	SØ	Borgergade	13.1.10 MP/KBP
4	Trævandrør A102	SØ	Borgergade	13.1.10 MP/KBP
5	Trævandrør A100-104, v. krydset Borgergade- Dr. Tværgade	SØ	Borgergade	13.1.10 MP/KBP
6	NV-profil kryds Borgergade-Dr. Tværgade	SØ	Borgergade	13.1.10 MP/KBP
7-8	Sporvognsskinner v. Dr.	N	Dr. Tværgade ud for	18.1.10 KBP

	Tværgade ud mod Bredgade		Moltkes Palæ	
9-10	Arb. foto af Mie og Karen		Dr. Tværgade ud for Moltkes Palæ	18.1.10 KBP
11-14	Trævandrør A106	Ø	Dr. Tværgade mod hjørnet af Bredgade, ud for Moltkes Palæ	19.1.10 KBP
15-16	Hul i A106	N		19.1.10 KBP
17	Hul i A106	N		19.1.10 KBP
18	Livgarden	S		19.1.10 KBP
19-20	Trævandrør A107	S		20.1.10 MP
21	Trævandrør A107	Ø		20.1.10 MP
22-25	Trævandrør A107			20.1.10 MP
26-27	Deletum			
28	Trævandrør A101 el. A102?	S	Krydset Borgergade-Dr. Tværgade	21.1.10 KBP
29	Kulturlag A108	N	Dr. Tværgade 2a	22.1.10 KBP
30	Trævandrør A109, detail		Dr. Tværgade 2-4	24.1.10 KBP
31	Trævandrør A109		Dr. Tværgade 2-4	24.1.10 KBP
32	Trævandrør A109, detail		Dr. Tværgade 2-4	24.1.10 KBP
33-34	Moderne spuns konstruktion	N	Dr. Tværgade 2-4	24.1.10 MP
35-36	Opfyldslag A110-A113	Ø	Ud for Dr. Tværgade 6	25.1.10 KBP
37	Trævandrør A114	V	Ved Dr. Tværgade 30 (kryds ved Borgergade)	25.1.10 CHH
38	Trævandrør A114	SV	Ved Dr. Tværgade 30 (kryds ved Borgergade)	25.1.10 CHH
39	Trævandrør A114, bjærget		Ved Dr. Tværgade 30 (kryds ved Borgergade)	25.1.10 CHH
40	Trævandrør blymuffe, bjærget		Ved Dr. Tværgade 30 (kryds ved Borgergade)	25.1.10 CHH
41-44	Trævandrør A116, bjærget		Dr. Tværgade	2.2.10 KBP
45	Deletum			

46	Trævandrør bjærget	A117,			4.2.10 CHH
47	Trævandrør bjærget	A117,			4.2.10 CHH
48	Trævandrør (venstre) & A116	A117			4.2.10 CHH
49	Trævandrør A117 & A116, gennembrydninger synlige på A116			Set ovenfra	4.2.10 CHH
50	Trævandrør A116 (tættest på) & A117				4.2.10 CHH
51	Trævandrør A117 (venstre) & A116				4.2.10 CHH
52- 62	Deletum				
63	Trævandrør A119		S	Dr. Tværgade 22-26	8.2.10 KBP
64- 65	Trævandrør A120		Ø		8.2.10 KBP
66	Deletum				
66- 70	Deletum				
71- 72	Trævandrør A123		N	Dr. Tværgade 26	9.2.10 CHH
73- 75	Trævandrør A123, detail		Ø	Dr. Tværgade 26	9.2.10 CHH
76	Trævandrør A125 faldet ud af traceets nordprofil.		N	Dr. Tværgade 26	9.2.10 CHH
77	Trævandrør A123, detail det længste stykke m. samlemuffe.			Dr. Tværgade 26	9.2.10 CHH
78	Trævandrør A123, det længste stykke.			Dr. Tværgade 26	9.2.10 CHH
79- 80	Trævandrør A126, bjærget			Dr. Tværgade 26	10.2.10 KBP
81- 82	Trævandrør A126, bjærget			Dr. Tværgade 26	10.2.10 KBP
83- 95	Skt. Annæ				
96- 97	Trævandrør A128, bjærget			Borgergade	18.2.10 MP/KBP
98- 99	Deletum				
100 -	Skt. Annæ				

101					
102 - 105	Deletum				
106	Trævandrør A131, bjærget		Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	9.3.10 CHH
107 - 110	Trævandrør A132 & S- profil	NV	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	9.3.10 CHH
111 - 112	Trævandrør A132 & S- profil	N	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	9.3.10 CHH
113	S-profil. Sænkning m. sort kulturjord (kanal?) & div. kulturlag og forstyrrelser	NNØ	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	9.3.10 CHH
114	Trævandrør A132 in situ under gasrøret. Snit skabt ved profilen –vand strømmer ud.	N	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	10.3.10 CHH
115 - 116	Trævandrør A132.	N	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	10.3.10 CHH
117 - 118	Trævandrør A132	NNV	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	10.3.10 CHH
119	Som ovenfor	N	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	10.3.10 CHH
120 - 121	Trævandrør A133 ikke in situ	SSV	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	10.3.10 CHH
122	A132 nordligt forløb og A133 i tracéet.	S	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	10.3.10 CHH
123 - 124	Trævandrør A132.	S	Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	10.3.10 CHH
125 - 126	SKT. ANNÆ		Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	
127 - 128	A132 opgravet og lagt på kanten af traceét.		Krydset Tværgade- Bredgade	Dr.	12.3.10 JWJ
129	A134 in situ-under	V	Moltkes Palæ		12.3.10 CHH

- 131	fremdragning + skarp overgang mellem undergrund og A136.			
132 - 135	Det sydligste forløb af A134 under fremdragning	V	Moltkes Palæ	12.3.10 CHH
136	A134 under fremgravning i traceé.		Moltkes Palæ	12.3.10 CHH
137 - 138	Arbejdsfoto – Ronnie i traceé + østprofil.	V	Moltkes Palæ	12.3.10 CHH
139	Arb. Foto. Maskinen graver.	SSV	Moltkes Palæ	12.3.10 CHH
140 - 141	A134 saves over med kædesav.	V	Moltkes Palæ	12.3.10 CHH
142 - 143	A134 (den sydlige del) løftes op.	SSV	Moltkes Palæ	12.3.10 CHH
144 - 146	Trævandrør A134 sydende. Samling.	S	Moltkes Palæ	15.3.10 KBP
147	A134 overskåret på midten –snit af sydlige del.	N	Moltkes Palæ	15.3.10 CHH
148	Østprofil i traceé + vandrør A134 (norddel) in situ.	V	Moltkes Palæ	15.3.10 CHH
149	Trævandrør A134 in situ.	V	Moltkes Palæ	15.3.10 CHH
150	Trævandrør A134 (norddel) løftes op i maskinens skovl. Muffe/samling.	S	Moltkes Palæ	15.3.10 CHH
151	Hele A134 (i 2 dele) lagt på kanten af traceét.	S	Moltkes Palæ	15.3.10 CHH
152 - 153	A134 –vandrørets nordlige ende og med samling.	N	Moltkes Palæ	15.3.10 CHH
154	A138 nordlig del under fremgravning	V	Moltkes Palæ	16.3.10 CHH
155	A138 og A139 (øverst) under fremgravning.	V	Moltkes Palæ	16.3.10 CHH
156 - 158	A140 saves over ved profil.	V	Moltkes Palæ	16.3.10 CHH

159 - 160	Østprofil i traceé A135 (moderne) og kanalfyld A136	V	Moltkes Palæ	16.3.10 KBP
161	Trævandrør A142, afsavet, N-ende.	N	Moltkes Palæ	17/3-10 KBP
162 - 163	Trævandrør A141, afsavet, blymuffe-ende, N-ende.	N	Moltkes Palæ	17.3.10 KBP
164	Ø-profil	V	Bredgade 8	24.3.10 EL
165	Blyrør og blymuffe A145, V-profil		Bredgade 8	24.3.10 KBP
166	Ø-ende af trævandrør A145			24.3.10 KBP
167	Fyldskifte	Ø	Bredgade 10	25.3.10 EL
168	Fyldskifte	Ø	Bredgade 10	25.3.10 EL
169	Trævandrør i profil	Ø	Bredgade 10	25.3.10 EL
170	Træstykke i plan	N	Bredgade 12	25.3.10 EL
171	Trævandrør i profil	Ø	Bredgade 10	25.3.10 EL
172	Træstykke/planke	N	Bredgade 12	25.3.10 EL
173 - 176	Arb. foto, A153	S	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
177	Støttestolpe A153 til vandrør A150	V	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
178 - 181	Støttestolpe A153 til vandrør A150	S	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
182	Østprofil og nedgravning A151-152 i flade	V	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
183	A150	V	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
184 - 186	Arb. foto A150	S	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
187	A150	V	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
188 - 189	Bjælke m. udsparinger, A153 delvis bjærget		Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
190 - 194	Arb. foto, A150	VSV	Bredgade 14-16	26/3-10 CHH
195 - 197	Arb. foto, A150	V	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
198	Arb. foto, A150	V	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH

199 - 200	Arb. foto, A150 I		Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
201 - 202	Vestprofil, aftryk af A150 samt blyrør	Ø	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
203 - 210	Trævandrør A150, detail		Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
211 - 213	Trævandrør A150	N	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
214	Trævandrør A150, bjærget	V	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
215 -17	Trævandrør A150, bjærget	N	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
218 - 219	Arb. foto, A150	N	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
220 - 221	Tracé	N	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
222 - 223	Trævandrør A150, bjærget	NV	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
224	Arb. foto	N	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
225 - 229	Arb. foto	N	Bredgade 14-16	26.3.10 CHH
230 - 232				31.3.10 KBP
233	V-profil, S for A161		Bredgade 20	6.4.10 KBP
234 - 235	Trævandrør A161		Bredgade 20	7.4.10 KBP
236	Grøft i gård v. Odd Fellow	V	Odd Fellow	7.4.10 KBP
237 - 238	Grøft i gård v. Odd Fellow	SØ	Odd Fellow	7.4.10 KBP
239 - 242	Blymuffe A161		Bredgade 20	7.4.10 KBP
243	V-profil, e.bjærgning af		Bredgade 20	7.4.10 KBP

	A161			
244	Trævandrør A161 in situ i N-profil		Bredgade 20	7.4.10 KBP
245	Trævandrør A161 in situ i S-profil		Bredgade 20	7.4.10 KBP
246 - 249	N-profil længst mod V hvor A161 sidder (ses ikke på foto)		Bredgade 20	7.4.10 KBP
250 - 251	Træ i fladen/ profilen. Trævandrør?	NV	Odd Fellow	9.4.10 ZT
252	Trævandrør A171 & A172 (bagerst som en lys stribe)	NV	Bredgade	12.4.10 JWJ
253 - 254	Trævandrør A171 & A172 (højre)	NV	Bredgade	12.4.10 JWJ
255 - 264	Sprunget over			
265 - 266	Trævandrør A172 (norddel), bjærget (N-ende m. Muffe)		Hjørnet Bredgade-Skt. Annæ Plads	12.4.10 CHH
267 - 269	Trævandrør A172 (norddel), bjærget. Blylignende plade – lapning?		Hjørnet Bredgade-Skt. Annæ Plads	12.4.10 CHH
270 - 271	Tracé med A171 in situ (norddel under gasrør)	Ø	Hjørnet Bredgade-Skt. Annæ Plads	12.4.10 CHH
272 - 273	Tracé med A171 in situ (norddel under gasrør)	V	Hjørnet Bredgade-Skt. Annæ Plads	12.4.10 CHH
274	Tracé med A171 in situ (norddel under gasrør)	Ø	Hjørnet Bredgade-Skt. Annæ Plads	12.4.10 CHH
275	Jimmi saver A171 over	Ø	Hjørnet Bredgade-Skt. Annæ Plads	12.4.10 CHH
276	Nordlige dele af A171 og A172 in situ	Ø	Bredgade-Skt. Annæ Plads	12.4.10 CHH
277	Træværk under nuv. Vejbelægning = spuns	SV	Bredgade-Skt. Annæ Plads	12.4.10 CHH
278	Arb. Foto A173 opfyldslag	S	Odd Fellow	13.4.10 KBP
279 -	A168 bjælke	V	Odd Fellow	13.4.10 KBP

280				
281 - 282	Træværk ved sydprofil v. Hjørnet af Bredgade og Skt. Annæ Plads	N	Skt. Annæ Plads 2	13.4.10 CHH
283	Træværk ved sydprofil v. Hjørnet af Bredgade og Skt. Annæ Plads	Ovenfr a S	Skt. Annæ Plads 2	13.4.10 CHH
284	Samme træværk som ovenstående og vest herfor	N	Skt. Annæ Plads 2	13.4.10 CHH
285 - 286	Planke optaget fra under kabelkasse		Skt. Annæ Plads 2	13.4.10 CHH
287	Nordprofil ved svejsehul. Igen intakte lag!	S	Skt. Annæ Plads 2	13.4.10 CHH
288	En stor sten i de omrodede lag ved Bredgade/Skt. Annæ Plads	S	Skt. Annæ Plads 2	14.4.10 CHH
289	Jens ved den del af traceet, der blev gravet i går. Igen mørke fyldlag.	S	Skt. Annæ Plads 2	15.4.10 CHH
290 - 292	Nordvesthjørnet af nuv. Tracé (se T18) sten i profilen (A174)	SV	Skt. Annæ Plads 2	15.4.10 CHH
293 - 294	174 (stort stenspor) og A173	V	Skt. Annæ Plads 2	15.4.10 CHH
295	Der graves langs med vestprofil. A173 og A174	Ø	Skt. Annæ Plads 2	15.4.10 CHH
296	Vestprofil, A173 og A174	Ø	Skt. Annæ Plads 2	15.4.10 CHH
97- 301	Østprofil m. A173 og A174	V	Skt. Annæ Plads 2	15.4.10 CHH
302	Vestprofil	Ø	Skt. Annæ Plads 2	15.4.10 CHH
303 - 305	Østprofil i NØ svejsehul i Odd Fellow gården (A173)	V	Odd Fellow	19.4.10 KBP
306	Glasskår m- stempel fra A173		Odd Fellow	19.4.10 CHH
307 - 308	Dobbeltknap m. Perlemor fra A173		Odd Fellow	19.4.10 CHH
309	Parallelt forløb af	V	Bredgade 22	21.4.10 CHH

	vandrør			
310	Parallelt forløb af vandrør	S	Bredgade 22	21.4.10 CHH
311	Parallelt forløb af vandrør	V	Bredgade 22	21.4.10 CHH
312	Vandrør, det vestlige, saves over	V	Bredgade 22	21.4.10 CHH
313	Vestlige vandrør fjernes	NNV	Bredgade 22	21.4.10 CHH
314 - 315	Begge vandrør fjernet	N	Bredgade 22	21.4.10 CHH
316	Nordprofil i vestdel af tracé. A177 over undergrund	S	Bredgade 22	21.4.10 CHH
317	Arb. foto	Ø	Odd Fellow	21.4.10 CHH
318 - 319	V-profil, T19	Ø	Bredgade 22-24	22.4.10 KBP
320	Ø-profil, T20	V	Bredgade 22-24	22.4.10 KBP
321 - 322	Trævandrør A180, N-ende		Optaget, T17	22.4.10 KBP
323 - 324	Trævandrør A180, S-ende		Optaget, T17	22.4.10 KBP
325	S-profil	N	Skt. Annæ Plads 2	22.4.10 CHH
326	Tracé	V	Skt. Annæ Plads 2	22.4.10 CHH
327	N-profil A188, A189	S	Skt. Annæ Plads 2	22.4.10 CHH
328 - 330	N-profil mellem svejsehuller a188, a189, A190	S	Skt. Annæ Plads 2	22.4.10 KBP
331	V-profil, hul fra blymuffe A192, ses i profilen	Ø	Bredgade 24	25.4.10 ZT/CHH
332 - 333	Trævandrør A180 og A182 ss i fladen. A180 i forgrunden	Ø	Bredgade 24	25.4.10 ZT/CHH
334 - 335	Trævandrør A180, nordlige forløb, bjærget	Ø	Bredgade	26.4.10 ZT/CHH
336 - 338	A193	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
339	Stolpe A199	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
340	Stolper A199,	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP

	A195,A196, A198, A194			
341 - 342	A193	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
343	A200	S	Odd Fellow	26.4.10 KBP
344	A200	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
345	A196	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
346 - 349	A199, A1203, A204	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
350	A00	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
351	S-profil overfor A200	NØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
352 - 354	A200	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
355 - 357	NV-hjørne, A200	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
358 - 359	NV-hjørne, A200	SØ	Odd Fellow	26.4.10 KBP
360 - 362	NV-hjørne, A200	NV	Odd Fellow	26.4.10 KBP
363	NV-hjørne, A200	S	Odd Fellow	26.4.10 KBP
364 - 365	Ø-profil m. trækonstruktion A205	V	Bredgade 26	27.4.10 ZT/JWJ
366	Trækonstruktion A205, detail	V	Bredgade 26	27.4.10 ZT/JWJ
367	Optaget A205 (bjælke)	N	Bredgade 26	27.4.10 ZT/JWJ
368 - 369	Trævandrør in situ i fladen i tracée	N	Bredgade 26	28.4.10 ZT/CHH
370 - 371	Trævandrør A206. Profil med sten i hullet.		Bredgade 26	28.4.10 ZT/CHH
372 - 373	Trævandrør A206. Profil med sten i hullet.		Bredgade 26	28.4.10 ZT/CHH
374	Trævandrør A206 m. Bentonit-udfyldning.		Bredgade 26	28.4.10 ZT/CHH
375 -	Stor muret kloak af gule tegl på tværs af tracée	SV	Skt. Annæ Plads	3.5.10 ZT

376				
377 - 378	Grøft	V	Bredgade	4.5.10 JWJ
379 - 380	V-profil	Ø	Skt. Annæ Plads' vestende	4.5.10 JWJ
381	Arb. foto (Brand)	S	Bredgade 26	5.5.10 JWJ/ZT
382 - 384	Arb. foto	Ø	Bredgade	6.5.10 JWJ/ZT
385 - 388	A210 forbundet med A208. En samling i A208 skimtes.	Ø	Bredgade	6.5.10 JWJ/ZT
389 - 391	Trævandrør A210 & A208, detail forbindelse	N	Bredgade	6.5.10 JWJ/ZT
391 - 393	A210 er bortgravet. Hullet til A210 ses i trævandrøret A208.		Bredgade	6.5.10 JWJ/ZT
394 - 395	Trævandrør A208 in situ i fladen. Gasrør ses i forgrunden.	Ø	Bredgade 28	10.5.10 JWJ/ZT
396	Pæl på autoværn fravelagt, på Bredgade, evt. til væggen	NØ	Bredgade v. Nyhavn	11.5.10 JWJ/ZT
397	Pæl på autoværn fravelagt, på Bredgade, evt. til væggen	S	Bredgade v. Nyhavn	11.5.10 JWJ/ZT
398 - 399	Trævandrør A208 samt ved profilvæg ud mod den sydlige del af Dronningens Tværgade	NØ	Bredgade v. Odd Fellow	11.5.10 JWJ/ZT
401 - 402	Arb. foto.		Bredgade	12.5.10 WJ/ZT
403	A200	S	Odd Fellow	29.5.10 SW/MP
404	A200, detail	S	Odd Fellow	29.5.10 SW/MP
405	A200, detail – kampesten i sideprofil	N	Odd Fellow	29.5.10 SW/MP
406 - 409	Arb. foto	S	Odd Fellow/Bredgade	10.6.10 KBP

411	N-profil, cykelsti ud for Odd Fellow Palæet	S	Odd Fellow/Bredgade	10.6.10 KBP
412	Kulturlag (A-XXX)	SØ	Adelgade 5-7	18.6.10 KBP
413 - 414	Arb. foto		Adelgade 5-.7	18.6.10 KBP
415	Trævandrør A216-217	NV	Adelgade 5-7	21.6.10 KBP
416	Trævandrør A216-217, detail	NV	Adelgade 5-7	21.6.10 KBP
417	Trævandrør A216-217	NV	Adelgade 5-7	21.6.10 KBP
418	Trævandrør A216-217, fortovskant skrider	NV	Adelgade 5-7	21.6.10 KBP
419	Trævandrør A216-217	NV	Adelgade 5-7	21.6.10 KBP
420	Trævandrør A217, detail	N	Adelgade 5-7	21.6.10 KBP
421	Trævandrør A216-217	N	Adelgade 5-7	21.6.10 KBP
422	Ø-profil e. bjærgning af A216-217	V	Adelgade 5-7	21.6.10 KBP
423 - 424	Ø-profil, brokkelag A222, over A218	SØ	Adelgade 5-7	22.6.10 KBP
425 - 426	Trævandrør A216	N	Adelgade 5-7	23.6.10 KBP
427 - 428	Nedgravning A224	N	Adelgade 5-7	23.6.10 KBP
429	Trævandrør A216 & A224	N	Adelgade 5-7	23.6.10 KBP
430	Trævandrør A224	Ø	Adelgade 5-7	23.6.10 KBP
500	A504-506	Ø		17/2-10 KBP
501	A504-506	N		17/2-10 KBP
502 - 503	Arb. foto	S		17/2-10 KBP
504	Pæle A505-506, bjærget			17/2-10 KBP
505	Pigstensbelægning	S		17/2-10 KBP
506	Pigstensbelægning, detail	N		17/2-10 KBP
507	Bolværk, detail	V		18/2-10 KBP
508	A507, som F507	V		18/2-10 KBP
509	S-profil, A512-513	N	Scandic Hotel	22/2-10 CHH
510	N-profil, A512, A515-514	S	Scandic Hotel	23/2-10 CHH

511	Arb. foto	Ø	Scandic Hotel	23/2-10 CHH
512	N-profil (vest for foto nr. 510), A512, A516, A514	S	Scandic Hotel	23/2-10 CHH
513 - 514	Arb. foto	V	Skt. Annæ Plads nr. 19	25/2-10 CHH
515	Arb. foto	S	Skt. Annæ Plads nr. 19	26/2-10 CHH
516	Arb. foto	SØ	Skt. Annæ Plads nr. 19	26/2-10 CHH
517	Som F516	S		26/2-10 CHH
518 - 519	Ø-profil	V	Sankt Annæ Plads, V for Toldbodgade	26/2-10 CHH
520	S-profil	N		26/2-10 ZT
521 - 523	Arb. foto	V		26/2-10 CHH
524	Arb. foto, A519	S		26/2-10 CHH
525	Arb. foto, A519	V		26/2-10 CHH
526 - 527	Stolpe relateret til A519 i S-profil	N		26/2-10 ZT
528	Trækonstruktion A519	S		1/3-10 CHH
529	Samme som F528	SV		1/3-10 CHH
530	Samme som F528	S		1/3-10 CHH
531 - 533	Trækonstruktion A519. SØ-lige del set i profil/forfra	NØ		1/3-10 JWJ
534 - 535	Tracéets n-profil u Sandbund stiger fra 1,95m til 1,60m under flade.	S	Skt. Annæ Plads 19	2/3-10 CHH
536 - 537	A521 (konstruktion) med den lodrette stolpe A523 set i profil	ØNØ		2/3-10 CHH
538 - 540	Konstruktion A521 (ikke A523) set ovenfra	S		2/3-10 JWJ
541 - 550	Kæmpesten! Lå i havbundssand. Arbejdsfotos			2/3-10 KBP
551	"Jens' prøvehul" midt i tracé – ca. 70x70cm og 55cm dybt.	SV		4/3-10 CHH

552	S-profil, A518	N	Skt. Annæ Plads 17	4/3-10 CHH
553 - 555	N-profil	S	Skt. Annæ Plads 17	4/3-10 CHH
556 - 560	Arb. foto, A518	SV & S		4/3-10 CHH
561	Mere af tracéets nordprofil ud for nr. 17 + brokkelag i bunden	S		4/3-10 CHH
562	Trævandrør A130	N	Dr. Tværgade	5/3-10 CHH
563	Som F562	S	Dr. Tværgade	5/3-10 CHH
564 - 565	Trævandrør A524	Ø		8/3-10 CHH
566 - 568	Trævandrør A524	S	Skt. Annæ Plads 15	8/3-10 CHH
569	Trævandrør A524	SØ	Skt. Annæ Plads 15	8/3-10 CHH
570 - 571	Vandrør A524 optaget – sydenden med muffe			8/3-10 CHH
572	Vandrør A524 set fra sydenden			8/3-10 CHH
573	Vandrør A524 undersiden opad			8/3-10 CHH
574	Vandrør A524 bark delvist bevaret. Undersiden			8/3-10 CHH
575 - 579	Vandrør A524 set fra sydenden med træmuffe og metalring i enden.			8/3-10 CHH
580	Vandrør A524 optaget, set fra sydenden			8/3-10 CHH
581	Vandrør A524 sydenden med muffe			8/3-10 CHH
582	Vandrør A524 nordenden			8/3-10 CHH
583 - 584	Sten A526 optaget, men placeret med samme orientering som nede i fyldlaget (A518)	S		8/3-10 CHH
585 - 587	Som ovenfor	Ø		8/3-10 CHH

588	Som ovenfor	V		8/3-10 CHH
589 - 590	Arbejdsfoto. Jens W. J. holder tilsyn i tracéet	SV		11/3-10 CHH
591 - 292	N-profil udfor Skt. Annæ Plads nr. 15	S		12/3-10 KBP
593	N-Profil ud for Amaliegade, ved hjørnet af nr. 15 Skt. Annæ Plads. Jens ses smilende i hjørnet	S		15/3-10 ZT
594	Close-up af N-profil ud for Amaliegade – uden Jens	S		15/3-10 ZT
595 - 596	Billede af tracé på langs med Skt. Annæ Plads	NV		16/3-10 JWJ
597	Arbejdsfoto - Jens graver grøft i tracé	SV		16/3-10 ZT
598	Som ovenfor	V		16/3-10 ZT
599	Ø-profil af tracé, se evt. T111	NV		16/3-10 ZT
600 - 601	Billede af gravet grøft i tracé, se evt. T111	SV		16/3-10 ZT
602 - 603	Billede af Ø-profil, som ved F599	NV		16/3-10 ZT
604	Mie viser grønne kløverblade frem, som blev fundet i 1700-tals lag	N		26/2-10 KBP
605 - 606	Close-up af grønne kløverblade optaget fra tracé	N		26/2-10 KBP
607	Pigstensbelægning A502	S	Bemærkning: 607-620 overført fra Dr.Tværgade fotoliste svarende til 82-95	17/2-10 KBP
608 - 609	Pigstensbelægning A502	V		17/2-10 KBP
610	Pigstensbelægning A502	Ø		17/2-10 KBP

611 - 612	Bolværk A504 og pigsten A502	Ø		17/2-10 KBP
613 - 614	Bolværk A507	S		17/2-10 KBP
615	Bolværk A507	Ø		17/2-10 KBP
616	Bolværk A507, Close-up	Ø		17/2-10 KBP
617	Bolværk A507, m.m. og pigstensbelægning A502	Ø		17/2-10 KBP
618	Bolværk A507, m.m. og pigstensbelægning A502	NØ		17/2-10 KBP
619 - 620	Bolværk A507, m.m. og pigstensbelægning A502	N		17/2-10 KBP
621	Tracé på Skt. Annæ Plads	Ø	Bemærkning. 621- 624 overført fra Dr. Tværgade fotoliste svarende til 67-70. Skt. Annæ Plads 30	9/2-10 CHH
622	Tracé på Skt. Annæ Plads	S	Skt. Annæ Plads 30	9/2-10 CHH
623	Tracé med primært opfyld	SØ	Skt. Annæ Plads 30	9/2-10 CHH
624	Mie registrer opfyldslag	Ø	Skt. Annæ Plads 30	9/2-10 CHH
625 - 626	Arbejdsfoto. Traceet på Skt. Annæ Plads	Ø	Skt. Annæ Plads	23/3-10 CHH
627 - 629	Arbejdsfoto. Jens graver profil ud for Skt. Annæ Plads nr. 13		Skt. Annæ Plads nr. 13	23/3-10 CHH
630 - 632	Arbejdsfoto. Tracé.	V	Skt. Annæ Plads nr.	23/3-10 CHH
633 - 636	Arbejdsfoto. Jens og karen tager prøve.			
637 - 638	Vestprofil ud for nr. 13. Tværs over tracé.	Ø		23/3-10 JWJ
639 - 641	N-profil: moderne opfyldslag til rørnedlæggelser samt opfyld A539.	S		26/3-10 JWJ

642 - 656	DR. TVÆRGADE/BREDGA DE			
657 - 661	Tværfprofil i tracé ud for Ll. Strandstræde, Skt. Annæ Plads.	Ø	Ud for Ll. Strandstræde, Skt. Annæ Plads.	26/3-10 JWJ
662	Tværfprofil i tracé ud for Ll. Strandstræde, Skt. Annæ Plads. Detailfoto af overgangen mellem recent opfyldslag omkring den nordlige spuns og de intakte opfyldslag	Ø	Ud for Ll. Strandstræde, Skt. Annæ Plads.	30/3-10 JWJ
663 - 664	Murermesterbeton ud for Skt. Annæ Plads 11	Ø	Skt. Annæ Plads 11	30/3-10 JWJ
665 - 666	Murermesterbeton fortsætter ud for Skt. Annæ Plads 11	S	Skt. Annæ Plads 11	30/3-10 JWJ
667 - 668	Brian fra NCC på murermesterbetonen	S	Skt. Annæ Plads 11	30/3-10 JWJ
669 - 671	DR. TVÆRGADE/BREDGA DE			
672 - 673	Lille tracé ud for Skt. Annæ Plads 5a. Nord og vestprofil med vandrørssamlinger af bly (fra A543)		Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 CHH
674	Som ovenfor. Vestprofil m. rørstump (A543s videre forløb mod vest)	Ø	Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 CHH
675	Arb. Foto Kurt fra NCC ved profiler m. rørstumper fra A543	Ø	Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 CHH
676 - 678	Stikledningsmuffe/studs. Optaget (sad på nordside af A543)		Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 CHH
679 - 680	Trævandrør A543 optaget		Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 CHH
682 - 683	A543 hul hvor stikledning har siddet på.		Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 CHH

684 - 686	Port ved Skt. Annæ Plads 5a. nordprofil m. placering af stikledning.	S	Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 CHH
687 - 688	Nordprofil m. hul fra stikledning til 5a.	S	Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 CHH
689 - 690	Tracé i gården Skt. Annæ Plads 5a	N	Skt. Annæ Plads 5a	8/4-10 CHH
691 - 695	Jens og Zenon med salvekrukken fra Skt. Annæ Plads 5a, gården.			8/4-10 CHH
696	Vestprofil i gården 5a	NØ	Skt. Annæ Plads 5a	8/4-10 CHH
697	Vestprofil i gården 5a	Ø	Skt. Annæ Plads 5a	8/4-10 CHH
698 - 701	Træklods A544 in situ under fremgravning	N	Skt. Annæ Plads 5a	7/4-10 JWJ
702 - 705	A544 og underliggende planke in situ	N	Skt. Annæ Plads 5a	8/4-10 KBP/ZT
706 - 707	Arbejdsfoto: Karen tegner profil af A544 og omkringliggende lag	NV	Skt. Annæ Plads 5a	8/4-10 ZT
708 - 709	A553 og A554: stolpehuller? i traceet.	Ø	Skt. Annæ Plads 5a, gården	9/4-10 JWJ
710 - 711	A555. Træstykke/trævandrør i gård til Skt. Annæ Plads 5a	N	Skt. Annæ Plads 5a, gården	12/4-10 ZT
712 - 735	Garnisons kirke			
736 - 737	Trævandrør A555 stikker ud af nordlig profil i porten til 5a.	S	Skt. Annæ Plads 5a	14/4-10 ZT
738 - 739	Trævandrør A555, optaget.	V	Skt. Annæ Plads 5a	14/4-10 ZT
740	Blymuffe til A555, set fra oven.	N	Skt. Annæ Plads 5a	14/4-10 ZT
741 - 752	Arb. foto.		Skt. Annæ Plads 5a	14/4-10 KBP
753	Grøft i port til 5a	S	Skt. Annæ Plads 5a	14/4-10 KBP

754 - 755	S-profil. Skt. Annæ Plads.	N	Skt. Annæ Plads	15/4-10 KBP
756 ,75 8- 759	Deletum			
757	Flagpyntet traktor /70års			16/4-10 ZT
760	Under port til 5a	S	Skt. Annæ Plads 5a	16/4-10 KBP
761	Trævandrør A569. Stik til 5a	S	Skt. Annæ Plads 5a	16/4-10 KBP
762	Trævandrør A569. Stik til 5a	N	Skt. Annæ Plads 5a	16/4-10 KBP
763 - 765	Skt. Annæ Plads: Vestende færdiggravet!			26/4-10 KBP

14.3 IntraSiS registreringsparametre

14.3.1 Stratigrafiske objekter – undergruppeniveau

14.3.1.1 Kulturlag

Id	Name	Class	Subclass	Delområde	Undersøgelsesmetode
100005	103	Stratigrafisk objekt	Lag	Borgergade	Machine
100006	104	Stratigrafisk objekt	Lag	Borgergade	Machine
100007	105	Stratigrafisk objekt	Lag	Borgergade	Machine
100010	108	Stratigrafisk objekt	Lag		Machine
100012	110	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100013	111	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100014	112	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100015	113	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100017	115	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100020	118	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100023	121	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100026	124	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100038	136	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100046	144	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100048	146	Stratigrafisk	Lag	Bredgade	Maskine

		objekt			
100049	147	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100054	152	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100065	157	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100066	158	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100071	162	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100072	163	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100073	164	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100074	165	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100075	166	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100076	167	Stratigrafisk objekt	Lag	Odd Fellow	Maskine
100082	173	Stratigrafisk objekt	Lag	Odd Fellow	Maskine
100083	175	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100086	177	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade22	Maskine
100087	178	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade22	Maskine
100088	179	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100092	183	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100093	184	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100094	185	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100095	186	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100096	187	Stratigrafisk objekt	Lag	Bredgade	Maskine
100097	188	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100098	189	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ	Maskine
100099	190	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ	Maskine
100100	191	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100102	503	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100107	508	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100108	509	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100109	510	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100111	512	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100112	513	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100113	514	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100114	515	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100115	516	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100116	517	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100117	518	Stratigrafisk	Lag	Skt Annæ P	Maskine

		objekt			
100126	527	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100127	528	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt. Annæ	Maskine
100128	529	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100129	530	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100130	531	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100131	532	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100132	533	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100133	534	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Spade/Hacke
100134	535	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Spade/Hacke
100135	536	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Spade/Hacke
100136	537	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100137	538	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100138	539	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100139	540	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100141	542	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100144	545	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100145	546	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100146	547	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100147	548	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	
100148	549	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100151	553	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100152	554	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100154	556	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100155	557	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100156	558	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100157	559	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt. Annæ	Maskine
100158	560	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100159	561	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100160	562	Stratigrafisk objekt	Lag	Sankt Annæ	Maskine
100161	563	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100162	564	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100163	565	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100164	566	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100165	567	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine

100166	568	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100168	570	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100169	571	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100170	572	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100171	573	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100181	201	Stratigrafisk objekt	Lag	Odd Fellow	Maskine
100182	202	Stratigrafisk objekt	Lag	Odd	Maskine
100183	203	Stratigrafisk objekt	Lag	Odd Fellow	Maskine
100184	204	Stratigrafisk objekt	Lag	Odd Fellow	Maskine
100189	209	Stratigrafisk objekt	Lag	Skt Annæ P	Maskine
100457	225	Stratigrafisk objekt	Lag		
100463	235	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100468	219	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100469	218	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100471	222	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100505	220	Stratigrafisk objekt	Lag		
100509	226	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100513	223	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100514	228	Stratigrafisk objekt	Lag		
100515	227	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine
100548	574	Stratigrafisk objekt	Lag		Maskine

14.3.1.2 Nedgravning

Id	Name	Class	Subclass	Delområde	Undersøgt	Undersøgelsesmetode
100053	151	Stratigrafisk objekt	Nedgravning	Bredgade		Maskine
100090	181	Stratigrafisk objekt	Nedgravning	Bredgade		Maskine
100455	234	Stratigrafisk objekt	Nedgravning			Maskine
100456	224	Stratigrafisk objekt	Nedgravning			Maskine

14.3.1.3 Stenkonstruktion

Id	Name	Class	Subclass	Delområde	Undersøgt	Undersøgelsesmetode
100084	174	Stratigrafisk objekt	Stenkonstruktion	Bredgade		Maskine
100101	502	Stratigrafisk objekt	Stenkonstruktion	Skt Annæ P		Maskine
100125	526	Stratigrafisk objekt	Stenkonstruktion	Skt Annæ P		Maskine
100172	288	Stratigrafisk objekt	Stenkonstruktion	Skt Annæ P		Maskine
100174	193	Stratigrafisk	Stenkonstruktion	Skt Annæ P		Maskine

		objekt				
100547	526	Stratigrafisk objekt	Stenkonstruktion			Maskine

14.3.1.4 Tømmerkonstruktion

14.3.2 Fundobjekter – undergruppeniveau

14.3.2.1 Byggematerialer

Id	Name	Subclass	Material	X nr	Betegnelse	Dating
100233	1700-1775, St. Kogengade? flise, bygning	Building_materials	CBM	34	Wall tile	Late Post-Medieval
100246	post-med. uglaseret rødbræ. gulvflise	Building_materials	CBM	47	Floor tile	Post Medieval
100247	1750-1900, kamindele/tegl,brunglas.dekor	Building_materials	CBM	48	Teglsten	Late Post-Medieval
100280	1650-1750, fajancevægflise, blådekor	Building_materials	CBM	81	Wall tile	Late Post-Medieval
100295	1575-1650, kakler, uglas,arkade/herme	Building_materials	CBM	96	Stove tile	Early Post-Medieval
100339	1722-1772, St. Kongensg. blådeko flise	Building_materials	CBM	140	Wall tile	Late Post-Medieval
100403	1550-1650,kakkel, grønglas, prisme	Building_materials	CBM	204	Stove tile	Early Post-Medieval
100432	1500-1800, rødbr gulvflise, grønglas	Building_materials	CBM	233	Floor tile	Post Medieval
100527	Fragment af tilhugget glimmersten	Building_materials	Stone	298		

14.3.2.2 Glas

Id	Name	X nr	Betegnelse	Provinen ce	Dating
10044 6	1741-1777, formet knap-glas, Nøstetangen	24 3	Driking glass	Norway	Late Post-Medieval
10044 7	1741-1777, formetknap-glas, Nøstetangen	24 4	Driking glass	Norway	Late Post-Medieval
10045 1	1741-1777, nøgen jomfru-glas, Nøstetange	24 5	Driking glass	Norway	Late Post-Medieval
10045 2	1700-1900, skår af glasvase?	24 6	Sherd_glass_m		Post Medieval
10046 4	1600-1800, intakt salveflaske, grøn glas	24 7	Ointment jar		Post Medieval
10046 5	1700-1850, bund af bægerglas, klart glas	24 8	Driking glass		Late Post-Medieval
10046 6	1700-1900, bægerglas, klart glas	24 9	Driking glass		Late Post-Medieval
10046 7	1700-1900, blågrøn bund af glasflaske	25 0	Ointment jar		Post Medieval
10047 0	1725-1800, intakt flaske, grøn	25 1	Bottle		Late Post-Medieval
10047 4	1600-18010, hals fra mindre glasflaske	25 3	Bottle		Post Medieval
10047 5	1650-1800,LONDON glasmærke	25 4	Bottle	England	Late Post-Medieval
10049 4	1700-1850, glasflaske bunde, grønne	27 3	Bottle		Late Post-Medieval

10049 5	efter middelald.,glasfrag,ukendt formål	27 4	Sherd_glass_m		Post Medieval
10049 9	1600-1800, glassalveflaske, grøn	27 8	Ointment jar		Post Medieval
10050 2	1750-1850, klukflaske, Nøstetangen?	27 9	Bottle		Late Post-Medieval
10050 3	eftermiddelalder, vindueglas, grønt	28 0	Window glass_glass_m		Post Medieval
10050 6	1725-1800, intakt flaske, grøn	28 2	Bottle		Late Post-Medieval
10050 8	1600-1800, grøn glasflaske	28 4	Bottle		Post Medieval
10051 0	1750-1900, bundskår af cylindriske flask	28 5	Bottle		Late Post-Medieval
10051 1	1750-1850, bundskår af cylindrisk glasfl	28 6	Bottle		Late Post-Medieval
10051 2	1750-1900, bundskår af grøn glasflaske	28 7	Bottle		Late Post-Medieval
10051 7	1700-1850, flaske m firkantet bund, grøn	28 8	Bottle		Late Post-Medieval
10051 8	1700-1850, glas, flaske, grøn	28 9	Bottle		Late Post-Medieval
10051 9	1700-185, glasflaske firkantet bund	29 0	Bottle		Late Post-Medieval
10052 0	1700-1850, bund, glasflaske, firkantet	29 1	Bottle		Late Post-Medieval
10052 1	1700-1850, bund,glasflaske m kantet form	29 2	Bottle		Late Post-Medieval
10052 2	1650-1850,randskårklart glas,drikkeglas?	29 3	Driking glass		Post Medieval
10052 3	1700-1900, blågrøn hals smal flaske+prop	29 4	Bottle		Late Post-Medieval
10052 4	efter middelalder, grønt vinduesglas	29 5	Window glass_glass_m		Post Medieval
10052 5	1600-1800, hals fra glasflaske	29 6	Bottle		Late Post-Medieval

14.3.2.3 Husholdningsgenstande

Id	Name	Class	Material	X nr	Betegnelse	Genstands tilstand	Antal	Dating
100439	1700-1900, skelaf m stilk, sølv?	Genstand	Silver	237	Pendant_silver_m	Fragment	1	Post Medieval
100441	Træ, låg?	Genstand	Wood	239	Lid	Fragment	1	
100443	1700-1800, beslag, dekor, kobberlegering	Genstand	Copper alloy	240	Attachment	Intakt	1	Post Medieval
100528	kniv af træ og jern, KASSERET	Genstand	Iron	299	Knife_iron_m	Fragment	1	Post Medieval
100529	datering?, ben/knolgegenstand m gevind	Genstand	Bone	300	Handle_bone_m	Fragment	1	
100530	Futeral eller håndtag i horn/ben	Genstand	Bone	301	Handle_bone_m	Fragment	1	Post Medieval
100531	2 tøndebånd, KASSERET	Genstand	Wood	302	Barrel_wood_m	Fragment	2	
100532	Tilskåret træplade, KASSERET	Genstand	Wood	303	Attachment	Fragment	1	Post Medieval

14.3.2.4 Keramik

Id	Name	X nr	Betegnelse	Provincence	Dating
100204	1650-1775, Westerwaldkrus	5	Mug	Germany	Late Post-Medieval
100205	1600-1800, brunstentøjskrukke	6	Jar_earthenware_m	Germany	Late Post-Medieval
100206	1600-1800, Westerwalddunk	7	Bottle	Germany	Post Medieval
100207	1725-1825, Bornholmsk lertøjstallerken	8	Dish	Bornholm	Late Post-Medieval
100208	1725-1825, Bornholmsk fad, kohornsdekor	9	Dish	Bornholm	Late Post-Medieval
100209	1750-1825, Borholmsk?,potte m hank, pibe	10	Pot	Bornholm	Late Post-Medieval
100210	1700-1825, rødbrændt, kohornsdekor fad	11	Dish		Late Post-Medieval
100211	1650-1800, stjertpote, rød, kohornsdek	12	Stjert Pot		Late Post-Medieval
100212	1700-1800, hvidbegittet skål, lysrødbræn	13	Bowl		Late Post-Medieval
100213	1700-1800, rødbrændt potte m hank, kohor	14	Pot		Late Post-Medieval
100214	1650-1850, hank, lertspand, pibeler	15	Pot		Post Medieval
100215	1600-1800, rødbrændt øreskål, plastis udf	16	Bowl		Post Medieval
100216	1650-1850, rødbrændt, gulglastallerkener	17	Lid_earthenware_m		Post Medieval
100217	1700-1850, fad, kohorn, pibebegit.	18	Dish		Late Post-Medieval
100218	1700-1825, grønglas, tallerken	19	Plate		Late Post-Medieval
100219	1700-1825, rødbræ. stjertpotteskår, koho	20	Pot		Late Post-Medieval
100220	1650-1825, rødbræ. skål, kohornsdekor	21	Bowl		Late Post-Medieval
100221	1650-1850, rødbræ. fad, hemring, kohorn	22	Dish		Late Post-Medieval
100222	1700-1850, rødbr, fad, kohor	23	Dish		Late Post-Medieval
100223	1650-1850, rødbrændt stjert	24	Pot		Late Post-Medieval
100224	1725-1825, Bornholmsk? potte/kande/udeko	25	Pot	Bornholm	Late Post-Medieval
100225	1600-1850, rødbræ potte/kande, udekor	26	Pot		Post Medieval
100226	1600-1850, uglas rødbr. potte med hul	27	Pot		Post Medieval
100227	1600-1850, tødbrændt potterande, udekor	28	Pot		Late Post-Medieval
100228	1650-1850, hollandsk rødbræ, potteskår	29	Pot	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100229	1600-1850, jydepotteskår	30	Pot	Denmark	Post Medieval
100230	1722-1772, st. kongensgade tall, blomstd	31	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100231	1722-1772, St. Kongengade havevase, blåd	32	Vase	Denmark	Late Post-Medieval
100232	1722-1772, St.Kongensg,tallerk,udek fane	33	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100234	1749-1772, St. Kongeng. tallerk, 2. peri	35	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100235	1722-1772, St. Kongeng.tallerken, netvær	36	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100236	1722-1772, St.Kongeng. fad, blomsterkurv	37	Dish	Denmark	Late Post-Medieval
100237	1722-1772, St. Kongeng.? natpote,udekor	38	Chamberpot	Denmark	Late Post-Medieval
100238	1722-1772, St. Kongensg. natpote, blåde	39	Chamberpot	Denmark	Late Post-Medieval
100239	1700-1750, fajancevase, blådekor.	40	Vase		Late Post-Medieval
100240	1725-1825, rødbræ, kohor,	41	Plate	Bornholm	Late Post-Medieval

	tallerken				
100241	1722-1772, St.Kongeng.tallerken,udekffane	42	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100242	1700-1850, rødbræ. pot m hank	43	Pot		Late Post-Medieval
100243	1725-1850, rødbræ, potte, kohorndekor	44	Pot		Late Post-Medieval
100244	1722-1772, St. Kongensg. tallerk, blådek	45	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100245	1730-1800, saksisk stentøjskrus	46	Mug	Germany	Late Post-Medieval
100248	1660-1725, hollan.fajancefad m kineseri	49	Bowl	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100249	1722-1772, St. Kongensg. fad, netværksmø	50	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100250	1700-1800, blådekor. fajance fad	51	Dish		Late Post-Medieval
100251	1650-1850, rødbræ lertøjsfade, kohorns	52	Dish		Late Post-Medieval
100252	1600-1800, lertøjspotte, udekor	53	Pot		Post Medieval
100253	1700-1850, rødbræ. potte udekor, flad bu	54	Pot		Late Post-Medieval
100254	1700-1850, rødbrændt tallerk. kohornsdek	55	Plate		Late Post-Medieval
100255	1650-1850, rødbræ. potte med hank, pibel	56	Pot		Late Post-Medieval
100256	1650-1850, rødbræ stjertpot, kohornsdeko	57	Stjert Pot		Late Post-Medieval
100257	1725-1825, bornholmsk fad, kohorn	58	Dish	Bornholm	Late Post-Medieval
100258	Fejlbrænding?, rødbræ stjert, udekor.	59	Stjert Pot		Late Post-Medieval
100260	1650-1850, rødbræ lille skål, udekor.	61	Bowl		Late Post-Medieval
100261	1700-1850, rødbræ. kohornsdekor potte	62	Pot		Late Post-Medieval
100262	1700-1850, rødbræ. fad, kohornsdekor.	63	Dish		Late Post-Medieval
100263	1600-1850, rødbræ. skår, æbleskivepande	64	Pan		Post Medieval
100264	1600-1850, jydepotte	65	Pot		Post Medieval
100265	1600-1850, lertøj, hollandsk potte	66	Pot	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100266	1650-1800, fajancenatpote, udekor	67	Chamberpot		Late Post-Medieval
100267	1650-1750, fajancefoldefad, udekor	68	Dish	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100268	1700-1800, fajance, potte?, blådekor	69	Pot		Late Post-Medieval
100269	1725-1825, Bornholmsk lertøjsfad, kohorn	70	Dish	Bornholm	Late Post-Medieval
100270	1600-1800, rødbræ fad, grønglas.	71	Dish		Post Medieval
100271	1650-1750, holla. majolikafad, magan	72	Dish	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100272	1650-1800, fajancetall., blådekor	73	Plate		Late Post-Medieval
100273	1722-1775, St. Kong. fajance tall.m.frugt	74	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100274	1700-1800, fajancetalleken, blådekor.	75	Plate		Late Post-Medieval
100275	1700-1800, rødbræ. pande m flæsekant	76	Pan		Late Post-Medieval
100277	1600-1800, stentøjsdunk, Westerwald	78	Bottle		Late Post-Medieval
100278	1450-1850, rødbrændt stjertdel	79	Stjert Pot		Post Medieval
100281	1722-1775, St. kongensg. tallerken, blåd	82	Plate		Late Post-Medieval
100282	1500-1900, rødbrændt hank	83	Jug_eartenware_m		Post Medieval
100283	1725-1825, bornholmsk potte, kohornsdeko	84	Pot		Late Post-Medieval
100284	1700-1900, lertøj el. stentøjskrus	85	Mug		Late Post-Medieval

100288	1660-1725, holl. fajance vase, blå kines	89	Vase	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100289	1675-1800, holl. rødbrændt fad	90	Dish	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100290	1650-1800, holl. rødbræ. potte, udekor.	91	Pot	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100291	1550-1850, sknækket stjert uden spids	92	Stjert Pot		Post Medieval
100292	1500-1800, rødbræ. pottebund, udekor	93	Pot		Post Medieval
100293	1550-1800, rødbr. potteskår, udekor	94	Pot		Post Medieval
100294	1600-1850, jydepotteben,glittet	95	Pot	Denmark	Post Medieval
100296	1550-1850, rødbræ. fad, kohornsdekor	97	Dish		Post Medieval
100297	1650-1800, hvidbræ sgraffito,grøn glasur	98	Dish		Late Post-Medieval
100298	1500-1850, jydepotte, bugskår	99	Pot	Denmark	Post Medieval
100299	1722-1749, st. kongensg. tallerken, blåd	100	Plate	Denmark	Late Post-Medieval
100300	1722-1772, St. Kongensg. fad, landskab	101	Dish		Late Post-Medieval
100302	1700-1825, holl. rødbræ gryde el kar, ud	103	Vessel_earthenware_m	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100303	1700-1825, rødbræ. krus/skål m. øre, koh	104	Mug		Late Post-Medieval
100304	1650-1850, rødbræ fad, kohornsdekor	105	Dish		Late Post-Medieval
100305	1722-1772, st. kongeng. taller, blådekor	106	Plate		Late Post-Medieval
100306	1650-1825, holl. rødbræ potte,udekor	107	Pot	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100307	1700-1800, stjertpande med flæsekant	108	Stjert pan		Late Post-Medieval
100308	1650-1850, rødbr ørepotte, udekor	109	Pot		Late Post-Medieval
100309	1725-1825, bornhlm fad, kohorn	110	Dish	Denmark	Late Post-Medieval
100310	1650-1800, rødnr. stjertpot. kohornsdeko	111	Stjert Pot		Late Post-Medieval
100311	1550-1850, rødbr, bundskår f potte, udek	112	Pot		Post Medieval
100312	1650-1800, rødbræ.tallerk.pibelerbe gul	113	Plate		Late Post-Medieval
100313	1700-1850, rød dåse, pibeler+grøn glas.	114	Bowl		Late Post-Medieval
100314	1650-1800, rødbr. stjertpotte, kohorn	115	Stjert Pot		Late Post-Medieval
100315	1600-1800, rødbrændt olielampe, udekor	116	Lamp		Post Medieval
100316	1700-1850, rødbræ. fad, kohornsdekor.	117	Dish		Late Post-Medieval
100317	1500-1850, jydepotte, randskår	118	Pot	Denmark	Post Medieval
100318	1650-1800, rødbr, flødepotte, kohornsdeko	119	Pot		Late Post-Medieval
100319	1600-1800, rødbræ, hankepotter, udekor	120	Pot		Post Medieval
100320	1600-1800, gulbræ, hankepotteskår	121	Pot		Post Medieval
100321	1725-1825, bornholmsk fad, kohorsdekor	122	Dish		Post Medieval
100322	1600-1800, hollandsk, rødbr, pot, udekor	123	Pot		Post Medieval
100323	1725-1825, bornholmsk potte, kohorn	124	Pot	Bornholm	Late Post-Medieval
100324	1650-1850, rødbræ, potte, kohorn	125	Pot		Post Medieval
100325	1600-1800, rødbræ. potte, udekor, randsk	126	Pot		Post Medieval
100326	1650-1850, rødbræ, pot. grønglas. pibe	127	Pot		Post Medieval
100327	1550-1850, rødnræ. pot. grønglas	128	Pot		Post Medieval

100328	1725-1825, bornholmsk skål, kohornsdekor	129	Bowl	Bornholm	Late Post-Medieval
100329	1600-1800, stentøj, matavian ware?	130	Jar_earthenware_m	China	Post Medieval
100330	1749-1772, St. Kongeng. tallerken, blåde	131	Plate		Late Post-Medieval
100331	1722-1772, St. Kongeng. tallerken, netvæ	132	Plate		Late Post-Medieval
100332	1722-1772, St. Kongeng.tallerk,udek,rand	133	Plate		Late Post-Medieval
100333	1722-1749, St. Kongeng. tallerk, persill	134	Plate		Late Post-Medieval
100334	1650-1800, fajancetallerkn, blådekor	135	Plate		Post Medieval
100335	1650-1800, fajancetallerken, randudspare	136	Plate		Post Medieval
100336	1722-1749, St. Kongeng. tallerk, blomst	137	Plate		Late Post-Medieval
100337	1722-1749, St. Kongeng. tallerk, persil	138	Plate		Late Post-Medieval
100338	1650-1800, fajance, teksttallerken	139	Plate		Post Medieval
100343	1650-1850, rødbræ, fad, kohorn	144	Dish		Late Post-Medieval
100344	1650-1825, rødbr. stjertpot, kohornsdeko	145	Pot		Late Post-Medieval
100345	1650-1825, holla. rødbr køkkentøj,udekor	146	Vessel_earthenware_m		Late Post-Medieval
100346	1650-1850, rødbræ, fladbundpotte, pibe	147	Pot		Late Post-Medieval
100347	1500-1850, rødbræ. potte på ben.	148	Pot		Post Medieval
100352	1650-1800, uglas. lystbræ. havevase,rand	153	Gardenvase		Post Medieval
100353	1650-1800, fadskår med lysblå dekor	154	Dish	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100354	1722-1772, St. Kongeng.tallerk,udek ran	155	Plate		Late Post-Medieval
100355	1650-1800, fajancetalleken, blådekor	156	Plate		Late Post-Medieval
100356	1722-1772, St.Kongeng.tallk. netværksmø	157	Plate		Late Post-Medieval
100357	1650-1800, fajanceteksttallerken	158	Plate		Late Post-Medieval
100358	1722-1772, St. Kongeng.,dybt fad,blådeko	159	Plate		Late Post-Medieval
100359	1722-1772, St. Kongeng.fad, blådekor	160	Dish		Late Post-Medieval
100360	1665-1750, Westerwaldkrus	161	Mug	Germany	Late Post-Medieval
100361	1725-1825, bornholmsk lertøjsfad kohorns	162	Dish		Late Post-Medieval
100362	1650-1800, rødbræ, fad, kohornsdekor.	163	Dish		Late Post-Medieval
100363	1500-1850, jydepotteskår	164	Pot		Post Medieval
100364	1700-1850, jydepootefad m glittet mønste	165	Dish		Late Post-Medieval
100365	1600-1800, rødbræ. stjertpot rullestempe	166	Stjert Pot		Post Medieval
100366	1600-1800, rødbræ. stjertpot	167	Stjert Pot		Post Medieval
100367	1700-1800, rødbræ, stjertpotte, kohornsd	168	Stjert Pot		Late Post-Medieval
100368	1650-1800, rødbræ, potte, kohornsdekor	169	Pot		Late Post-Medieval
100369	1650-1800, lyst fad,pibeler,lodret srib	170	Dish		Post Medieval
100370	1600-1800, rødbræ stjert	171	Stjert Pot		Post Medieval
100371	1700-1850, borholmsk krus?, udekor	172	Mug		Late Post-Medieval
100372	1600-1800, rødbræ, øreskål, kohornsdeko	173	Bowl		Post Medieval
100373	1600-1800, rødbræ, olielampe, udekor.	174	Lamp		Late Post-Medieval

100374	1600-1800, rødbr fad,W påskrevet	175	Dish		Post Medieval
100375	1600-1800, Westerwalddunk	176	Bottle		Late Post-Medieval
100376	1722-1772, St. Kongensg tallerkern	177	Plate		Late Post-Medieval
100377	1550-1850, brun stentøjsbund, kande?	178	Jug_eartenware_m		Post Medieval
100378	1650-1850, rødbræ. hank, spand, udekor	179	Pot		Post Medieval
100379	1650-1850, lysbræ.tallerk,hemring,grøng	180	Plate		Late Post-Medieval
100380	1500-1850, jydepotteskår	181	Pot	Denmark	Post Medieval
100381	1550-1850,brun stentøjsbund, kande?	182	Jug_eartenware_m	Germany	Post Medieval
100383	1650-1800, rødbræ, stjertpot, kohornsdek	184	Stjert Pot		Late Post-Medieval
100384	1650-1800, rødbræ, potte, korhornsdekor	185	Pot		Late Post-Medieval
100385	1600-1800, rødbr ørepotte	186	Pot		Late Post-Medieval
100386	1600-1850, stentøjskrukke m øre, brun	187	Jar_earthenware_m	Germany	Post Medieval
100387	1650-178, fajancetall, blådekor	188	Plate		Late Post-Medieval
100389	1600-1850, rødbræ, bundskår, potte?, ude	190	Pot		Post Medieval
100390	1600-1850, rødbræ. bund, potte?, udekor.	191	Pot		Post Medieval
100391	1600-1800, rødbræ, potteben, udekor	192	Stjert Pot		Post Medieval
100392	1600-1800, lystbræ,rand,pot,kohorn, pibe	193	Pot		Late Post-Medieval
100393	1600-1800, rødbr, fad, udekor	194	Dish		Late Post-Medieval
100394	1700-1800, rødbr pot, polykr kohornsdeko	195	Pot		Late Post-Medieval
100395	1700-1850, rødbr fad, kohornsdekor	196	Dish		Late Post-Medieval
100396	1722-1749, St. Kongensg tallerk, fugl på t	197	Plate		Late Post-Medieval
100397	1650-1800, fajancetallerk, blådekor	198	Plate		Late Post-Medieval
100398	1722-1772, St. Kongensg dåselågm blådeko	199	Bowl		Late Post-Medieval
100399	1650-1800, rødbræ potte, kohornsdekor	200	Pot		Late Post-Medieval
100400	1600-1800, rødbræ fad, kohornsdekor	201	Dish		Post Medieval
100401	1600-1850, rødbræ, potte/kande/fad, udek	202	Pot		Post Medieval
100402	1650-1750, majolika, hollandsk, polykrom	203	Dish		Late Post-Medieval
100404	1600-1800, fajancebugskår, kande/vase, blå	205	Vase		Post Medieval
100405	1500-1850, rødbræ, bugskår, potte?	206	Pot		Post Medieval
100406	1550-1625, Raeren stentøjskande	207	Jug_eartenware_m		Early Post-Medieval
100407	1600-1850, rødbræ, stjert, udekor	208	Stjert Pot		Post Medieval
100408	1500-1850, jydepotte, randskår	209	Pot		Post Medieval
100409	1550-1650, Niedersachsen, stjertpot gulgla	210	Stjert Pot	Germany	Early Post-Medieval
100410	1500-1800, bundskår stjertpot, udekor	211	Stjert Pot		Post Medieval
100411	1600-1800, rødbræ stjert, udekor	212	Stjert Pot		Post Medieval
100412	1600-1800, rødbræ stjert, udekor	213	Stjert Pot		Post Medieval
100413	1550-1625, Stentøj Raeren, balusterkande	214	Jug_eartenware_m	Germany	Early Post-Medieval
100414	1550-1650, Raerenstentøjskrus/kande, udek	215	Mug	Germany	Early Post-Medieval
100415	1600-150, hollandsk majolikafad,	216	Dish	Holland/Netherlands	Early Post-

	polykro					Medieval
100416	1700-1800, Preetz, fad, polykromdekorati	217	Dish		Germany	Late Post-Medieval
100417	1550-1800, rødbræ fad, kohornsdekoration	218	Plate			Post Medieval
100418	1550-1700, rødbr, fad, kohornsdekor	219	Dish			Early Post-Medieval
100419	1600-1800, hollandsk, rød pot, udekor	220	Pot		Holland/Netherlands	Post Medieval
100420	1550-1650, rødbr. stjert, udekor.	221	Stjert Pot			Early Post-Medieval
100421	1550-1650, rødbræ fad, kohorndekoration	222	Dish			Early Post-Medieval
100422	1550-1650, rødbræ fad, rig sgrafito deko	223	Dish			Early Post-Medieval
100423	1550-1650, Italien, ligurisk blu berettino	224	Bowl		Italy	Early Post-Medieval
100424	1500-11850, jydepotte, glittet	225	Pot			Post Medieval
100425	1500-1850, rødbræ, bundskår, potte?, ude	226	Pot			Post Medieval
100426	1600-1800, rødbr øre, øreskål, udekor	227	Bowl			Post Medieval
100427	1600-1800, fajancetallerken, blådekor	228	Plate			Post Medieval
100428	1650-1800, rødbræ potte, kohornsdekor	229	Pot			Late Post-Medieval
100429	1500-1800, rødbræ stjertpande, ej stjert	230	Stjert pan			Post Medieval
100430	1500-1850, rødbr bugskår, udekor	231	Pot			Post Medieval
100431	1500-1850, rødbræ, potte, udekor	232	Pot			Post Medieval
100476	1600-1700, rødbræ. fad, kohorndekoreret	255	Dish			Post Medieval
100477	1600-1800, rødbræ fadskår, kohornsdekor	256	Dish			Post Medieval
100479	1650-1800, rødbræ, fad, kohorn, hemring	258	Dish			Late Post-Medieval
100480	1600-1800, rødbr bugskår kande/potte, ude	259	Pot			Post Medieval
100481	1550-1750, hvidbr bikrom, hollandsk?, potte	260	Pot			Post Medieval
100482	1500-1800, rødbr, potteben, udekor	261	Pot			Post Medieval
100483	1600-1850, rødbr, bun kande/potte, udeko	262	Pot			Post Medieval
100485	1600-1800, rødbr, stjertspids	264	Stjert Pot			Post Medieval
100486	1500-1850, jydepotte skår, glittet	265	Pot		Denmark	Post Medieval
100487	1650-1775, fajance skål, blådekor	266	Bowl			Late Post-Medieval
100488	1600-1750, Westerwald, skår, kande?	267	Jug_eartenware_m			Post Medieval
100490	1550-1800, rødbræ fad, kohornsdekor	269	Dish			Post Medieval
100491	1550-1750, rødbr potte, grønglas.indrids	270	Pot			Post Medieval
100492	1650-1775, fajancefad, blådekoreret	271	Dish			Late Post-Medieval
100564	1730-1775, kinaporc, underkop, blå	327	Saucer			Late Post-Medieval
100570	170-1775, Kinaporc., underkop, blådekor	333	Saucer		China	Late Post-Medieval
100571	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådekore	334	Saucer		China	Late Post-Medieval
100572	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådekor	335	Saucer		China	Late Post-Medieval
100573	1730-1775, Kinaporc, kop, blådekor	336	Cup		China	Late Post-Medieval
100574	1730-1775, Kinaporc.spølkum, blådekor	337	Bowl		China	Late Post-Medieval
100575	1730-1775, Kinaporc, spølkum,	338	Bowl		China	Late Post-Medieval

	blådekor				
100576	1730-1775, Kinaporc., kop, emaljededek	339	Cup	China	Late Post-Medieval
100585	1730-1775, Kinaporc, underkop, jernrød	340	Saucer	China	Late Post-Medieval
100589	1730-1775, Kinaporc. underkop, blådekor	341	Saucer	China	Late Post-Medieval
100590	1730-1775, Kinaporc, kop, blådekoreret	342	Cup	China	Late Post-Medieval
100591	1730-1775, Kinaporc., underkop, blådekor	343	Saucer	China	Late Post-Medieval
100592	1730-1775, Kinaporc., tallerken, blådeko	344	Plate	China	Late Post-Medieval
100593	1730-1775, Kinaporc., underkop, imari	345	Saucer	China	Late Post-Medieval
100594	1730-1775, Kinaporc., kop, blådekore	346	Cup	China	Late Post-Medieval
100595	1730-1775, Kinaporc.tallerken, blådekore	347	Plate	China	Late Post-Medieval
100596	1730-1775, Kinaporc.figur,siddende dreng	348	Figur	China	Late Post-Medieval
100597	1730-1775, Kinaporc., underkop, emaljede	349	Saucer	China	Late Post-Medieval
100598	1730-1800, Kinaporc., fad, emaljede	350	Dish	China	Late Post-Medieval
100599	1730-1775, Kinaporc.,underkop, emaljede	351	Saucer	China	Late Post-Medieval
100600	1730-1775,Kinaporc., kop, imari	352	Cup	China	Late Post-Medieval
100601	1730-1775, underkop, emalje	353	Saucer	China	Late Post-Medieval
100602	1730-1800, Kinaporc, tallerken, udekor	354	Plate	China	Late Post-Medieval
100603	1730-1775, Kinaporc., tallerken, blådeko	355	Plate	China	Late Post-Medieval
100604	1730-1775, Kinaporc, tallerken, blådekor	356	Plate	China	Late Post-Medieval
100605	1730-1775, Kinaporc, kop, blådekor	357	Cup	China	Late Post-Medieval
100606	1730-1775, Kinaporc, kop, blådekoreret	358	Cup	China	Late Post-Medieval
100618	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådek	359	Saucer	China	Late Post-Medieval
100620	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådeko	361	Saucer	China	Late Post-Medieval
100621	1730-1775, Kinaporc, skål, blådekoreret	362	Bowl	China	Late Post-Medieval
100622	1730-1775,Kinaporc, underkop, blådeko	363	Saucer	China	Late Post-Medieval
100623	1730-1775,Kinaporc, fad, blådeko	364	Dish	China	Late Post-Medieval
100624	1730-1775,Kinaporc, tallerken, blådeko	365	Plate	China	Late Post-Medieval
100625	1730-1775,Kinaporc, kop, blådeko	366	Cup	China	Late Post-Medieval
100626	1730-1775,Kinaporc,underkop blådeko	367	Saucer	China	Late Post-Medieval
100627	1730-1775,Kinaporc, underkop, jernrødt	368	Saucer	China	Late Post-Medieval
100628	1730-1775,Kinaporc, lågknop,tekande?,blå	369	Lid_earthenware_m	China	Late Post-Medieval
100629	1730-1775,Kinaporc, skål, blådeko	370	Bowl	China	Late Post-Medieval
100630	1730-1775,Kinaporc,skål , blådeko	371	Bowl	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100631	1730-1775,Kinaporc, skål, blådeko	372	Bowl	China	Late Post-Medieval
100632	1730-1775,Kinaporc, underkop, emaljede	373	Saucer	China	Late Post-Medieval
100633	1730-1775,Kinaporc, underkop, jern rødt	374	Saucer	Central Sweden	Late Post-Medieval
100634	1730-1775,Kinaporc, underkop,	375	Saucer	China	Late Post-Medieval

	jern rødt					
100635	1730-1775, Kinaporc, underkop, blådeko	376	Saucer	China		Late Post-Medieval
100636	1730-1775, Kinaporc, kop, blådeko	377	Cup	China		Late Post-Medieval

14.3.2.5 Redskaber

Id	Name	Subclass	Material	X nr	Betegnelse
100440	Ring, kobberlegering, funktion?	Tools_metro	Copper alloy	238	Ring
100438	Messingskive	Tooll_metro	Metal	236	Disk

14.3.2.6 Kridtpiber

Id	Name	Class	Material	X nr	Province	Dating
100199	1682-1746, kridtpibe m. kronet V	Genstand	Pipeclay	1	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100200	1650-1825, kridtpibestilke med dekor.	Genstand	Pipeclay	2	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100201	1650-1850, Kridtpibestilk m skriftbånd	Genstand	Pipeclay	3	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100202	1719-1854, kridtpibeh., stempel krone 33	Genstand	Pipeclay	4	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100259	1650-1850, kridtpibestilk uden dekor	Genstand	Pipeclay	60		Late Post-Medieval
100279	1600-1800, kridtpibestilk, udekor.	Genstand	Pipeclay	80		Late Post-Medieval
100285	1600-1825, kridtpibestilk, udekor.	Genstand	Pipeclay	86		Post Medieval
100286	1600-1800, kridtpibestilke med dekoratio	Genstand	Pipeclay	87		Post Medieval
100287	1650-1750, kridtpibehoved m utyde. mærke	Genstand	Pipeclay	88		Early Post-Medieval
100301	1600-1825, kridtpibestilk med dekor.	Genstand	Pipeclay	102		Post Medieval
100340	1740-1850, kridtpibehoveder, u stempel	Genstand	Pipeclay	141	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100341	1667-1808, kridtpibehoved m slange	Genstand	Pipeclay	142	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100342	1600-1850, kridtpibestilke m. dekor.	Genstand	Pipeclay	143		Post Medieval
100348	1750-1825, kridtpibehoved m. stempel	Genstand	Pipeclay	149	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100349	1719-1854, kridtpibehoved m kronet 33	Genstand	Pipeclay	150	Holland/Netherlands	Late Post-Medieval
100350	1750-1850, kridtpinestilk, dekor.	Genstand	Pipeclay	151		Late Post-Medieval
100351	1600-1750, kridtpibestilk, m. franske Liljer	Genstand	Pipeclay	152		Post Medieval
100382	1715-1730, kridtpibehoved m kronet YH	Genstand	Pipeclay	183	Holland/Netherlands	Post Medieval
100388	1650-1850, kridtpibestilke, udekor.	Genstand	Pipeclay	189		Late Post-Medieval
100489	1600-1750, kridtpibestilk, udekor.	Genstand	Pipeclay	268		Post Medieval

14.3.2.7 Læder

Id	Name	Class	Subclass	X nr	Dating
100473	1700-1780, afskåret bagkappe	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	252	Post Medieval
100478	1650-1710, sko/tøffel med smal, høj tå	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	257	Early Post-Medieval
100484	1730-1770, bred dametøffel spids tå	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	263	Post Medieval
100493	1700-1780, dametøffel	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	272	Post Medieval
100496	1650-1750, stakket læderhæl	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	275	Post Medieval

100497	1600-1800, hældel af sål	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	276	Post Medieval
100498	1700-1800, tå fra tøffel	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	277	Post Medieval
100504	1700-1770, såler fra damesko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	281	Post Medieval
100507	1700-1800, barnesko uden bagstykke	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	283	Post Medieval
100534	1700-1750, damesko med træhæl	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	304	Post Medieval
100536	1720-1780, herresko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	306	Post Medieval
100537	1730-1770, dametøffel med hæl intakt	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	307	Post Medieval
100538	1700-1760, barnesko med filtbindsål	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	308	Post Medieval
100539	1700-1800, spids bindsål fra damesko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	309	Post Medieval
100540	Bælte, datering ukendt	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	310	Post Medieval
100541	1700-1800, damesko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	311	Post Medieval
100542	1740-1780, damesko med et bagstykke	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	312	Post Medieval
100543	1750-1780, herresko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	313	Post Medieval
100544	1650-1800, barnesko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	314	Post Medieval
100551	1720-1780, damesko, slidt	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	315	Post Medieval
100552	1700-1740, såler fra damesko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	316	Post Medieval
100553	1700-1800, såler fra barnesko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	317	Post Medieval
100554	1720-1780, overlæder dobbelt lag	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	318	Post Medieval
100555	1720-1800, stakket hæl + sål	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	319	Post Medieval
100556	1720-1800, tøffel tidl. sko	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	320	Post Medieval
100557	1600-1750, Bindsål og mellemsål	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	321	Early Post-Medieval
100559	1450-1550, såler	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	322	Late Medieval
100560	1700-1800, tøffel opr. sko med oval tå	Genstand	Leather_clothing_and_shoes	323	Post Medieval

14.3.2.8 Personlige genstande

Id	Name	Material	X nr	Betegnelse	Genstands tilstand	Dating
100276	Knap, kobberlegering	Copper alloy	77	Button_cu_alloy_m	Intakt	
100434	1700-1800?, foldekniv m perlemor, KONSERV	Metal	234		Intakt	Post Medieval
100437	1700-1800, mancheknap sølv m perlemor	Metal	235	Cufflink	Intakt	Post Medieval
100444	1600-1800, bæltespænde, kobberlegering	Copper alloy	241	Buckle_cu_alloy_m	Fragment	Post Medieval

14.3.2.9 Slagge

Id	Name	Subclass	Material	X nr	Genstands tilstand
100526	2 stk. slagge evt fra jernproduktion	Slag_metal	Slag	297	Fragment

14.3.2.10 Tekstil

Id	Name	Subclass	Material	X nr	Genstands tilstand	Dating
100535	1700-1800, skosål af filt?	Textiles_metro	Textile	305	Fragment	Post Medieval

14.4 Konsulentrapporter

Konserveringsrapport for konserveringen af foldekniven A570 forefindes i fysisk form i sagsmappen på Københavns Museum.